ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE
IURIDICA 2/1989/LII

Marie Vanduchová

ZÁKAZ ČINNOSTI V ČESKOSLOVENSKÉM TRESTNÍM PRÁVU

UNIVERZITA KARLOVA, PRAHA

Recenzoval: prof. JUDr. Antonín Růžek, CSc.

© Univerzita Karlova, Praha 1989

OBSAH

Úvod 9

Kapitola I.
Zákaz činnosti — obecná charakteristika 10
§ 1. Účel trestu zákazu činnosti 10
§ 2. Podstata trestu zákazu činnosti 16
§ 3. Místo trestu zákazu činnosti v systému trestů 23

Kapitola II.
Ukládání a výkon trestu zákazu činnosti 27
§ 1. Právní úprava podmínek ukládání trestu zákazu činnosti . . 27
§ 2. K individualizaci trestu zákazu činnosti 40
§ 3. K otázkám výkonu trestu zákazu činnosti 50

Kapitola III.
K otázce zavedení nového trestu zákazu řízení motorových vozidel 70

Závěr 74

Cizojazyčná resumé 77

СОДЕРЖАНИЕ

Вступление 9

Глава I.

Запрещение заниматься определенной деятельностью — общая характеристика 10

§ 1. Цель наказания запрещением заниматься определенной деятельностью 10

§ 2. Сущность наказания запрещением заниматься определенной деятельностью 16

§ 3. Место наказания запрещением заниматься определенной деятельностью в системе наказаний 23

Глава II.

Применение и исполнение наказания запрещением заниматься определенной деятельностью 27

§ 1. Правовое регулирование условий применения наказания запрещением заниматься определенной деятельностью . . . 27

§ 2. К индивидуализации наказания запрещением заниматься определенной деятельностью 40

§ 3. К вопросам исполнения наказания запрещением заниматься определенной деятельностью 40

Глава III.

К вопросу о введении нового наказания запрещением вождения автомашин 70

Заключение 74

Иностранные резюме 77

INHALT

Einleitung 9

Kapitel I.

Das Tätigkeitsverbot — allgemeine Charakteristik 10

§ 1. Der Zweck der Strafe des Tätigkeitsverbots 10

§ 2. Das Wesen der Strafe des Tätigkeitsverbots 16

§ 3. Der Platz der Strafe des Tätigkeitsverbots im Strafsystem . . 23

Kapitel II.

Das Auferlegen und der Vollzug der Strafe des Tätigkeitsverbots 27

§ 1. Die rechtliche Regelung der Bedingungen für das Auferlegen der Strafe des Tätigkeitsverbots 27

§ 2. Zur Individualisierung der Strafe des Tätigkeitsverbots . . 40

§ 3. Zu Fragen des Vollzugs der Strafe des Tätigkeitsverbots . . 40

Kapitel III.

Zur Frage der Einführung einer neuen Strafe des Verbots des Lenkens von Motorfahrzeugen 70

Schluß 74

Fremdsprachige Resümee 77

ÚVOD

Účinná ochrana společnosti před trestnými činy vyžaduje hledat stále nové, měnícím se podmínkám společnosti přizpůsobené formy a metody boje s trestnou činností, mezi které patří i sankce za trestné činy. Proto je trvalá pozornost teorie i praxe věnována zkoumání možností, které poskytuje platné právo. Současně však jsou zvažovány také možnosti dalšího zdokonalování systému trestních sankcí. Přihlíží se při tom k dosaženému stupni rozvoje socialistické společnosti a k reálným možnostem a prostředkům, které má společnost v tomto směru k dispozici. Hodnoceny jsou i zkušenosti ostatních socialistických zemí.

Některé tresty, zejména odnětí svobody a podmíněné odsouzení, byly z tohoto hlediska již podrobeny velmi důkladným analýzám. Existuje však řada trestů, jež jsou dosud nezaslouženě opomíjeny. Mezi ně patří i trest zákazu činnosti.

Je známo, že jde o trest s výrazným zábranným účinkem, který může v rámci sféry své působnosti velmi účinně přispívat k ochraně společnosti před pachateli trestných činů, zvláště v oblasti ochrany bezpečnosti dopravy, ochrany socialistického obchodu, ale i v některých dalších oblastech. Přitom však ne vždy jsou všechny jeho možnosti známy a plně využívány. Svědčí o tom i jen letmý pohled do statistických dat. Přestože naše zákonná úprava ho umožňuje ukládat jako trest samostatný, je soudy jako samostatný prostředek trestněprávního působení ukládán jen poskrovnu.

V naší literatuře jsou problematice spojené s ukládáním a výkonem trestu zákazu činnosti věnovány povětšinou jen jednotlivé články, statě či krátká pojednání v rámci monografií, učebnic atd., zabývající se jen vybranými otázkami této problematiky. V poslední době s růstem požadavků na účinnější ochranu bezpečnosti dopravy jsou to zejména články upozorňující na nedostatky v právní úpravě režimu výkonu trestu zákazu činnosti ve formě zákazu řízení motorových vozidel.

Tato práce je zaměřena na všestrannou analýzu současných možností trestu zákazu činnosti s cílem ukázat, jakým způsobem lze zvýšit jeho účinnost. Je zaměřena na rozbor platné právní úpravy podmínek ukládání trestu zákazu činnosti, jeho individualizaci a výkon i na některé další otázky s touto problematikou úzce související. Přitom se pochopitelně nemohla vyhnout takovým základním otázkám, jako je podstata a účel

trestu. K řešení zkoumaných otázek bylo využito poznatků a závěrů teoretických prací, především našich a sovětských, jež mají pro danou problematiku zásadní význam, dále hodnotících materiálů praxe i poznatků z vlastního kontrolního výzkumu praxe.[1])

Kapitola I.

ZÁKAZ ČINNOSTI — OBECNÁ CHARAKTERISTIKA

§ 1. ÚČEL TRESTU ZÁKAZU ČINNOSTI

Konečným a nejdůležitějším cílem trestu je ochrana společnosti před pachateli trestných činů. Zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat ho k řádnému životu pracujícího člověka jsou ve vztahu k tomuto cíli prostředky k jeho dosažení. Uvedené působení na odsouzeného je pak zároveň prostředkem výchovného působení i na ostatní členy společnosti.

Jednotlivé složky účelu trestu jsou spojeny vzájemnými vazbami a jsou uspořádány do vnitřně organizovaného systému.

Zábranného účinku trestu se dosahuje jednak fyzickým znemožněním páchat trestnou činnost, jednak se předpokládá, že represívní složka trestu vytváří u pachatele zábrany psychické. Dosažení této složky trestu bývá označováno jako minimální program trestu. Existuje úzká vazba této složky účelu trestu na další z cílů trestu, jímž je výchovné působení trestu na pachatele. Totiž tím, že pachateli bráníme v páchání další trestné činnosti, současně ho vychováváme. Tento účinek však může být podle okolností jen dočasný. Ve snaze dosáhnout trvalejšího výchovného účinku jsou organizována pozitivní výchovná opatření jako obsahové prvky při výkonu některých trestů. Současně je třeba poukázat i na zpětný vztah výchovného a zábranného účinku trestu. Výchovná složka účelu trestu slouží v podstatě jako prostředek k zabránění pachateli v další trestné činnosti.

---

[1]) Kontrolní výzkum praxe byl zaměřen na zkoumání některých znaků osobnosti odsouzených, jimž byl uložen trest zákazu činnosti, na ukládané formy zákazu činnosti, způsob využívání zákonného rozpětí tohoto trestu a některé další otázky. Údaje jsme získali studiem 250 spisů okresních a obvodních soudů, v nichž byl uložen zkoumaný trest celkem 254 osobám. Spisy byly vybrány z 80 % od okresních soudů Středočeského, Východočeského a Jihomoravského kraje (Nymburk, Mladá Boleslav, Příbram, Benešov, Znojmo, Hradec Králové) a z obvodního soudu pro Prahu 4. Zbývajících 20 % pocházelo z ostatních krajů. Jednalo se o trestní věci pravomocně skončené v letech 1980—1983. Při výběru jsme dbali na to, aby vzorek byl různorodý, pokud jde o jednotlivé formy zákazu činnosti, aby v něm byly rovnoměrně zastoupeny zákazy profesionální činnosti a zákazy činnosti vykonávané ve volném čase a aby zahrnoval pokud možno výraznější podíl zákazů činnosti ukládaných samostatně (je v něm obsaženo 239 zákazů činnosti uložených ve spojení s jiným trestem ku 15 zákazům činnosti uloženým samostatně).

Pojem „výchovy pachatele", o kterém se hovoří v § 23 trestního zákona, není v literatuře jednotně vykládán. Různými termíny jsou označovány jednotlivé dosažené stupně výchovného procesu, rozdílné jsou názory na to, kdy je dosaženo speciálně preventivního cíle trestu.

Výchovu v obecném smyslu pokládáme za určitý proces, spočívající v záměrném utváření tělesných a duševních vlastností lidí v souladu s cíli a úkoly socialistické společnosti. Zahrnuje péči o tělesný a duševní vývoj člověka, o osvojení optima vědomostí, dovedností a návyků, o rozvoj schopností, pracovních znalostí a zkušeností, názoru na společnost a na přírodu, formování charakterových vlastností a morálky žádoucí z hlediska potřeb socialistické společnosti. Cílem výchovy je vždy utváření osobnosti člověka nebo alespoň jeho některých vlastností a návyků.

V sovětské literatuře se většinou rozlišuje mezi nápravou a převýchovou. Beljajev[2]) používá termín náprava k označení takových změn ve vědomí odsouzeného, při jejichž existenci jedinec, který vykonal trest, přestal být pro společnost nebezpečným, přestože se nepřeměnil v aktivního a uvědomělého člena socialistické společnosti. Jiní autoři vidí rozdíl mezi nápravou a převýchovou v tom, že u nápravy jde pouze o změnu jednotlivých rysů, škodlivých návyků a názorů, kdežto u převýchovy o celkové přetvoření psychiky člověka. Noj[3]) rozlišuje mezi právní nápravou, jíž rozumí nespáchání dalšího trestného činu, a morální nápravou, resp. převýchovou.

V naší literatuře Novotný[4]) rozeznává převýchovu a tzv. minimální program trestu, čímž rozumí respektování zákonů, přinejmenším docílení toho, aby pachatel nepáchal trestné činy, ať již pro nedostatek příležitosti nebo z obavy před trestem. Čič[5]) hovoří jednak o výchově chápané jako změnu dosavadních vlastností, náhledů, které stojí na jiné platformě, než jakou uznává socialistická společnost, jednak o převýchově jako o specifickém procesu ve vztahu k výchově znamenajícím přetváření osobnosti od základu. Nápravou pak rozumí výsledek výchovného, resp. převýchovného působení.

Nehledě na rozdílnou terminologii, všechny uvedené názory dospívají ke shodnému závěru, že nejspolehlivější ochranu společnosti zajišťuje taková změna psychiky člověka, při které dochází k úplnému odstranění subjektivních příčin spáchaných trestných činů tkvících v samotném pachateli a k pozitivnímu rozvoji jeho osobnosti v morální oblasti, k rozvoji

---

[2]) Beljajev, N. A.: Celi nakazanija i sredstva ich dostiženija v ispravitělno trudovych učreždělnijach, Leningrad 1963, str. 45 a násl.

[3]) Noj, I. S.: Voprosy těorii nakazanija v sovetskom ugolovnom prave, Saratov 1962, str. 41 a násl.

[4]) Novotný, O.: O trestu a vězeňství, Praha 1967, str. 12.

[5]) Čič, M.: Teoretické otázky československého socialistického trestného práva, Bratislava 1982, str. 134—135.

vědomí, kultury, vzdělání atd. Je však třeba si položit otázku, zda jen v tomto případě je možno hovořit o dosažení cíle trestu. Někteří[6]) na tuto otázku odpovídají kladně, jiní nikoliv. Kloníme se k převažujícímu názoru druhému. Trest často není sám o sobě způsobilý funkci podstatné změny vědomí člověka splnit, a přesto nelze říci, že je neúčinný, pokud se pachatel nedopouští dalších trestných činů. Jestliže se nepodařilo vštípit jedinci vlastnosti vysokých morálních kvalit působením celého systému socialistické výchovy, těžko lze předpokládat, že plné osvojení těchto vlastností bude výsledkem působení vykonaného trestu. Nelze též přehlédnout, jak správně uvádí Čič,[7]) že určit a kvalifikovat stupeň převýchovy je těžké a za současného stavu poznání podstaty člověka dokonce nemožné. To, že se člověk zdržuje protispolečenských jednání a že pracuje, ještě neznamená, že se nám podařilo vychovat socialisticky smýšlejícího člověka. Jestliže na člověka působíme v duchu vědeckého světového názoru, neznamená to, že výsledkem takového působení bude marxisticky smýšlející a jednající člověk.

Cíle trestu bude tedy dosaženo i v případě, když sice všechny amorální vlastnosti člověka nebudou překonány, ale odsouzený nebude páchat další trestné činy. Není rozhodující, jaké jsou motivy zdržení se další trestné činnosti, zda je to poznání, že trestný čin je v příkrém rozporu s morálkou, smysl pro povinnost či prostý strach před hrozícím trestem. V každém případě bylo dosaženo výchovného cíle v rámci vymezeném ustanovením trestního zákona o účelu trestu, jehož hlavním cílem je ochrana společnosti před pachateli trestných činů. Pokud jedinec nespáchá další trestný čin, můžeme hovořit o účinném speciálně preventivním působení trestu.

Generálně preventivní účinek trestu je plně závislý na správném uplatnění individuální prevence. Výchovného působení na ostatní členy společnosti se dosahuje tím, že se ostatním občanům ukazuje „neodvratitelnost spravedlivého trestu, nebezpečnost, zavrženíhodnost a trestnost spáchaných činů a takto upevňuje jejich vědomí o ochraně občanských práv, posiluje jejich pocit právní jistoty a jejich představu o autoritě zákonů".[8]) Existuje však také opačná závislost. Působení generálně preventivní posiluje speciálně preventivní účinek trestu. To znamená, že otázku nápravy pachatele nelze posoudit bez přihlédnutí k sociálně politické situaci a k stavu společenského právního vědomí.

K dosažení konečného cíle trestu, ochrany společnosti, musí být splněny všechny prostředečné cíle, které byly výše uvedeny. Toto pravidlo však

---

[6]) Srov. v sovětské literatuře zejména Noj, I. S.: cit. dílo, str. 42.
[7]) Srov. Čič, M.: cit. dílo, str. 135.
[8]) Srov. Novotný, O.: cit. dílo, str. 13.

nelze chápat tak, že všech prostředečných cílů musí být v každém konkrétním případě dosaženo ve stejné míře. Mohou se vyskytnout případy, v nichž dosažení jednotlivých cílů může mít různou povahu a intenzitu. Například u některých odsouzených zejména za trestné činy z nedbalosti je výraznější spíše generálně preventivní účel. Úkoly výchovy v řádného pracujícího člověka tu ustupují do pozadí, neboť morální a volní vlastnosti těchto odsouzených se jinak neliší od společensky požadované normy a trest tu působí pouze ve smyslu jejich upevnění.

Takto vymezený účel je platný pro všechny druhy trestů, tedy i pro trest zákazu činnosti. Jaký smysl potom má zabývat se účelem trestu zákazu činnosti? Mezi účelem trestu a účelem trestu zákazu činnosti existuje vztah obecného a zvláštního. Každý jednotlivý trest má při zachování sledovaného cíle, platícího pro celý systém trestů, svůj specifický cíl, specifickou působnost a sféru účinnosti.[9])

U trestu zákazu činnosti vystupuje výrazně do popředí funkce ochranná, funkce zabránit pachateli v dalším páchání trestné činnosti. Tato funkce se tu realizuje tím, že se pachateli zakazuje výkon činnosti, které zneužil ke spáchání trestné činnosti nebo která mu trestnou činnost umožnila nebo usnadnila v minulosti a jejíž výkon by mu poskytoval příležitost páchat trestnou činnost v budoucnosti. Zákaz činnosti tedy v prvé řadě představuje jakousi fyzickou překážku, závoru, zabraňující pachateli v další trestné činnosti. Existují pochopitelně i další tresty, které odsouzenému fyzicky brání nebo znesnadňují páchání dalších trestných činů (odnětí svobody, ztráta vojenské hodnosti, propadnutí věci, vyhoštění, zákaz pobytu), trest zákazu činnosti se však od těchto trestů odlišuje tím, že jeho zabraňující funkce je omezena výlučně jen na okruh činností, v souvislosti s jejichž výkonem je pachatel nebezpečný pro společnost. Tímto svým zaměřením se zákaz činnosti, jak poukazuje Schubert,[10]) z ostatních trestů nejvíce blíží trestu propadnutí věci. V případě propadnutí věci se ochranného cíle dosahuje podobným způsobem — zajištěním věci, která ve vztahu k osobě pachatele vyvolává nebezpečí dalších trestných činů.

Trest zákazu činnosti je považován za trest s převažujícím represívním prvkem. Jde totiž o trest, v jehož obsahu nejsou zastoupeny výchovné prvky jako jeho speciální složka. Přesto nelze popírat jeho výchovné schopnosti. I s takovým názorem se však lze v literatuře setkat. Osipov[11]) uvádí, že způsobení újmy na osobních zájmech odsouzeného nemůže být pokládáno za prostředek výchovy. Podle něj „kara" nevychovává, jen

---

[9]) Srov. Schubert, L.: Význam vedlajších trestov v systéme trestov, Právnické štúdie č. 3/1959, str. 495.

[10]) Srov. Schubert, L.: cit. stať, str. 523.

[11]) Srov. Osipov, P. P.: Těoretičeskije osnovy postrojenija i primeněnija ugolovnopravovych sankcij, Leningrad 1976, str. 67—68.

potlačuje, zastrašuje, event. v nejlepším případě vytváří konformitu chování. Maximální efekt, jehož lze dosáhnout působením „kary", spatřuje ve slepém podřízení se požadavkům práva z obavy před novým stejným nebo větším potrestáním. Domníváme se, že takto v obecné rovině učiněný závěr je nesprávný, neboť nebere zřetel na osobu pachatele. Nediferencuje mezi pachateli, jimž je trest ukládán, z hlediska hloubky jejich morální narušenosti. Působení samostatného represívního prvku, tj. újmy způsobené trestem, nebude vždy postačující u hlouběji morálně narušených pachatelů. U ostatních pachatelů je však újma sama o sobě, podle našeho názoru, dostatečně silným prostředkem výchovy. Zabránění pachateli ve výkonu činnosti, v souvislosti s níž se dopustil trestného činu, usnadňuje pachateli zbavit se škodlivých postojů a návyků, kterých nabyl ve vztahu k vykonávané činnosti nebo povolání. V novém prostředí je pachatel ušetřen podnětů, které na něho působily v nepříznivém směru, vzbuzovaly v něm nežádoucí touhy a zájmy při obstarávání si životních potřeb. Zařazením do jiné sféry činnosti, kde se uplatňuje řada nových podnětů, se usměrňuje další jednání odsouzeného ve společnosti, je nucen přehodnotit své dosavadní postoje a chování. V tomto smyslu je tedy zákaz činnosti vybaven i prvkem výchovným.[12])

Nehledě na to i sám fakt odsouzení pachatele projevující se v negativním hodnocení ze strany společnosti představuje současně významné výchovné působení. Charakteristickým rysem každého trestu je, že vyjadřuje odsudek pachatele a jeho činu ze strany společnosti a socialistického státu, jejich negativní hodnocení právní i morálně politické.[13]) Toto hodnocení může způsobit odsouzenému velké morální útrapy, vést ho k přehodnocení jeho životní situace, nutit ho k tomu, aby se zřekl mnohých škodlivých návyků a názorů.[14]) Fakt odsouzení projevující se v negativním hodnocení ze strany společnosti je pociťován velmi ostře také u trestu zákazu činnosti. Jde o trest, při jehož výkonu není odsouzený vytržen z prostředí svého bydliště a někdy zůstává i na stejném pracovišti, byť v jiné funkci. Je tu znevážen v očích svého okolí, což se může projevovat i ve vztazích k němu. Bezesporu tato skutečnost může způsobovat morální strádání odsouzeného a ovlivňovat jeho další chování.

Určité pochybnosti o výchovné funkci tohoto trestu jsou v literatuře též vyslovovány, pokud jde o zákaz činností vyžadujících nepřetržitou praxi, zejména pokud jde o zákaz řízení motorových vozidel. Bachrach[15])

---

[12]) Srov. Schubert, L.: cit. stať, str. 523.

[13]) Srov. Solnař, V.: Tresty a ochranná opatření, Praha 1979, str. 15.

[14]) Srov. Šargorodskij, M. D.: Nakazanije, jego celi i effektivnost, Leningrad 1973, str. 44—45.

[15]) Srov. Bachrach, A.: Przestepstwa drogowe w projekcie kodeksu karnego, Panstwo i prawo č. 1/1969, str. 68—74.

se domnívá, že trest zákazu řízení motorových vozidel může plnit výchovnou funkci výlučně tehdy, je-li krátkodobý (uvádí délku např. od dvou měsíců do dvou let). Opírá tento svůj názor o to, že uložení zákazu řízení motorových vozidel nevytváří příznivé podmínky pro zdokonalování dovedností řidiče, naopak má za následek jeho postupnou dekvalifikaci, neboť řízení motorových vozidel vyžaduje ustavičnou praxi, neustálé přizpůsobování měnícím se podmínkám provozu. Podle Bachracha na delší dobu uložený zákaz (např. na deset let) pro svou omezenost, pasívnost řidiče v době jeho výkonu a s ní spojený pokles úrovně řidičských znalostí a dovedností, není schopen zajistit ani funkci důsledné ochrany společnosti. Úbytek zkušeností tu nemůže být kompenzován ani novou zkouškou, která je pouze kontrolou elementárních vědomostí a dovedností. Bachrach říká, že jestliže má zákaz řízení motorových vozidel být trestem výchovným, musí být krátkodobý. Jen takový trest mobilizuje odsouzeného k odpovědnému plnění povinností řidiče, upozorňuje ho na nutnost rozvahy během jízdy, na povinnost zdržet se požívání alkoholu před jízdou atd., aniž by ho diskvalifikoval. Pro účel ochrany společnosti před řidiči, kteří představují trvalé nebezpečí pro okolí, je nutno podle Bachracha počítat s časově neomezeným zákazem řízení motorových vozidel, který je ovšem trestem odlišné společenské funkce — trestem zabezpečovacím, nikoliv výchovným.

Bachrachův názor pokládáme za zcela nepřijatelný. Předně se nelze ztotožnit s tvrzením, že dlouhodobější zákaz postrádá výchovnou funkci. Rozdílnost ve výchovném působení lze spojovat, jak jsme již uvedli, s hloubkou morálního narušení pachatele. V žádném případě však nelze intenzitu výchovného působení činit závislou na délce trestu takovým způsobem, jak to činí Bachrach. Skutečnost, že kvalifikace řidiče se s délkou zákazu řízení motorových vozidel snižuje, leží mimo výchovné možnosti tohoto trestu. Konečně jeho cílem není a nemůže být vychovat vynikajícího odborníka. Jeho cílem je vychovat pachatele v řádného pracujícího člověka, resp. v případě řidiče, v člověka odpovědně přistupujícího k plnění svých řidičských povinností. Tak např. u mladších osob déle trvající zákaz působí na usměrnění jejich dalšího chování v tom směru, že po jeho výkonu přistupují k řízení motorových vozidel jako jedinci vyzrálejší, s větší mírou odpovědnosti. Velmi závažným nedostatkem dále je, že Bachrach zcela ignoruje generálně preventivní aspekt trestu. Výchovné působení na ostatní členy společnosti zcela opomíjí a vychází při svých úvahách jen z pochybného hodnocení speciálně preventivního působení trestu. Není správná ani úvaha, že dlouhodobější zákaz není s to splnit účel ochrany společnosti. Bachrach argumentuje tím, že pozbyté dovednosti nemohou být vyváženy ani novou řidičskou zkouškou, neboť ta se omezuje jen na minimum znalostí. Za tohoto předpokladu

bychom v každém začátečníkovi mohli spatřovat jedince ohrožujícího bezpečnost silničního provozu.

Podle našeho názoru je tedy i dlouhodobý zákaz řízení motorových vozidel s to úspěšně plnit výchovnou funkci.

§ 2. PODSTATA TRESTU ZÁKAZU ČINNOSTI

Objasnění otázky účelu trestu zákazu činnosti nám dovoluje přejít k rozboru jeho podstaty. Teprve znalost podstaty trestu umožňuje uvažovat o tom, jaké možnosti jsou dány k dosažení jeho účelu, a hodnotit, zda a jak jsou tyto možnosti využívány.

Protože pojem podstata trestu není v literatuře vždy jednoznačně chápán, nezbývá, než se vymezením tohoto pojmu v obecné poloze podrobněji zabývat.

Podle názorů obsažených v naší literatuře je třeba podstatným znakem trestu rozumět určitou újmu.[16]) S tímto pojetím pak korespondují i definice trestu obsažené v literatuře,[17]) v nichž je trest vymezen jako právní následek trestného činu ukládaný pachateli soudem na základě zákona, obsahující určitou újmu a negativní morálně politické a právní hodnocení činu i osoby pachatele. Ne tak jednoznačně je však podstata trestu chápána v sovětské literatuře. Většina autorů tu totiž nerozlišuje dostatečně podstatu trestu od jeho obsahu, ztotožňuje oba pojmy a používá v tom či onom smyslu kterýkoliv z nich. Z nedostatečného odlišení obou pojmů pak vyplývá názorová nejednotnost na obsahové vymezení podstaty trestu. Tak zejména Noj[18]) zastává názor, že podstatu (i jeho obsah) tvoří jednota dvou prvků — újmy (kary) a výchovy, přičemž výchova je elementem zbaveným újmy (má na mysli pracovní výchovu, výchovnou činnost při výkonu trestu odnětí svobody atd.). Jeho odpůrci v sovětské teorii (zejména Natašev, Stručkov) mu vytýkají, že zaměňuje výchovné cíle trestu s jeho podstatou a opatření záměrného výchovného působení nepovažují za prvky tvořící ani obsah trestu, nýbrž je považují pouze za opatření provázející proces výkonu trestu.[19]) Jedni tedy pozitivní výchovná opatření u některých trestů označují za podstatnou stránku každého trestu, druzí je staví nejen mimo podstatu, ale dokonce i mimo obsah trestu.

Záslužně se uvedenou problematikou zabývá Osipov,[20]) který chápe oba pojmy — podstatu a obsah trestu — jako filozofické kategorie a důsledně

---

[16]) Srov. např. Solnař, V.: cit. dílo, str. 12—16; Čič, M.: cit. dílo, str. 126.

[17]) Srov. tamtéž.

[18]) Srov. Noj, I. S.: Suščnosť i funkcii ugolovnogo nakazanija v sovetskom gosudarstve, Saratov 1973, str. 21—51.

[19]) Srov. podrobný rozbor obou názorů v díle Bagrij-Šachmatov, L. V.: Ugolovnaja otvetstvennosť i nakazanije, Minsk 1976, str. 119—125.

[20]) Srov. Osipov, P. P.: cit. dílo, str. 64—66.

je od sebe odlišuje. Uvádí, že podstata odráží typické vlastnosti obsahu těch jevů, ve kterých usilujeme o vydělení obecného a rozhodujícího. Podstata neodpovídá plně obsahu. To vyplývá nejen z toho, že podstata je koncentrovaným zevšeobecněným vyjádřením obsahu, ale je to důsledek existence odumírajících elementů v obsahu, nebo naproti tomu progresívních, teprve vznikajících elementů jiné podstaty, která však nemůže pretendovat na úlohu podstaty jevu, protože už zeslábla nebo ještě nenabrala sil. Proto obsah je vždy bohatší než podstata. Podstata charakterizuje jev z hlediska jeho stálosti, zatímco obsah obsahuje v sobě prvky, vyjadřující jak stálost, tak i nové elementy podmíněné procesem změny či rozvoje. Obsah je tedy nejen stálý, ale současně i proměnlivý.

Když Osipov aplikuje tyto filozofické kategorie na problematiku trestu, dospívá k závěru, že podstata trestu je „karatěľnogo" charakteru, rozumí jí tedy určitou újmu. Obsah trestu je pak určován nikoliv z podstaty trestu, ale z jeho cílů podmíněných potřebou socialistické společnosti. Proto jsou uskutečňována k prohloubení výchovného působení některých trestů pozitivní výchovná opatření a výchovná činnost. Tato opatření tvoří součást obsahu trestu, přičemž jde o elementy nové, teprve se tvořící podstaty — podstaty výchovné.

Osipov pak dovozuje, že mezi podstatou trestu a obsahem jeho jednotlivých druhů existuje vztah obecného a zvláštního. Osipovův filozofický přístup k řešení daného problému považujeme za správný. Osipov tak vnáší světlo do sporných otázek objevujících se dlouhou dobu v sovětské literatuře. Pro náš další výklad vyplývá z uvedeného rozboru důležitý závěr, že u části trestů je jejich obsah širší než konkrétní podoba jejich podstaty, zatímco u ostatních trestů, mezi něž patří též zákaz činnosti, obsah trestu s jeho podstatou v konkrétní podobě splývá.

Charakter a rozsah újmy je u různých druhů trestů odlišný, vyznačuje se specifickými projevy a strukturou. Újma může postihnout určitá práva, svobody, oprávněné zájmy, osobní čest, majetek, ale i jiné hodnoty.

V literatuře bývá podstata trestu zákazu činnosti spatřována v omezení svobody.[21]) V zásadě považujeme toto vymezení za správné, avšak domníváme se, že pro objasnění rozsahu a hloubky újmy, kterou představuje trest zákazu činnosti, je třeba je blíže konkretizovat. Újmou charakteristickou pro trest zákazu činnosti je jednak časově omezený zákaz realizace konkrétních subjektivních práv (práva k výkonu určitého zaměstnání, povolání, funkce nebo určité činnosti, k jejímuž výkonu je třeba zvláštního povolení) a jednak současně dočasně omezená možnost svobodné volby zmíněných činností.[22]) Újma se tu nevyčerpává zákazem vý-

---

[21]) Srov. Solnař, V.: cit. dílo, str. 35.

[22]) Srov. Ťuťugin, V. I.: Lišenije prava zanimať opredělennyje dolžnosti kak vid nakazanija po sovetskomu ugolovnomu pravu, Charkov 1982, str. 6—7.

konu určitých oprávnění, funkcí, dosažených postavení v zaměstnání atd. do okamžiku odsouzení již získaných a využívaných, ale zahrnuje i zákaz možnosti jejich dalšího získávání a rozvíjení. Zákaz činnosti je trestem, který nezasahuje oblast práv a zájmů jednoho druhu. Týká se činností realizovaných ve dvou odlišných sférách života člověka, s nimiž také souvisí odlišnost práv a zájmů postižených tímto trestem.

První oblastí je sféra pracovní činnosti odsouzeného. Zákaz činností v této oblasti uskutečňovaných, tj. zaměstnání, povolání nebo funkce vykonávané v pracovním poměru, má za následek omezení realizace práva na svobodnou volbu pracovního zařazení. Újmu tu lze tedy spatřovat v určitém omezení realizace práva na práci vyplývajícího z čl. 19 a 21 Ústavy ČSSR.

Druhou oblastí je sféra volného času člověka, v níž je možno uskutečňovat činnosti se zvláštním povolením a některé funkce, např. v dobrovolných organizacích, jež jsou předmětem zákazu. Újmou tu je omezení svobodného využití volného času, omezení výběru činností prováděných v době volna.

V obecné rovině, odhlédneme-li od individuálních zvláštností konkrétního případu, je nepochybně intenzita zásahu do práv a zájmů občanů v prvé skupině případů větší. Rozhodující roli tu hraje rozdílnost v materiálních důsledcích uložení trestu v obou skupinách. V prvé skupině vystupuje do popředí s uložením trestu spojená potřeba změny zaměstnání, pracovního zařazení a na ni navazující nebezpečí snížení odměny za práci, které postihuje odsouzeného, ale může se citelně projevit i v materiálním zajištění dalších osob na něm závislých. Uložení zákazu ve druhé skupině nemůže na odsouzeného z tohoto hlediska zpravidla působit.

V druhé skupině je citelnost újmy v zásadě nižší, v individuálních případech však může být její obraz velmi různorodý. Tíže trestu tu především závisí na vztahu odsouzeného k zakázané činnosti, ale i na některých objektivních skutečnostech (např. v případě řidiče, který je na svůj dopravní prostředek odkázán při cestě do zaměstnání). Zákaz činnosti může být tedy výrazně pociťován u řidiče amatéra, pro kterého se řízení automobilu stalo každodenní potřebou a nezbytností a který v důsledku jeho uložení je nucen podstatně změnit styl svého života. Na druhé straně však nemusí být vůbec jako újma pociťován v případě, jestliže se řidič dobrovolně rozhodl od řízení motorových vozidel upustit následkem otřesu, který utrpěl při nehodě, již zavinil.[23])

Z uvedeného je patrno, že závažnost újmy ve druhé skupině je možno zjišťovat poměrně obtížně. Je třeba k tomu použít metod objasňujících subjektivní momenty, ovlivňující velikost újmy, tedy metod psychologic-

---

[23]) Srov. Solnař, V.: cit. dílo, str. 14.

kých. Zkoumání újmy v první skupině je přístupnější. Subjektivně pociťovanou újmu lze dovodit z určitých objektivně existujících skutečností, k jejichž zjištění je možno použít metod sociologických. Proto se v dalším výkladu na tuto první skupinu zaměříme.

Jak jsme již uvedli, újmu tu spatřujeme v určitém omezení realizace práva na práci. Právní status občana v sociálně ekonomické oblasti se nejvýrazněji projevuje v jeho právu na práci a v povinnosti pracovat a zachovávat pracovní disciplínu. Jak právo, tak povinnost mají každému občanu zabezpečit aktivní účast na společensky prospěšné činnosti. Ústava ČSSR zakotvuje právo na práci jako základní právo každého občana v článku 19 a 21. Důležitou obsahovou stránku práva na práci tvoří, vedle práva na odměnu za práci, právo na zabezpečení výběru různých možností aktivně se účastnit společensky prospěšné činnosti. V podmínkách socialismu právo na práci předpokládá skutečnou svobodu práce a opírá se o ni.[24]) „Socialistická svoboda práce znamená, že každý občan má zajištěnu reálnou možnost účastnit se společensky prospěšné pracovní činnosti, volit si a ovládnout povolání odpovídající jeho zájmům a schopnostem, rozvíjet v práci své fyzické i duševní schopnosti. Zároveň s tím každý občan ve všech případech — s určitými výjimkami — má svobodu vstupovat do pracovních vztahů a rozvazovat je podle vlastního přání, samostatně určovat místo, kde bude pracovat.“[25])

Z citovaného vymezení svobody práce plyne, že realizace konkrétního práva na volbu povolání, zaměstnání nebo funkce není zcela neomezená. Výjimky je třeba činit v případech, kdy využití takového práva není v souladu se zájmy celé společnosti, kdy neslouží k jejímu upevňování a rozvoji (čl. 19 Ústavy ČSSR), to znamená v případech, kdy způsobuje její využití společnosti škodu a je v rozporu s právními předpisy. Takové využívání práva totiž vyvolává pochybnosti o možnostech a schopnostech určité osoby vykonávat zvolené zaměstnání, a proto stát v těchto případech takové právo nechrání. Naopak umožňuje zakázat výkon určitého zaměstnání nebo povolání, umožňuje i zabránit získání oprávnění k těmto činnostem na určitou dobu nebo bez omezení. Trest zákazu činnosti ve formě zákazu výkonu profesionální činnosti, jehož uložení má za následek podstatné zúžení možností účastnit se společenských vztahů v sociálně ekonomické sféře, je tak jednou ze sankcí, jež mají povahu zásahu do ústavou zaručeného práva na práci a které upravuje právní řád.

Obdobné důsledky mohou mít i tresty ztráty čestných titulů a vyznamenání a ztráty vojenské hodnosti. Tyto tresty vylučující odsouzeného z výkonu určitých práv a funkcí znamenají někdy ztrátu kvalifikačních

---

[24]) Srov. kolektiv autorů pod redakcí Zlatopolského, D. L. a Zdobinského, S.: Světová socialistická soustava a státní výstavba v evropských socialistických zemích, I. díl, Praha 1977, str. 306.

[25]) Srov. tamtéž.

předpokladů i pro výkon činností uvedených v § 50 odst. 1 trestního zákona. Také trest nápravného opatření může do jisté míry plnit funkci zákazu činnosti a omezovat odsouzeného ve volbě možností účastnit se vztahů v sociálně ekonomické oblasti. Podle § 44 odst. 4 trestního zákona může totiž soud z důležitých důvodů nařídit na dobu výkonu tohoto trestu i změnu zaměstnání odsouzeného v tom směru, aby vykonával práci méně odpovědnou nebo na jiném pracovišti. Soud v tomto případě stanoví zásady pro určení druhu, způsobu a místa zaměstnání. Trest zákazu pobytu, který záleží v tom, že se odsouzený nesmí po dobu výkonu tohoto trestu zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu, může mít stejné účinky jako zákaz činnosti v případě, že dosavadní zaměstnání nebo povolání nemůže odsouzený na jiné části území vykonávat. Méně závažné zásahy do práva na svobodnou volbu zaměstnání mohou být obsahem přiměřených omezení, ukládaných při podmíněném odsouzení, nápravném opatření, zákazu pobytu a konečně i v rámci ochranného dohledu (např. omezení ve formě zákazu svévolných změn zaměstnání). Vedle těchto zákazů či omezení mají v podstatě stejný obsah některá opatření, která ukládají orgány jiné než soudy nebo soudy mimo trestní řízení.

Zásah do práva na svobodnou volbu povolání či zaměstnání, tvořícího součást ústavního práva na práci, je základním prvkem podstaty trestu zákazu činnosti ve formě zákazu zaměstnání, povolání či funkce vykonávané v pracovním poměru. Závažnost trestu v konkrétním případě je však závislá na hloubce, intenzitě celé řady důsledků materiální i morální povahy, jež následkem zmíněného zásahu vznikají. Rozboru a zkoumání těchto omezení byla vědou trestního práva v některých socialistických i kapitalistických státech již věnována pozornost. Lze uvést např. polský sociologický výzkum provedený K. Poradou,[26]) zaměřený na důsledky uložení zákazu řízení motorových vozidel u skupiny řidičů z povolání ve Varšavě, sovětské výzkumy provedené Machotkinem[27]) a Ťuťuginem,[28]) vycházející z demografických znaků i dalších poznatků o skupině osob odsouzených k zákazu výkonu profesionální činnosti, či výzkum T. C. Willeta[29]) u řidičů z povolání i řidičů amatérů. Závěry těchto výzkumů potvrzují, že jde o trest poměrně závažný, u početné skupiny odsouzených pociťovaný jako přísnější ve srovnání s některými jinými tresty nespojenými s odnětím svobody.

Pro hlubší analýzu obsahu zákazu profesionální činnosti pro potřeby naší práce jsme sledovali některé ze znaků, které byly využívány též v uvede-

---

[26]) Porada, K.: Społeczne skutki stosowania kary zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych, Państwo i prawo č. 10/1980.

[27]) Machotkin, V. P.: Lišenije prava zanimať opredělennyje dolžnosti ili zanimaťsja opredělennoj dějatělnosťju, in: Nakazanija ně svjazannyje s lišenijem svobody, Moskva 1972.

[28]) Ťuťugin, V. I.: cit. dílo.

[29]) Willet, T. C.: Drivers after sentence, London 1973.

ných výzkumech. Při výběru znaků jsme byli limitováni rozsahem údajů zjistitelných ze spisů o odsouzených. Podkladem pro rozbor nám byl vzorek, jehož složení jsme popsali v úvodu práce. Z něj jsme zkoumali všechny trestní spisy týkající se osob odsouzených k zákazu výkonu profesionální činnosti (celkem 115 osob). Z hlediska formy uloženého zákazu činnosti bylo možno odsouzené rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvořilo 26 řidičů z povolání, druhou skupinu 89 odsouzených k zákazu výkonu ostatní profesionální činnosti. Sledovali jsme celkem tři znaky, z nichž podle našeho názoru lze dovozovat míru závažnosti daného trestu: délku praxe, stupeň dosaženého vzdělání a věk odsouzených osob.

I. Velmi citelné omezení plynoucí z uložení zákazu činnosti je možno spatřovat v tom, že odsouzený je odstraněn z výkonu pracovní činnosti, v níž nabyl zkušenosti a znalosti, získal k ní vztah a navykl si ji vykonávat po dlouhou dobu. Především délka praxe je tedy měřítkem, které určuje hloubku tíživosti, citelnosti tohoto trestu. Tato skutečnost je odůvodněna zejména hledisky psychologickými, neboť člověk si zpravidla osvojuje a dlouhou dobu vykonává takovou práci, která odpovídá jeho sklonům, schopnostem a přáním. Přestože nelze přehlížet význam hmotné zainteresovanosti, hraje v současné době důležitou úlohu i bezprostřední zájem o určitou pracovní činnost, pocit uspokojení z výsledků práce a její morální hodnocení. Velké většině lidí není lhostejné, jakou činnost vykonávají, jaké funkce zastávají. Zákaz výkonu profesionální činnosti, která odpovídala individuálním vlastnostem a zájmům člověka, vyvolává pocity morální újmy, jež mohou vést ke snížení aktivity v pracovním procesu, a to zejména v případech, kdy odsouzený je nucen vykonávat práci neodpovídající jeho představám.[30])

V námi zkoumané skupině odsouzených osob mělo délku praxe v zaměstnání, povolání, event. funkci, jež byla zakázána, do dvou let 31 % odsouzených, od dvou do čtyř let 21 %. Pět a více let praxe mělo celkem 48 % odsouzených, z nichž téměř dvě třetiny mělo praxi deseti a víceletou. 9 % z celkového počtu odsouzených mělo dokonce praxi v tomtéž oboru v délce dvaceti a více let. Pro téměř polovinu osob ze zkoumané skupiny je tedy možno uložený zákaz činnosti z hlediska délky předchozí praxe považovat za zvláště citelný.

II. Výkon určitých funkcí či profesionálních činností je v převážné většině spjat s požadavkem na odpovídající stupeň vzdělání, získání kvalifikace v oboru vyučením, event. s požadavkem na určitou délku předchozí praxe, to znamená na míru určitých znalostí, zkušeností.[31]) Uložení zákazu činnosti brání odsouzeným ve využívání jejich kvalifikace a je tedy citelným omezením zejména v případech, kdy specializace odsouze-

[30]) Srov. Ťufugin, V. I.: cit. dílo, str. 12.
[31]) Srov. Ťufugin, V. I.: cit. dílo, str. 10—11.

ného je poměrně úzká, nebo v případech, kdy získání specializace bylo podmíněno dlouhodobějším studiem. Ve sledovaných trestních spisech, týkajících se osob odsouzených k zákazu jiné profesionální činnosti, než je zákaz řízení motorových vozidel (celkem 89 odsouzených osob), bylo 64 % osob vyučených v určitém oboru, 6 % dosáhlo středoškolského vzdělání a 1 % vzdělání vysokoškolského. Újmu je možno spatřovat i v tom, že po dobu výkonu trestu nejsou využívány znalosti a zkušenosti nabyté v dosavadním povolání či zaměstnání, a tak nedochází ke kompenzaci materiálních ztrát i ztrát fyzických a duševních sil, které byly vynaloženy k získání dané kvalifikace. Zákaz činnosti uložený v maximální délce může vést až k plné dekvalifikaci, což přichází v úvahu zejména v těch oblastech, v nichž dosažení potřebné úrovně profesionální přípravy vyžaduje nepřetržitou praxi. Nelze přehlédnout ani to, že v případě zákazu některých speciálních činností se oprávnění k výkonu těchto činností po výkonu zákazu činnosti automaticky neobnovuje, ale před jeho navrácením je zkoumána způsobilost osoby k výkonu těchto činností. Zpravidla je třeba úspěšného absolvování zkoušek z odborných znalostí, vyžaduje se však i splnění určitých morálních či tělesných předpokladů. Tak např. před vrácením řidičského oprávnění řidiči motorových vozidel může dopravní inspektorát rozhodnout, aby byla přezkoušena jeho odborná způsobilost k řízení motorových vozidel.[32]) Obdobně je tomu nejen v dalších odvětvích dopravy,[33]) ale též v řadě jiných povolání,[34]) kde jsou kladeny vysoké nároky na úroveň odborných znalostí v zájmu ochrany společnosti před důsledky nekvalitního výkonu těchto povolání.

III. Přechod na jinou práci v důsledku uloženého trestu zákazu činnosti vyžaduje někdy získání nové kvalifikace. Machotkin[35]) poukazuje na to, že osvojení si nových znalostí je spojeno s citelnými materiálními ztrátami, ztrátami duševních sil i negativními morálními prožitky. Odsouzený se ocitá v roli učedníka, což podmiňuje vznik pocitů méněcennosti, nedůvěry v budoucnost atd. Ťuťugin[36]) tyto psychologické prožitky porovnává s věkem odsouzených osob a dospívá k závěru, že zvláště hluboká

---

[32]) Srov. § 14 odst. 3 vyhl. min. vnitra č. 87/1964 Sb. o řidičských průkazech; v praxi je přezkoušení odborné způsobilosti pravidlem, srov. k tomu čl. 12 Závazného koordinačního pokynu nám. MV ČSSR z 28. 12. 1978. Dále srov. § 4 odst. 7, 8 vyhl. FMD ČSSR č. 94/1972 o výcviku a dalším zvyšování odbornosti řidičů silničních motorových vozidel.

[33]) Srov. zejména § 66 z. č. 47/1956 Sb. ve znění novel o civilním letectví, § 2 odst. 3 vyhl. č. 209/1964 Sb. ve znění vyhl. č. 104/1977 Sb. o zřízení Státní letecké inspekce a Správy dopravních letišť, § 19 odst. 3, 4 vyhl. FMD ČSSR č. 137/1974 Sb. o vnitrozemské plavbě.

[34]) Srov. např. §§ 41—44 vyhl. min. zdravotnictví ČSR č. 77/1981 Sb. o zdravotnických pracovnících a jiných odborných pracovnících ve zdravotnictví, § 11 vyhl. Českého báňského úřadu a Českého úřadu bezpečnosti práce č. 18/1979 Sb., kterou se určují vyhrazená tlaková zařízení a stanoví některé podmínky k zajištění jejich bezpečnosti atd.

[35]) Srov. Machotkin, V. P.: cit. dílo, str. 65.

[36]) Srov. Ťuťugin, V. I.: cit. dílo, str. 13.

morální újma je tak způsobena osobám středního nebo staršího věku s dlouholetou praxí. Takových osob nebylo málo ani v námi sledované skupině. Z celkového jejich počtu bylo 79 % třicetiletých a starších, přičemž z nich ve věku do 40 let bylo 41 %, ve věku od 40 do 60 let 59 %. Zvláště u těchto starších osob může být zákaz činnosti pociťován velmi výrazně, neboť obtížněji získávají nové pracovní návyky a pomaleji se orientují na novou práci. V řadě případů tito odsouzení novou kvalifikaci vůbec nezískávají a vykonávají práce méně odpovědné (často pracují jako pomocné síly, závozníci, uklízečky apod.).

Z tohoto rozboru újmy charakteristické pro trest zákazu profesionální činnosti zřetelně vyplývá, že tento trest je velmi působivý zejména pro určité kategorie osob a že jeho citelnost je závislá na určitých znacích odsouzených osob (délka praxe, stupeň dosaženého vzdělání, věk). Kromě toho nelze přehlédnout, že charakter újmy dokreslují ještě další rysy. Obsah újmy výrazně ovlivňuje materiální postih odsouzeného. Zákaz výkonu dosavadního zaměstnání se většinou projeví ve snížení odměny za práci. Toto snížení, někdy velmi podstatné, je způsobeno přechodem na práci méně odpovědnou (přechod řidiče, kterému byl uložen zákaz řízení motorových vozidel na místo závozníka), méně kvalifikovanou. Ve výši odměny za práci se negativně projeví také nové zaškolení, zaučení atd.

§ 3. MÍSTO TRESTU ZÁKAZU ČINNOSTI V SYSTÉMU TRESTŮ

Dospěli jsme k závěru, že trest zákazu činnosti je trest poměrně závažný, jehož represívní prvky se uplatňují zvláště výrazně u určitých kategorií osob. Položme si nyní otázku, jaké je místo tohoto trestu v systému trestů a do jaké míry je jeho umístění v tomto systému výrazem jeho závažnosti. Vymezení a zdůvodnění místa trestu zákazu činnosti v systému trestů však předpokládá objasnění pojmu systém trestů, resp. hlediska, podle něhož jsou jednotlivé tresty v tomto systému uspořádány.

Podle v literatuře převládajícího názoru se systémem trestů rozumí zákonem stanovený, z určitého hlediska uspořádaný, taxativní výpočet trestů, závazný pro soud.[37]) Jako hledisko pro formování systému je mnohdy v sovětské i naší trestněprávní literatuře uváděn stupeň závažnosti trestu. Uvádí se, že tresty jsou v systému uspořádány od nejtěžších k méně těžkým. S tímto hlediskem počítá v určitých směrech náš i sovětský trestní zákon.

Stupeň závažnosti trestu považuje za kritérium pro formování systému

[37]) Srov. např. Solnař, V.: cit. dílo, str. 33; Kurs sovetskogo ugolovnogo prava, 3. díl, Leningrad 1970, str. 54; Bagrij-Šachmatov, L. V.: Ugolovnaja otvetstvennosť i nakazanije, Minsk 1976, str. 130—139, 329 a násl.

trestů v sovětské literatuře např. Galperin.[38]) Chápe ho jako objektivní význam, důležitost odpovídajících hodnot a zájmů z hlediska veřejného mínění vládnoucího ve společnosti. Má tu na mysli hodnotové vztahy, hierarchii hodnotové orientace, vytvářející se ve společnosti v určité etapě jejího vývoje. Systém trestů je podle něj měřítkem sociálních hodnot, které jsou nejvýznamnější pro člověka obecně, a odpovídá tedy reálně existujícím hodnotám v socialistické společnosti.

Také podle Dolenského[39]) je systém trestů přibližným vyjádřením stupnice tíže trestů. Společné měřítko pro srovnání jednotlivých trestů, jež také alespoň přibližně zdůvodňuje jejich pořadí v systému trestů, spatřuje v tom, do jaké míry se trest dotýká přímo osoby pachatele. „Hledisko osoby pachatele nám potvrzuje, že nápravné opatření je ze srovnávaných trestů nejzávažnější, neboť zákon jím u méně závažných trestných činů nahrazuje krátkodobé tresty odnětí svobody, také výchovné působení kolektivu spolupracovníků je tu nejsilnější. Po něm následuje zákaz činnosti, který — jak uvedeno — se rovněž silně dotýká osoby pachatele a jeho zaměstnání. Kdežto nápravné opatření určuje zaměstnání pachatele pozitivně, tj. kde musí pracovat, zákaz činnosti je určuje negativně, tj. kde nesmí pracovat (kromě toho se ovšem týká i činností, jež nemusí souviset s povoláním). Negativní určení není tak citelné jako pozitivní.“[40])

Odlišného názoru je Růžek,[41]) který uvádí, že pro určení pořadí trestů (nápravného opatření, zákazu činnosti, peněžitého trestu a propadnutí věci) podle jejich tíže chybí *tercium comparationis*, společné měřítko, které by umožnilo tresty vzájemně srovnávat.

V sovětské literatuře Osipov[42]) se domnívá, že hodnocení závažnosti trestu podle umístění v systému trestů je správné, jen pokud jde o trest odnětí svobody, který představuje nejvyšší újmu ve srovnání s níže zařazenými druhy trestů. Toto hodnocení však není podle něj odůvodněno, pokud jde o vzájemné srovnání represívních prvků ostatních trestů. Argumentuje tím, že ve vztahu k určité kategorii pachatelů (například úředních osob) se tresty zbavení funkce i zákazu činnosti projevují zpravidla jako přísnější ve srovnání s nápravnými pracemi bez odnětí svobody, které jsou na vyšším místě v hierarchii trestů. Na podporu svého tvrzení uvádí ještě další podobný příklad vztahu mezi peněžitým trestem a nápravnými pracemi.

Argumenty Osipova se nám nezdají být správné. Autor tu směšuje dva

---

[38]) Srov. Galperin, I. M.: Nakazanije: socialnyje funkcii, praktika primeněnija, Moskva 1983, str. 69 a násl.

[39]) Srov. Dolenský, A.: Některé otázky nového systému trestů, AUC Iuridica 1/1963, str. 76 a násl.

[40]) Tamtéž, str. 78.

[41]) Srov. Růžek, A.: Zákaz reformationis in peius v novém trestním řádu, Stát a právo IV, Praha 1957, str. 162.

[42]) Srov. Osipov, P. P.: cit. dílo, str. 82—83.

odlišné pojmy — závažnost trestu jako objektivní kategorii a citelnost trestu jako subjektivně pociťovanou tíži trestu jednotlivcem nebo určitou skupinou jedinců, kteří mají společné určité vlastnosti nebo znaky. Závažnost trestu je jistě rozdílně pociťována u každého jednotlivého odsouzeného nebo do jisté míry u jednotlivých kategorií pachatelů, neboť mimo jiné silně závisí na subjektivních, osobnostních zvláštnostech lidí, na intenzitě, s jakou represívní působení trestu prožívají. Tato závažnost trestu v individuálním případě je rozhodná pro uskutečnění individualizace trestu při jeho ukládání a výkonu, nikoliv však pro určení jeho místa v systému trestů.

Z uvedeného je patrno, že problém vzájemného srovnání tíže jednotlivých trestů zůstává v literatuře i nadále otevřený. Jeho řešení přesahuje rámec našeho úkolu. Pro účely naší práce je možno z hlediska umístění zákazu činnosti v systému trestů uvedeném v ust. § 27 trest. zák. přijmout Dolenského podmíněný závěr,[43]) že je-li třeba nějaké pořadí trestů stanovit, je pořadí v zákoně uvedené nejvhodnější ze všech jiných možných.

Ustanovení § 27 trestního zákona uvádí zákaz činnosti v pořadí na pátém místě pod písm. e) za trestem odnětí svobody, nápravným opatřením, ztrátou čestných titulů a vyznamenání a ztrátou vojenské hodnosti. Pokud ponecháme stranou trest odnětí svobody, jež je nepochybně nejtěžším druhem trestu postihujícím osobní svobodu jako nejcennější sociální hodnotu, vypovídá umístění zákazu činnosti mezi ostatními tresty nespojenými s odnětím svobody o jeho poměrně vysokém hodnocení zákonodárcem. Za trestem nápravného opatření mu předcházejí jen tresty ztráty čestných titulů a vyznamenání a ztráty vojenské hodnosti, jež postihují čestná práva odsouzeného a ve svých důsledcích ho mohou trvale vyloučit z výkonu určitých funkcí.

S rozvojem vědeckotechnické revoluce lze dokonce předpokládat, že závažnost trestu zákazu činnosti ve srovnání s některými dalšími tresty nespojenými s odnětím svobody se bude zvyšovat. Tento závěr vychází z poznatků o tendencích dalšího rozvoje socialistické společnosti. Lze předpokládat, že se i nadále budou zvyšovat požadavky na úroveň kultury obecně i na úroveň speciálních profesionálních znalostí všech lidí, zapojených v různých odvětvích národního hospodářství, státní správy i v jiných sférách pracovní činnosti. Získání takových vědomostí a zkušeností ve zvolené profesi bude spojeno s vynakládáním stále většího úsilí a nákladů, a to jak ze strany jednotlivce, tak ze strany společnosti. Spolu s růstem nároků na pracovní kvalifikaci bude vzrůstat i společenská prestiž pracovního postavení, určité pracovní činnosti v závislosti na zásluhách, schopnostech a osobních vlastnostech člověka.

V sovětské literatuře byly publikovány výsledky sociologického prů-

---

[43]) Srov. Dolenský, A.: cit. stať, str. 79.

zkumu provedeného Machotkinem,[44]) které nasvědčují zmíněné tendenci v růstu závažnosti zkoumaného trestu.

Galperin[45]) označuje dokonce již v současné době umístění trestu zákazu činnosti v systému trestů za diskutabilní. Vedle růstu nároků na úroveň vzdělání a morální stránky újmy věnuje pozornost majetkovému aspektu trestu zákazu činnosti. Se zřetelem k tomu, že maximální rozsah srážek z odměny za práci odsouzeného k nápravným pracím může činit 480 % jeho měsíční odměny za práci (při maximální délce nápravných prací dva roky a maximálním rozsahu měsíčních srážek 20 %), zatímco zákaz činnosti je možno uložit od jednoho do pěti let, poukazuje na to, že při uložení zákazu činnosti v maximální délce může být rozsah majetkových ztrát větší.

K podobnému závěru bychom mohli dospět i podle naší zákonné úpravy. Přesto se domníváme, že systém trestů a zejména umístění trestu zákazu činnosti v něm vcelku správně odráží závažnost trestů a odpovídá současnému stavu rozvoje společenského vědomí. Na podporu tohoto tvrzení je možno uvést několik argumentů.

1. Pro současné pořadí trestů (odnětí svobody, nápravné opatření, zákaz činnosti) hovoří skutečnost, že nápravné opatření je trest příbuzný trestu odnětí svobody (možnost přeměny) a že zákaz činnosti se nemusí vždy týkat profesionální činnosti.

2. I když zákaz činnosti je trest výrazně citelný a nepochybně ve srovnání s nápravným opatřením pociťovaný jako závažnější některými kategoriemi osob (např. lékaři a dalšími osobami vykonávajícími zaměstnání s vysokou kvalifikací či osobami s dlouhou praxí), nelze ještě z této skutečnosti dovozovat, že je zákaz činnosti společností jako celkem také takto hodnocen.

3. K závěru, že je třeba změnit pořadí trestů v systému ve prospěch zákazu činnosti nelze dospět ani tehdy, když budeme brát v úvahu pouze majetkovou stránku trestu. Zákaz profesionální činnosti nemusí být nutně spojen s materiálními ztrátami. Kromě toho je třeba připomenout, že zákaz činnosti se vztahuje i na činnosti vykonávané ve volném čase, kde materiální stimulace nepřichází v úvahu.

4. Z poznatků o úrovni společenského vědomí občanů je spíše možno naopak dovodit, že závažnost trestu zákazu činnosti v současných podmínkách naší společnosti nelze přeceňovat. Tento závěr opíráme o výsledky výzkumu,[46]) prováděného VÚK při GP ČSSR, zaměřeného mimo

---

[44]) Srov. Machotkin, V. P.: cit. dílo, str. 65—66.

[45]) Srov. Galperin, I. M.: cit. dílo, str. 71—72.

[46]) Srov. Výzkum právního vědomí — veřejného mínění ve vztahu ke kriminalitě V., Podrobná závěrečná zpráva z výzkumu, VÚK Praha 1984; Karabec, Z.: Názory občanů ČSSR na příčiny a zábrany trestné činnosti, Prokuratura č. 4/1984, str. 286 a násl.; Karabec, Z.: Odstrašující účinky trestání z hlediska právního vědomí občanů, Socialistická zákonnost č. 3/1986, str. 156 a násl.

jiné též na zábrany trestné činnosti, které souvisí s uplatňováním trestního postihu a které mají, či měly by mít, generálně preventivní účinek. Uvedený výzkum ukázal, že obava ze ztráty společenského postavení se projevuje mezi zabraňujícími momenty málo výrazně. Obavu ze ztráty společenského postavení považovali za zábranu trestné činnosti méně častěji respondenti s vyšším vzděláním než respondenti se základním nebo středním vzděláním. Jak uvádí Karabec, tato tendence v poklesu souhlasných odpovědí s růstem vzdělání respondentů je do jisté míry překvapivé zjištění, protože spíše bylo možno očekávat, že osoby s vyšším vzděláním zaujímají i vyšší společenské postavení, takže jeho případnou ztrátu budou považovat za natolik citelnou, aby představovala dostatečnou zábranu trestné činnosti. Podle Karabce je ovšem možné, že respondenti zde nepromítli své osobní pocity a vztahy k vlastnímu společenskému postavení, ale v odpovědi na uvedenou alternativu pouze vyjádřili názor, že u většiny občanů případná ztráta společenské prestiže má v prevenci trestné činnosti jen omezenou váhu. Podle našeho názoru lze zdůvodnění faktu, že některými občany není ztrátě společenského postavení přikládána náležitá váha, hledat též v nedostatečné ideové a materiální motivaci práce.

Kapitola II.

UKLÁDÁNÍ A VÝKON TRESTU ZÁKAZU ČINNOSTI

§ 1. PRÁVNÍ ÚPRAVA PODMÍNEK UKLÁDÁNÍ TRESTU ZÁKAZU ČINNOSTI

Zákaz činnosti patří mezi tresty, u kterých trestní zákon stanoví kromě podmínek výkonu též speciální podmínky jejich ukládání. Požadavkem pro zákonu odpovídající uložení zákazu činnosti není jen správná právní kvalifikace trestného činu, správné zhodnocení konkrétního stupně společenské nebezpečnosti činu a poměrů pachatele a uvážení potřeby speciálně preventivního působení trestu, ale též určitá další charakteristika spáchaného jednání. Soud musí při úvaze o uložení trestu zákazu činnosti vycházet též z toho, zda jednání odpovídá speciálním zákonem stanoveným podmínkám. Tyto podmínky spočívají v určitých objektivních znacích blíže charakterizujících jednání pachatele. Bez jejich existence nelze zákaz činnosti uložit.

Speciální podmínky pro uložení trestu zákazu činnosti jsou vymezeny v §§ 49, 50 trestního zákona, přičemž jsou podmínkami společnými, ať už je zákaz činnosti ukládán jako trest samostatný, nebo vedle jiného trestu.

Ustanovení §§ 49, 50 trestního zákona stanoví, že zákaz činnosti lze uložit pouze tehdy, jestliže se pachatel trestného činu dopustil v souvislosti s činností, spočívající ve výkonu zaměstnání, povolání, funkce nebo činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení. Z ustanovení zákona tedy vyplývá, že zákaz činnosti je možno uložit, jestliže jsou současně splněny tyto tři podmínky:

1. existence souvislosti mezi trestným činem a činností, jež má být předmětem zákazu,

2. trestný čin je spáchán osobou, která tuto činnost, s trestným činem související, sama přímo vykonávala,

3. činnost, jež s trestným činem souvisí, spočívá ve výkonu zaměstnání, povolání, funkce nebo činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení.[47])

Ukládání zákazu činnosti je proto omezeno na určitý okruh trestných jednání, jejichž společným prvkem je to, že se vyznačují uvedenými objektivními znaky.

I. Klíčem ke správnému výkladu těchto znaků je vymezení pojmu souvislost. Souvislost mezi jevy má různý charakter. Určité jevy spolu souvisí bezprostředně, jiné prostřednictvím mnoha přechodných článků, mohou být ve vztahu příčiny a účinku atd. Při vymezení pojmu souvislost mezi trestným činem a činností, jež má být předmětem zákazu, je třeba vyjít z účelu zákazu činnosti. Zákaz, má-li být účinný, musí být způsobilý omezit možnosti dalšího páchání týchž nebo podobných trestných činů. Splnění tohoto cíle je možno dosáhnout tehdy, jestliže souvislost mezi trestným činem a činností, jež má být předmětem zákazu, je přímá, bezprostřední. Nemůže tedy jít o souvislost zprostředkovanou dalšími přechodnými články. Činnost, jež má být předmětem zákazu, však nemusí být vždy hlavní příčinou trestného činu. Postačí, hraje-li činnost úlohu podmínky nebo podnětu trestného činu. Jde proto o přímou, bezprostřední souvislost v případě, kdy činnost poskytla pachateli příležitost ke spáchání trestného činu nebo spáchání trestného činu usnadnila, umožnila atd.

Takovým způsobem je chápán vztah mezi trestným činem a zakázanou činností též v praxi československých soudů. Z rozhodnutí publikovaných k této problematice lze jmenovat zejména rozh. č. 9/64 a 25/65 Sb. rozh. Je v nich vyjádřen názor, že souvislostí je třeba rozumět pouze souvislost přímou, bezprostřední.

Poměrně úzká interpretace pojmu souvislost může svádět k domněnce, že o souvislost mezi trestným činem a činností, jež má být předmětem zákazu, jde pouze tehdy, jestliže se pachatel trestného činu dopustil při výkonu činnosti. Oba pojmy však nelze ztotožňovat.[48]) Pojem souvislost

---

[47]) Jedná se o obsah trestu, avšak vzhledem k omezenému okruhu činností můžeme tu hovořit též o podmínce ukládání.

[48]) Srov. Staňkovský, J.: Zákaz činnosti, Socialistická zákonnost č. 8/1954, str. 309.

je třeba vykládat širším způsobem než pojem při výkonu, přičemž je nutno vycházet nejen ze smyslu použitých slov, ale též ze srovnání předchozí úpravy s úpravou současnou.[49]) Souvislost mezi trestným činem a činností bude proto dána i tehdy, když např. instalatér provede později krádež v domech, o poměrech v nichž získal znalosti při své opravářské práci. O trestný čin související s výkonem činnosti, nikoliv však o trestný čin spáchaný při výkonu této činnosti, půjde i v případě učitele základní školy, který zneužíval své autority a vlivu na svěřené žáky, navazoval známosti se svými žákyněmi, zval je do svého bytu, kde je pohlavně zneužíval.

Souvislost mezi trestným činem a činností, která má být zakázána, jako jedna ze základních podmínek uložení trestu zákazu činnosti, je kritériem objektivním, charakterizujícím jednání pachatele tím způsobem, že spáchání trestného činu musí být podmíněno výkonem určité zákonem vymezené činnosti pachatele. K uložení trestu zákazu činnosti proto nestačí, že pachatel projevil trestným činem odbornou nebo morální nezpůsobilost k výkonu činnosti, jestliže trestný čin nespáchal v souvislosti s výkonem této činnosti (srov. rozh. č. 5/1980 Sb. rozh.).

V literatuře se lze setkat ojediněle i s názorem opačným. Tak například Osipov[50]) interpretuje současnou sovětskou úpravu, která je v podstatě shodná, pokud jde o tento znak, s úpravou naší,[51]) velmi široce. Připouští uložení zákazu činnosti nezávisle na bezprostřední souvislosti mezi trestným činem a výkonem profesionální funkce v případě, že obviněný ztratil morální právo na vykonávání takové funkce, která vyžaduje vysokou osobní prestiž a autoritu. Nesouhlasíme s takovým názorem a domníváme se, stejně tak jako řada jiných sovětských autorů, že takový výklad překračuje smysl zkoumaného zákonného znaku a je proto v rozporu se zákonem.

Chápání souvislosti jako objektivního znaku však neznamená, že považujeme za správné, aby osoba, jež ztratila v důsledku trestného činu morální právo na výkon určitého povolání, zaměstnání či funkce, setrvávala nadále v dosavadním postavení. Žádoucí změny lze však dosáhnout za použití předpisů pracovních či disciplinárních.

V souvislosti s připravovanou novelizací trestního zákona se objevil názor, požadující, aby nová zákonná úprava umožnila vyslovit nejen zákaz činnosti, v souvislosti s níž se pachatel trestného činu dopustil, ale i všech takových činností, vůči nimž pachatel projevil trestným činem nezpůsobilost nebo nespolehlivost.

Při úvaze, zda je tento návrh opodstatněný, jsme vyšli z analýzy his-

---

[49]) Trestní zákon z roku 1950 v ust. § 51 důsledně rozlišoval oba pojmy.
[50]) Srov. Osipov, P. P.: cit. dílo, str. 90.
[51]) Srov. čl. 26 Základů trestního zákonodárství SSSR a svazových republik.

torického vývoje trestu zákazu činnosti v československém socialistickém trestním zákonodárství. Trestní zákon z roku 1950 v ustanovení § 51 rozlišoval různé druhy spojení mezi trestným činem a činností, jež má být zakázána. Nejužší vztah mezi trestným činem a zakazovanou činností obsahoval odst. 1 zmíněného ustanovení, podle něhož soud vyslovil zákaz činnosti, poškodil-li nebo ohrozil-li pachatel trestným činem hospodářské zájmy republiky a dopustil-li se tohoto trestného činu při výkonu činnosti nebo povolání. Požadavek souvislosti, odpovídající dnešní úpravě, byl podmínkou uložení zákazu činnosti podle odst. 2 písm. a) ust. § 51. Soud v tomto případě mohl vyslovit zákaz výkonu činnosti nebo povolání, dopustil-li se pachatel trestného činu v souvislosti s touto činností nebo povoláním. Volným způsobem z hlediska námi zkoumaného znaku byl vztah mezi trestným činem a zakazovanou činností upraven v § 51 odst. 2 písm. b), c). V obou případech bylo možno za splnění určitých předpokladů vyslovit zákaz činnosti při odsouzení pro kterýkoliv trestný čin, aniž bylo třeba souvislosti mezi tímto trestným činem a zakazovanou činností. V prvém případě mohl soud vyslovit zákaz činnosti, jestliže pachatel by mohl zneužít této činnosti nebo povolání ke spáchání trestného činu. Podle tohoto ustanovení bylo tedy možno zakázat činnost, která nebyla v žádném vztahu k trestnému činu, pro který byl pachatel odsouzen, a bylo možno zakázat i činnost, kterou odsouzený ani nevykonával. Podle výkladu praxe však závěr, že je dána možnost zneužít zakázané činnosti ke spáchání trestného činu, musel mít podklad v té trestné činnosti, pro kterou byl pachatel odsouzen. Nežádalo se však, aby čin, který by odsouzený mohl spáchat, byl téhož druhu, jakého se již dopustil.[52]) Ještě větší pravomoc byla soudu dána v druhém případě, kdy při ukládání trestu rozhodoval zřetel na ochranu zájmů společnosti. Soud tu mohl vyslovit zákaz činnosti, měl-li za to, že by odporovalo obecnému zájmu, kdyby odsouzený vykonával určitou činnost nebo určité povolání. Přestože i zde měl být obecný zájem, aby odsouzený nevykonával určitou činnost nebo povolání, odvozen jedině ze zhodnocení trestného činu, pro který byl pachatel odsouzen, nebylo tu třeba žádné souvislosti mezi trestným činem a zakazovanou činností.

Další vývoj trestního zákonodárství sledoval požadavek upevňování socialistické zákonnosti a důslednějšího uplatňování výchovné úlohy trestu. Tato tendence našla odraz též v úpravě podmínek ukládání trestu zákazu činnosti, když zákonem č. 63/1956 Sb. bylo zrušeno ustanovení § 51 odst. 2 písm. c). Současný trestní zákon pak představuje další zpřesnění těchto zákonných podmínek, jestliže stanoví jako podmínku pouze souvislost mezi trestným činem a zakázanou činností.

Můžeme tedy říci, že vývoj zákonných podmínek ukládání trestu zákazu

---

[52]) Srov. blíže Staňkovský, J.: cit. článek, str. 309.

činnosti se ubíral směrem ke zpřesňování zákonných znaků, čehož bylo dosahováno jejich redukováním na podmínky vyznačující se objektivními znaky. Postupně byly odstraňovány podmínky, které byly pouze kategoriemi subjektivními a které proto záležely jen v subjektivním hodnocení osoby obviněného. Rozšířit možnosti ukládat zákaz činnosti i na případy, kdy pachatel projevil trestným činem nezpůsobilost nebo nespolehlivost k výkonu činnosti, představuje z hlediska historického vývoje úpravy podmínek ukládání zákazu činnosti krok zpátky, v podstatě návrat k předchozí úpravě. Subjektivní vlastnosti, charakteristika osoby obviněného, jsou bezesporu důležitými okolnostmi, které nelze ignorovat při ukládání žádného z trestů, tedy ani trestu zákazu činnosti. Je však podle našeho názoru předností úpravy, jestliže je soudu dáno k dispozici objektivní vodítko, za pomoci něhož je zřetel na subjektivní okolnosti korigován.

S ostrou kritikou podmínek ukládání zákazu činnosti v podobě ztráty morálních vlastností k výkonu určité činnosti se lze setkat také v sovětské literatuře. Ťuťugin[53]) uvádí, že ztráta morálního práva k výkonu určité činnosti je kritériem nedostatečně určitým k tomu, aby mohla sloužit jako podmínka ukládání zákazu činnosti, neboť neposkytuje soudu žádné objektivní měřítko. Bažanov[54]) poukazuje na to, že formulace podmínky ukládání jako ztráty morálního práva by mohla vést k příliš širokému používání zkoumaného trestu a k přílišnému omezování subjektivních práv osobnosti.

II. Z rozboru ustanovení § 49 odst. 1 trestního zákona vyplývá, že zákaz činnosti nelze uložit jakékoliv osobě, která spáchala trestný čin, nýbrž pouze osobě, která činnost, jež byla příčinou či podmínkou trestného činu, sama přímo vykonávala. Jinými slovy řečeno, mezi vykonávanou činností a spácháním trestného činu musí existovat bezprostřední souvislost i pokud jde o pachatele trestného činu.[55]) Zákonem je tak omezen okruh osob, jimž lze zákaz činnosti uložit.

Při klasifikaci trestů, s níž je možno se setkat v teorii trestního práva,[56]) na tresty obecné, univerzální, a na tresty speciální, které mohou být uloženy jen určité kategorii osob, je proto zařazován zákaz činnosti mezi tresty skupiny druhé.

Je známo, že omezení okruhu osob není zvláštností pouze v oblasti ukládání trestů. V trestním právu se vyčleňují vedle obecných subjektů trestných činů i speciální subjekty trestných činů, tj. osoby, pro které jsou charakteristické zvláštní, jen jim příslušející znaky. Pouze tyto osoby

---

[53]) Srov. Ťuťugin, V. I.: cit. dílo, str. 30—32.

[54]) Srov. Bažanov, I. M.: Naznačenije nakazanija po sovetskomu ugolovnomu pravu, Kiev 1980, str. 207—208.

[55]) Srov. Ťuťugin, V. I.: cit. dílo, str. 33.

[56]) Srov. např. Stručkov, N. A.: Ugolovnaja otvetstvennosť i jejo realizacija v borbe s prestupnosťju, Saratov 1978, str. 107; Karpec, I. I.: Nakazanije: socialnyje, pravovyje i kriminologičeskije problemy, Moskva 1973, str. 230—231.

pak mohou být pachateli nebo spolupachateli trestných činů se zúženým okruhem pachatelů. Existence speciálních trestů a speciálních subjektů trestných činů vybízí k úvaze, zda je možno hledat nějakou souvislost mezi oběma pojmy. Konstrukce některých skutkových podstat trestných činů s omezeným okruhem pachatelů, u kterých zákon alternativně uvádí zákaz činnosti, dovoluje učinit závěr, že kategorie osob, jimž je možno uložit zákaz činnosti, je totožná s kategorií osob, jež mohou být pachateli těchto trestných činů. Taková situace nastává např. u trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158, maření a ohrožování činnosti státního orgánu a orgánu společenské organizace podle §§ 169, 170, tiskové nedbalosti podle § 170a, porušování tajemství dopravovaných zpráv podle § 239 odst. 2, § 240 odst. 2. V těchto případech, jestliže uložíme speciálnímu subjektu speciální druh trestu — zákaz činnosti, jako bychom ho zbavili právě těch speciálních vlastností, které ho odlišují od ostatních pachatelů a které mu umožnily páchat právě daný trestný čin. Závěr o ztotožnění obou kategorií osob však neplatí obecně. U některých trestných činů je totiž okruh speciálních subjektů trestných činů vymezen širším způsobem a přesahuje tak okruh osob, jimž je možno uložit zákaz činnosti.[57])

Výše uvedené chápání souvislosti mezi trestným činem a zakázanou činností, i pokud jde o pachatele trestného činu, nachází svůj odraz i v publikované judikatuře (srov. rozh. I/65, 41/65, 10/66 Sb. rozh.).

III. Podle ustanovení § 50 odst. 1 trestního zákona lze zakázat výkon určitého zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, ke které je třeba zvláštního povolení. Nelze tedy zakázat jakoukoliv činnost, která by měla souvislost s trestným činem, ale pouze činnost vymezenou tímto zákonným ustanovením. Ve srovnání s úpravou předchozí představuje současná právní úprava určité zúžení okruhu činností, jež mohou být předmětem zákazu. Ustanovení § 51 trestního zákona z roku 1951 umožňovalo totiž zakázat výkon povolání nebo činnosti bez dalšího vymezení. Bylo tedy možno zakázat též výkon činnosti sportovní, umělecké a jiné, vykonávané ve volném čase. Vždy však se muselo jednat o činnost z hlediska občanského nezávadnou, prospěšnou, předpokládající určité znalosti, dovednosti a zkušenosti.[58])

Současný trestní zákon zřetelněji vymezil okruh činností a zpřesnil tak hranice tohoto trestu. Pojmy zaměstnání, povolání, funkce a činnost, k níž je třeba zvláštního povolení, jsou vymezeny v komentářích[59]) a v Systému[60]) v podstatě shodně. Jde o pojmy, které nejsou vzájemně přesně

---

[57]) Např. u neposkytnutí pomoci podle § 208 trestního zákona.

[58]) Srov. Československé trestní právo, svazek I, obecná část, Praha 1959, str. 310 až 311.

[59]) Např. Komentář k trestnímu zákonu, Praha 1980, str. 241—242.

[60]) Solnař, V.: cit. dílo, str. 102.

ohraničitelné. Naopak se částečně překrývají. V konkrétním případě pak mohou výjimečně označovat i tutéž činnost. Zákonodárce jich použil především proto, aby plně pokryl celou oblast všech rozmanitých činností, jejichž zákaz si vyžaduje účel trestu. Smysl jejich výpočtu je i v tom, že různým způsobem delimitují jednotlivé životní činnosti člověka, umožňují diferencovat mezi nimi a určit rozsah zakázané činnosti podle toho, jak si to se zřetelem na konkrétní okolnosti případu žádá účel trestu.

Zaměstnání je výkon pracovní činnosti v rámci pracovněprávního poměru (§ 27 a násl. zákoníku práce) nebo v rámci jiného obdobného poměru (např. v poměru člena JZD, výrobních družstev).

Povolání je právem dovolená, výdělečná činnost trvalejšího charakteru, i když ne nutně činnost celoživotní, které se lidé obvykle věnují proto, aby si tak opatřili prostředky k životu. Každé povolání vyžaduje určitou míru odborné přípravy, nemusí však být vykonáváno v rámci pracovního poměru. Může jít i o vedlejší výdělečnou činnost, ne však příležitostnou, neboť jednotlivec může mít i několik povolání vykonávaných současně. Nelze obecně vymezit činnosti, které jsou vždy povoláním, a činnosti, které povoláním nikdy nejsou. Rozhoduje účel činnosti ze subjektivního hlediska konkrétního člověka i z objektivního hlediska společnosti.

Pojem funkce zahrnuje činnosti honorované i nehonorované, přičemž sem patří jednak výkon činnosti v pracovním poměru, který vzniká zejména jmenováním nebo volbou (funkce ředitele podniku, soudce apod.), avšak i činnost vykonávaná mimo pracovní poměr ve volených orgánech (v zastupitelských sborech, v dobrovolných společenských organizacích apod.).

Činnost, k níž je třeba zvláštního povolení, je taková činnost, při níž je zvláštní povolení podmínkou jejího výkonu. Bez takového povolení nelze tuto činnost vůbec legálně vykonávat, je nepřípustná, nedovolená (např. řízení motorového vozidla, činnost radioamatéra). Výkon takové činnosti se může provádět jako povolání nebo zaměstnání a pak je kryt už těmito pojmy. Může však jít o činnost, která nenáleží mezi činnosti dříve uvedené (např. činnost radioamatéra prováděná ve volném čase). Někdy taková činnost může být současně obsahem zaměstnání nebo povolání i zálibou vykonávanou ve volném čase (např. řízení motorového vozidla).

Oblast zakázané činnosti je těmito pojmy poměrně přesně určena. Řešit složité problémy v tomto směru nebylo třeba ani v publikované judikatuře. Pouhé dva judikáty, které se této problematiky týkají, řeší zcela evidentní případy. Rozhodnutí 25/65 uvádí, že zákaz činnosti nemůže spočívat v zákazu jízdy na jízdním kole. Podle rozh. 8/81 nelze uložit pachateli zákaz nakupovat v samoobslužných prodejnách.

Přesto však i takovéto vymezení může mít svá úskalí a v konkrétním

případě se mohou vyskytnout pochybnosti, jak věc řešit. Lze to ilustrovat na příkladu z praxe.

Rozsudkem okresního soudu byli spoluobžalovaní A. a B. uznáni vinnými, každý z nich trestným činem spekulace podle § 117 odst. 1, 2, písm. b), c) trestního zákona a trestným činem porušování předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou podle § 124 odst. 1, 2 písm. b) trestního zákona a odsouzeni vedle nepodmíněných trestů odnětí svobody a peněžitých trestů každý také k trestu zákazu činnosti, spočívajícím v zákazu výjezdu z ČSSR do NDR. Obžalovaní se podle skutkových zjištění okresního soudu uvedených trestných činů dopustili tím, že v Náchodě, v Novém Městě n. Metují a jinde si postupně nákupem nebo výměnou či jinak opatřili stříbrné a zlaté neplatné mince, které pak v době od 2. 2. 1982 do 15. 7. 1983 bez souhlasu Státní banky československé a bez souhlasu určeného muzea a celnice vyvezli z ČSSR do NDR, s úmyslem mince zde se ziskem prodat. Tento úmysl se jim podařilo realizovat v obchodě pro výkup a prodej známek a mincí v Zittau v NDR, a získali tak každý značný majetkový prospěch. Okresní soud odůvodnil uložení trestů zákazu činnosti, spočívajících v zákazu výjezdu z ČSSR do NDR, tím, že způsob páchání posuzované trestné činnosti si vyžaduje, aby obžalovaným bylo znemožněno vycestovat do NDR. Z podnětu odvolání podaného okresním prokurátorem krajský soud rozsudek ohledně obou obžalovaných ve výroku o trestu zákazu činnosti zrušil a své rozhodnutí odůvodnil takto: „K pochybení však došlo, pokud okresní soud uložil obžalovaným trest zákazu činnosti, spočívající v zákazu výjezdu z ČSSR do NDR. Nelze se totiž ztotožnit s tím, že odsouzení vykonávali takovou činnost, ke které je třeba zvláštního povolení. Výjezd obžalovaných do NDR mohl být uskutečněn pouze na základě vydání výjezdní doložky k občanskému průkazu a navíc lze důvodně pochybovat o tom, že zákonodárce měl na mysli obdobnou činnost, kterou obžalovaní uskutečňovali výjezdem do zahraničí. Podle názoru krajského soudu nelze tyto výjezdy za činnost, kterou má na mysli trestní zákon, považovat."

Jaké stanovisko zaujmout k oběma názorům? Je možno přisvědčit závěru krajského soudu? Pokusme se věc rozebrat blíže.

Činnost jako pojem je nejobecněji vymezena marxistickou filozofií. Je tu chápána jako činné, uvědomělé zasahování člověka do přírody i společenského prostředí na podkladě poznaných zákonitostí. Pojem zahrnuje řadu forem lidské činnosti. Není pochyb o tom, že i námi zkoumanou formu činnosti lze pod takto široce vymezený pojem zahrnout.

Krajský soud v odůvodnění pochybuje o tom, zda výjezdy do zahraničí jsou činností, k níž je třeba zvláštního povolení, zejména jsou-li uskutečňovány na základě výjezdní doložky (má zde na mysli patrně cestovní přílohu) k občanskému průkazu. Zde se domníváme, že řešení je jedno-

značné. Výjezdy do zahraničí jsou činností, k níž je třeba zvláštního povolení. Cestovní doklady vydávají orgány ministerstva vnitra na žádost. Cestovním dokladem je diplomatický pas, služební pas, cestovní příloha a další doklady, mezi nimi též cestovní příloha k občanskému průkazu. Cestovní doklady plní kromě dalších funkcí též funkci oprávnění držitele vycestovat z území ČSSR.[61]) Správním rozhodnutím po správním řízení se může rozhodnout i o odepření vydání cestovního dokladu z určitých důvodů.[62])

Klíč k řešení problému je třeba hledat v tom, zda jde o činnost, k níž je třeba zvláštního povolení, ve smyslu ust. § 50 odst. 1 tr. z. Krajský soud tu dospívá k závěru, že výjezdy nelze za tuto činnost považovat, neboť zákonodárce neměl takovou činnost patrně na mysli. Bližší odůvodnění závěru tu však chybí. Při výkladu pojmu činnosti, k níž je třeba zvláštního povolení, je třeba vyjít z charakteristiky dalších činností uvedených v ust. § 50 odst. 1. Jsou to zpravidla činnosti, k jejichž výkonu je třeba určitých odborných předpokladů. V souladu s tím pak je třeba chápat i činnost, k níž je třeba zvláštního povolení, jako činnost vyžadující určité odborné předpoklady. Oporu pro názor krajského soudu je možno najít též ve srovnání současné úpravy rozsahu činností, jež jsou předmětem zákazu, s úpravou předchozí. Trestní zákon z roku 1950 okruh činností, jak již bylo uvedeno, přesně neohraničoval, předmětem zákazu však mohla být pouze činnost předpokládající určité znalosti, dovednosti a zkušenosti. Tím spíše tedy současný trestní zákon, který rozsah činností zúžil, předpokládá toliko činnosti vyžadující určité znalosti a dovednosti. Přestože k výjezdu do zahraničí je třeba splnění určitých podmínek (cesta do ciziny musí být v souladu se státními zájmy, proti občanu se nevede trestní řízení, není odsouzen pro trestný čin, nepoškodil při pobytu v cizině svým jednáním dobré jméno ČSSR), nejde tu o předpoklady ve výše uvedeném smyslu. Je třeba proto přisvědčit závěru krajského soudu, že výjezdy do NDR nejsou činností ve smyslu ust. § 50 odst. 1.

Nelze nevidět, že ohraničený zákaz činnosti má i určité nevýhody. Existují totiž činnosti, které mohou být vykonávány jako zaměstnání či povolání, ale stejně tak mohou být vykonávány ve volném čase, přičemž i v tomto případě je tu zájem společnosti na jejich řádném výkonu. Tyto činnosti však nelze, pokud jsou vykonávány ve volném čase, zakázat, neboť k jejich výkonu není třeba zvláštního povolení. Přitom by zákaz těchto činností mohl být velmi účinným trestem, zejména pokud jde o ge-

---

[61]) Srov. Lukeš, Z. a kol.: Československé správní právo, zvláštní část, IV. díl, Praha 1982, str. 15.

[62]) Čl. 26 ú. z. o československé federaci ve znění ú. z. č. 125/70 Sb., zák. č. 63/65 Sb. o cestovních dokladech, vyhl. č. 44/70 Sb. ve znění vyhl. č. 142/71 Sb. a vyhl. č. 142/71 Sb. a vyhl. č. 7/80 Sb., vl. nař. č. 114/69 Sb., jímž se stanoví, ve kterých případech může být vydání cestovního dokladu odepřeno.

nerálně preventivní aspekt. Máme tu na mysli především některé činnosti sportovní.

Posuďme tento případ. Obžalovaný P. se jako trenér TJ Sokol B. účastnil mistrovského fotbalového utkání mezi touto TJ a TJ Sokol V. Během utkání opakovaně spolu s některými dalšími diváky slovně napadal rozhodčího tohoto utkání. Rozhodčí proto obžalovaného vykázal z trenérské lavičky. Na počátku druhého poločasu odpískal rozhodčí pokutový kop proti TJ B. a po tomto rozhodnutí byl slovně napaden hráčem Š., za což jej rozhodčí vyloučil. Hráč Š. na to reagoval tak, že dupl rozhodčímu na nohu a pleskl ho dlaní do tváře. Rozhodčí proto zápas ukončil. Při odchodu do kabin byl rozhodčí napaden diváky, kteří do něho strkali a kopali jej do nohou. V té době se na hřiště vrátil i obžalovaný P., dostihl rozhodčího před vchodem do kabin a ze vzteku jej udeřil pěstí do obličeje. Způsobil mu tak zranění, vyžadující čtrnáctidenní pracovní neschopnost, které soud kvalifikoval jako ublížení na zdraví. Uvážíme-li, že obžalovaný se po celou dobu zápasu choval jako trenér před diváckou veřejností zcela nesportovně, v rozporu s morálkou sportovce a trenéra a že jeho jednání, při kterém se nechal unést osobní záští, vyústilo v trestný čin, mohl v takovém případě být zákaz činnosti spočívající v zákazu výkonu trenérské činnosti trestem velmi účinným. Podle platné úpravy by však mohl být uložen, pokud by obžalovaný trenérskou činnost vykonával jako povolání nebo pokud bychom trenéra mohli považovat za funkcionáře TJ. V daném případě však obžalovaný vykonával trenérskou činnost jako zájmovou činnost ve svém volném čase.

Zákazu výkonu takových činností je možno dosáhnout uložením tzv. přiměřených omezení v rámci podmíněného odsouzení, nápravného opatření nebo zákazu pobytu. Jaký je poměr trestu zákazu činnosti k těmto přiměřeným omezením? Obsah přiměřených omezení není trestním zákonem vymezen. V zákoně se hovoří pouze o jejich účelu. Mají směřovat k tomu, aby odsouzený vedl řádný život pracujícího člověka. Jejich smyslem tedy je přispět k úspěšnému individuálně preventivnímu účinku trestu. Obsah přiměřených omezení byl postupně formován naukou[63]) i judikaturou (srov. zejména č. 32/64, II/67, IV/68, 9/76 Sb. rozh.). Omezení může být uloženo jednak ve formě zákazu určitého konání, jednak ve formě příkazu k pozitivnímu konání, které je součástí řádného života pracujícího člověka. Z hlediska poměru trestu zákazu činnosti k přiměřeným omezením nás zajímá pouze forma první — zákazy určitého konání. Pachateli lze zakázat jak konání, které je i jinak nedovolené (zakázané právním řádem

---

[63]) Srov. Jestřáb, M.: Omezení uložená podmíněně odsouzenému podle § 25 odst. 2 tr. zák., Právny obzor č. 2/1960, str. 115—116; Novotný, O.: O diferencovaném zacházení s pachateli, Socialistické soudnictví č. 10/1966, str. 468; Repík, B.: Probácia, podmienečné odsúdenie a niektoré problémy ďalších trestov bez odňatia slobody, in: Tresty bez odňatia slobody, PÚ MS SSR, Bratislava 1978, str. 82—89.

nebo rozhodnutím státního orgánu), tak konání, které je jinak právním řádem dovolené ba dokonce žádoucí či užitečné. Zda zákazy, které jsou předmětem trestu zákazu činnosti, patří do okruhu přiměřených omezení, se řeší v nauce, zákonodárství i judikatuře různým způsobem.[64]) Otázky se dotkl VII. kongres sociální ochrany v Lecce roku 1966. Doporučil ukládat v rámci probace a podmíněného odsouzení zákaz činnosti, případně různé modality této sankce bez ohledu na to, zda jsou jinak splněny podmínky pro její uložení. Repík[65]) uvádí, že ukládat zákaz činnosti v tomto rámci umožňuje pronikavou individualizaci zákazu činnosti, protože podle okolností je možno štěpit zakázanou činnost jen na určité její modality. Režim probace kromě toho umožňuje pružně měnit toto opatření i ve stadiu výkonu podle vývoje situace. Naše judikatura a ostatně i převážná část nauky se však staví k možnosti uložit v rámci přiměřených omezení takové omezení, které je předmětem trestu zákazu činnosti, odmítavě. Repík v této souvislosti nastoluje zajímavou otázku, zda obsahem přiměřených omezení mohou být mírnější modality omezení, které jsou obsahem jiných sankcí. Vede ho k tomu úvaha, že je prakticky nevyhnutelné, aby podmínky omezovaly pachatele v těch směrech, ve kterých ho omezují jiné sankce, avšak ne tak intenzívně. Odpovídá na tuto otázku kladně, avšak řešení, pokud jde o jednotlivé sankce, blíže nekonkretizuje.

Domníváme se, že v případě zákazu činnosti není takové řešení bez problému. Především u zákazu činnosti nelze jednoduše říci, co je jeho mírnější modalitou, neboť jeho citelnost je u různých osob velmi rozdílná. Pokud bychom i přesto dospěli k závěru, že tato mírnější modalita existuje, jde v případě zákazu činnosti vždy o tak závažný zásah do života odsouzeného, že nelze připustit, aby toto omezení bylo ukládáno bez splnění zákonných podmínek, za nichž je možno ho jinak uložit. Považujeme proto za správné stanovisko judikatury, podle něhož lze pomocí přiměřených omezení zakázat pouze činnosti jiné, než které jsou předmětem trestu zákazu činnosti. Ze vzájemného porovnání rozsahu obou omezení lze vyvodit, že přiměřená omezení svým způsobem doplňují trest zákazu činnosti, vyvažují jeho ohraničený obsah. Z rozdílnosti jejich obsahu dále vyplývá, že obojí lze uložit vedle sebe, avšak jejich spojení nesmí být na újmu možnosti odsouzeného vést řádný život pracujícího člověka.

Trestní zákon nemá výslovné ustanovení o tom, zda je možno zakázat činnost, ke které je třeba zvláštního povolení, avšak pachatel toto potřebné oprávnění neměl, ať již proto, že je vůbec nevlastnil, nebo proto, že činnost mu byla již jiným orgánem zakázána. Praxe tuto možnost připouští (srov. č. 41/63, 7/64, 45/69 Sb. rozh.). Podle judikatury uložení

---

[64]) Srov. Repík, B.: cit. práce, str. 86—87.
[65]) Srov. Repík, B.: tamtéž.

trestu zákazu řízení motorových vozidel nebrání skutečnost, že v době uložení tohoto trestu obviněný není držitelem řidičského průkazu. Účinky tohoto trestu se v takovém případě projevují v tom, že po dobu trvání zákazu nemůže odsouzený oprávnění k řízení motorových vozidel získat. Tento názor pokládáme za správný. Je v souladu s účelem trestu zákazu činnosti, neboť rozhodující je, zda pachatel se trestného činu dopustil v souvislosti s faktickým výkonem určité činnosti.

IV. Trest zákazu činnosti lze uložit v trvání nejméně jednoho roku a nejvýše pěti let. Praxe ukázala, že toto zákonné rozpětí je malé a projevuje se jako nedostatečné při ukládání zákazu řízení motorových vozidel, kde s jeho využitím nelze v dostatečné míře chránit společnost před vrcholně nezodpovědnými řidiči. Četné hlasy navrhující prodloužení délky zákazu, které se objevily v literatuře, je možno rozdělit do tří skupin.

Podle názoru prvé skupiny je třeba generálně zvýšit horní hranici na deset let. Ve shodě s tím je návrh připravované rekodifikace trestního zákona. Někdy se poukazuje i na to, že zároveň by měla být upravena dolní hranice tak, aby navazovala na příslušné administrativněprávní předpisy.[66])

Zastánci druhého názoru poukazují na to, že by bylo vhodnější prodloužit horní hranici na deset let jen v případě, jestliže jde o uložení zákazu činnosti vedle jiného trestu než nepodmíněného trestu odnětí svobody. Argumentují tím, že například při uložení trestu odnětí svobody v trvání pěti let, vedle kterého by byl uložen i trest zákazu činnosti (jestliže nedojde k podmíněnému propuštění z výkonu trestu), je zákaz činnosti fakticky prodloužený až na patnáct let. Doporučují proto upravit horní hranici zákazu činnosti tak, že vedle jiných trestů, než je trest odnětí svobody, by činila deset let. Pokud by byl zákaz činnosti ukládán vedle trestu odnětí svobody, ponechalo by se dosavadní rozpětí v nezměněné podobě.[67])

Třetí názor počítá s vytvořením samostatného druhu trestu — zákazu řízení motorových vozidel, u něhož by horní hranice činila deset let a v případě potřeby by mohla být i neomezená.[68])

Trestní zákon z roku 1950 stanovil dobu zákazu na tři až deset let nebo navždy. Poměrně vysoká dolní hranice i možnost uložit trvalý zákaz zřetelně odrážely úkoly tehdejšího trestního zákona — co nejúčinněji přispět k zneškodnění buržoazie a být ostrou zbraní pracujícího lidu proti všem jeho nepřátelům. Novela trestního zákona č. 63/1956 Sb., která uváděla

---

[66]) Srov. Böhmer, J.: Aktuálne otázky aplikácie trestu nápravného opatrenia a zákazu činnosti, str. 130, in: Tresty bez odňatia slobody, PÚ MS SSR, Bratislava 1978.

[67]) Srov. Čič, M.: cit. dílo, str. 162.

[68]) Dolenský, A.: Ugolovno-pravovoje obespečenije bezopasnosti dviženija avtotransporta v ČSSR, str. 155, in: Ugolovno-pravovoje obespečenije bezopasnosti dviženija avtotransporta v socialističeskich stranach, Moskva 1982.

v život na úseku justice výsledky celostátní konference KSČ z roku 1956, přinesla dvě změny, pokud jde o trvání zákazu. Zrušila možnost jeho uložení navždy a ponechala tento trest jako trest dočasný. V souladu s požadavky praxe pak snížila dolní hranici na jeden rok. Vytvořila tak vcelku optimální hranice trvání tohoto trestu. Zkrácení na pět let platným trestním zákonem podle sovětského vzoru se ze současného pohledu ve vztahu k zákazu řízení motorových vozidel jeví jako nelogické. Lze to dokumentovat i na příkladech z praxe.

Obžalovaný P., nar. 1957, dělník, se dopustil trestného činu opilství podle § 201 tr. zákona a přečinu podle § 7 písm. b) zákona o přečinech tím, že řídil v podnapilém stavu osobní vozidlo v době, kdy na něm byl vykonáván zákaz řízení motorových vozidel, uložený za předchozí trestný čin. Soud hodnotil trestnou činnost obžalovaného jako činnost vysoce nebezpečnou, neboť řídil motorové vozidlo po dálkové silnici za ztížených výhledových podmínek (tma) s téměř dvojnásobným množstvím alkoholu v krvi, než které je postačující pro trestný čin opilství. Navíc se tak stalo v době, kdy se tyto trestné činy v daném okrese velmi rozmohly. K osobě obžalovaného soud zjistil, že byl již třikrát soudně trestán, ve dvou případech pro majetkovou trestnou činnost, naposledy pro přečin podle § 7 písm. b) zákona o přečinech, za nějž mu byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání šesti měsíců a zákaz řízení motorových vozidel na tři roky. Posledně jmenovanou trestnou činnost spáchal tím, že řídil své osobní auto po předchozím požití alkoholických nápojů, ač mu byl administrativně odebrán řidičský průkaz pro ztrátu spolehlivosti. V jeho řidičské evidenční kartě se pro odnětí řidičského oprávnění po krátké době od jeho udělení žádné další záznamy nenacházely. Z místa bydliště k němu nebylo negativních připomínek, byl hodnocen jako průměrný řidič. Soud mu uložil nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání desíti měsíců a zákaz řízení motorových vozidel na dobu dvou let a pěti měsíců. Zákaz správně odůvodnil tím, že jeho uložení je nutné v zájmu ochrany všech účastníků silničního provozu před takovýmito maximálně neukázněnými řidiči a v zájmu převýchovy obžalovaného. Zároveň byl nucen konstatovat, že trest delší nebylo možno uložit proto, že z předchozího uloženého trestu zákazu řízení motorových vozidel uběhlo teprve pět měsíců a součet dosud nevykonané části trestu s nově ukládaným trestem nesmí přesáhnout dobu pěti let. Samo odůvodnění naznačuje, že k účinné ochraně společnosti by byl žádoucí delší trest zákazu činnosti. Jeho uložení však současná úprava neumožňuje.

V jiné věci obžalovaný N., nar. 1933, vedoucí restaurace, byl uznán vinným trestnými činy podle § 201, § 161 odst. 1, 2 trestního zákona, kterých se podle skutkových zjištění soudu dopustil tím, že 18. 4. 1982 řídil osobní automobil po požití alkoholu a když byl příslušníky VB kon-

trolován, nabízel jim 2000 Kčs, aby ze záležitosti nedělali závěry. Widmarkovou krevní zkouškou bylo prokázáno 2,25 promile alkoholu v krvi. Obžalovaný byl již pětkrát soudně trestán, z toho čtyřikrát pro trestný čin opilství. V roce 1962 mu byl spolu s podmíněným trestem odnětí svobody uložen zákaz činnosti na dva roky, v roce 1964 spolu s podmíněným trestem odnětí svobody zákaz činosti na tři roky, v roce 1965 mu byl uložen vedle již nepodmíněného trestu odnětí svobody opětovně zákaz činnosti na tři roky, a to jako trest souhrnný za současného zrušení předchozího výroku o trestu. V roce 1975 se dopustil dalšího trestného činu opilství. Tehdy na svou obhajobu uváděl, že jel autem ze svého pracoviště domů, aby zajistil odvoz svého nemocného syna k lékaři a že podnapilost na sobě necítil. V krvi bylo prokázáno 1,86 promile alkoholu. V tomto případě mu byl spolu s nepodmíněným trestem odnětí svobody uložen zákaz řízení motorových vozidel opět na tři roky. Doba jeho výkonu uplynula dne 27. 2. 1979. Za tři roky na to se obžalovaný opět dopustil zde posuzovaného trestného činu opilství. V evidenční kartě řidiče měl uvedeny ještě další záznamy, svědčící o jeho nedisciplinovanosti (najetí na stažené závory, řízení pod vlivem alkoholu, nedovolená přeprava osoby na motocyklu a další). Z místa bydliště i pracoviště byl obžalovaný hodnocen pozitivně. V hodnocení zaměstnavatele se o něm uvádí, že nebylo zjištěno, že by v pracovní době požíval alkoholické nápoje, že má dobrou pracovní morálku, je přímé povahy, flegmatický, člen ROH bez funkce. V bydlišti má dobrou pověst, vede spořádaný život, je veselé snášenlivé povahy, poměr ke spoluobčanům a společenskému zřízení má dobrý. Soud mu uložil nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání 15 měsíců a zákaz řízení motorových vozidel v maximální možné výši pěti let. Je velmi pochybné, zda v případě takto vysoce neukázněného řidiče zajistí pětiletý zákaz činnosti dostatečně účinnou ochranu společnosti.

§ 2. K INDIVIDUALIZACI TRESTU ZÁKAZU ČINNOSTI

Účinnost trestu uloženého soudem je do značné míry určena tím, nakolik jsou dodržovány požadavky zákona o jeho individualizaci. Jen trest, který je uložen v souladu se zákonem, který správně odráží konkrétní stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, všechny zvláštnosti trestného činu a osoby pachatele, může zabezpečit dosažení cílů individuální a generální prevence.

Trest zákazu činnosti patří k trestům, které musí být v konkrétním případě individualizovány nejen konkrétní výměrou v rámci trestní sazby, ale i konkrétním vymezením jejich obsahu.

Hodnotící materiály praxe ukazují, že využívání zákonného rozpětí při výměře trestu zákazu činnosti je soudy věnována náležitá pozornost. Ze-

jména v posledních letech se praxe soudů v této oblasti výrazně zlepšila. Ke stejnému zjištění jsme dospěli i při zkoumání trestních věcí obsažených v našem vzorku.

Pro účinnost trestu je však velmi důležité i to, jak jsou v rozsudku konkrétně formulována reálná omezení, to znamená, jakým způsobem jsou v rozsudku konkrétně vymezeny represívní prvky trestu. To je druhá neméně důležitá stránka individualizace. A právě touto otázkou — konkretizací obsahu zákazu činnosti, kterou můžeme označit také jako otázku vymezení konkrétní formy trestu zákazu činnosti, se chceme podrobněji zabývat.

Vymezit konkrétní formu zákazu činnosti podle naší zákonné úpravy je tedy povinností soudu, který s přihlédnutím ke všem okolnostem případu musí určit, které povolání, zaměstnání, funkci nebo činnost, k níž je třeba zvláštního povolení, nesmí pachatel dále vykonávat. Určení správné formy zákazu má velký význam, neboť na její přesnosti a určitosti závisí obsah a rozsah represívních prvků, které mají účinně působit na odsouzeného v průběhu výkonu trestu.

Forma zákazu činnosti musí odpovídat několika hlediskům, jež můžeme podle stupně obecnosti seřadit takto:

1. Forma zákazu činnosti musí splňovat účel trestu podle § 23 trestního zákona. Aby mohly být splněny požadavky tohoto ustanovení, nesmí být forma zákazu určena ani příliš úzce, ani příliš široce. Komentář v této souvislosti zdůrazňuje: „Příliš úzké určení rozsahu zakázané činnosti může být v rozporu se zájmem ochrany společnosti před opakováním trestné činnosti ze strany pachatele, příliš široké určení může bezdůvodně omezovat pracovní a společenské uplatnění odsouzeného a ztěžovat jeho resocializaci.“[69]) Dodejme k tomu, že rozsah činnosti musí být tedy vymezen tak, aby pachateli trestného činu, jehož se dopustil v souvislosti s výkonem určité činnosti, byl takový trestný čin ve stejné nebo obdobné souvislosti v budoucnu znemožněn nebo alespoň znesnadněn a aby tak byly dostatečně chráněny zájmy společnosti. Na druhé straně nemůže být v tomto zájmu obětován druhý neméně důležitý cíl trestu — cíl výchovný. Proto by vymezení zakázané činnosti mělo být takové, aby omezovalo odsouzeného na jeho právech pouze v míře nezbytně nutné, odpovídající konkrétní povaze trestného činu a osoby pachatele.[70])

2. Musí vycházet z kritérií rozhodných pro stanovení výměry trestu (§ 31 trestního zákona). Při jejím vymezení musí tedy soud přihlédnout ke stupni nebezpečnosti trestného činu pro společnost (§ 3 odst. 4 trestního zákona), k možnosti nápravy a poměrům pachatele.

---

[69]) Komentář k trestnímu zákonu, Praha 1980, str. 239.

[70]) Srov. Novotný, O.: K otázkám trestu zákazu činnosti, Socialistické soudnictví č. 3/1966, str. 132.

3. Forma zákazu činnosti musí být v souladu s obecnou zákonnou směrnicí obsaženou v ust. § 50 odst. 1 trestního zákona, která vymezuje okruh činností, jež mohou být předmětem trestu zákazu činnosti.

4. Musí odpovídat specifickému požadavku zákona stanovenému v § 49 odst. 1 trestního zákona, podle něhož je možno zakázat jen činnost, v souvislosti se kterou se pachatel dopustil trestného činu. Žádné další specifické podmínky pro vymezení konkrétní formy trestu zákazu činnosti trestní zákon neuvádí. Nepodává příkladmý výpočet jednotlivých forem, ani neposkytuje pomoc soudu stanovením konkrétních forem trestu zákazu činnosti v sankcích zvláštní části trestního zákona, jež musí být za odpovídající trestný čin uloženy, jako je tomu například v TZ RSFSR.

5. Forma zákazu činnosti musí být stanovena tak, aby bylo možno trest vykonat a jeho výkon také kontrolovat.

Prvá dvě hlediska jsou obecná, uplatňující se při ukládání všech druhů trestů, další jsou hledisky zvláštními, uplatňujícími se při stanovení rozsahu a druhu zakázané činnosti, tedy formy trestu zákazu činnosti. Všechna uvedená hlediska tvoří dialektickou jednotu. Při určování konkrétního obsahu trestu zákazu činnosti nelze proto vycházet izolovaně pouze z některého nebo některých hledisek bez přihlédnutí k hlediskům ostatním.

Určit v praxi formu zákazu činnosti tak, aby současně vyhovovala všem uvedeným požadavkům, není mnohdy jednoduché. Na obtíže při stanovení formy zákazu činnosti upozorňuje i komentář, když uvádí, že „na jedné straně se mnohá povolání i jiné činnosti při prohlubující se společenské dělbě práce dělí na další specializace a soud musí uvážit, zda by se účelu trestu nemohlo dosáhnout zákazem i jen určité modality činnosti, na druhé straně mohou i jiná povolání nebo zaměstnání skýtat pro pachatele stejnou příležitost a stejné možnosti pro opakování trestné činnosti jako ta, při jejichž výkonu se trestného činu dopustil“.[71])

O určitých nejasnostech a pochybeních v tomto směru v praxi svědčí rovněž téměř desítka judikátů uveřejněných od roku 1961 ve Sbírce rozhodnutí. Judikáty, zabývající se vhodným vymezením formy zákazu, upozorňují na její příliš široké nebo příliš úzké pojetí. Přitom zdůrazňují zákonný požadavek souvislosti trestného činu se zakázanou činností jako spolehlivé vodítko pro určení formy zákazu.

Po tomto stručném úvodu se nyní podívejme, v jakých formách je zákaz činnosti v praxi nejčastěji ukládán. Nahlédnutím do soudní statistiky zjistíme, že statisticky jsou formy zákazu sledovány podle povolání (zákaz činnosti vychovatele a učitele, zákaz činnosti lékaře), podle úseků nebo odvětví národního hospodářství (zákaz činnosti v železniční dopravě, ve

---

[71]) Komentář k trestnímu zákonu, Praha 1980, str. 239.

zdravotnictví, v obchodě, v pohostinství, v ostatních odvětvích) a podle charakteru vykonávané činnosti (zákaz řízení motorových vozidel).

Informaci o struktuře trestů zákazu činnosti uložených v roce 1983 v ČSR přináší následující tabulka:[72])

Zákaz řízení motorových vozidel	88,5 %
Zákaz činnosti v železniční dopravě	1,0 %
Zákaz činnosti vychovatele a učitele	0,1 %
Zákaz činnosti lékaře	0,0 %
Zákaz činnosti jiné ve zdravotnictví	0,1 %
Zákaz činnosti v obchodě	2,6 %
Zákaz činnosti v pohostinství	1,2 %
Zákaz činnosti v ostatních odvětvích	6,5 %
Zákaz činnosti celkem	100,0 %

K podrobnějšímu zkoumání jednotlivých forem zákazu činnosti jsme použili našeho konkrétního výzkumu praxe. Při aplikaci stejných hledisek, kterých používá soudní statistika, zjistíme následující složení vzorku:

Zákaz řízení motorových vozidel	65,0 %
Zákaz činnosti v železniční dopravě	4,0 %
Zákaz činnosti vychovatele a učitele	0,5 %
Zákaz činnosti lékaře	0,5 %
Zákaz činnosti jiné ve zdravotnictví	0,0 %
Zákaz činnosti v obchodě	6,0 %
Zákaz činnosti v pohostinství	5,0 %
Zákaz činnosti v ostatních odvětvích	19,0 %
Zákaz činnosti celkem	100,0 %

Z přehledu je patrné, že složení vzorku se neshoduje se soudní statistikou. Jeho složení bylo vybráno záměrně tak, aby v něm byly ve větší míře zastoupeny jiné zákazy než zákaz řízení motorových vozidel. Jiný pohled na strukturu zkoumaného vzorku poskytuje následující tabulka:

Zákaz řízení motorových vozidel	65,0 %
Zákaz výkonu hmotně odpovědné funkce	24,2 %
Zákazy ostatní	10,8 %

Takto rozčleněné formy zákazu činnosti se staly východiskem našeho dalšího zkoumání. Bližší rozbor první položky — zákazu řízení motorových vozidel — ukázal, že se na tomto úseku žádné další, blíže konkretizované formy zákazu činnosti nevyskytují.

Formy zákazu činnosti zařazené do druhé položky — zákazu výkonu hmotně odpovědné funkce — bylo možno rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvořily zákazy činnosti již dále nekonkretizované, formulované jako zákaz výkonu hmotně odpovědné funkce. Tato skupina byla poměrně početná a představovala 75 % zákazů obsažených ve zkoumané položce.

[72]) Údaje ze soudní statistiky vedené MS ČSR.

Do druhé skupiny jsme zařadili zákazy činnosti, které byly vymezeny konkrétněji nebo jiným způsobem než ve skupině prvé. Formulační škála tu byla poměrně pestrá. Jednalo se o tyto formy zákazů:

— zákaz výkonu funkce účtujícího číšníka s hmotnou odpovědností v restauračních podnicích a pohostinstvích,

— zákaz vykonávat funkci poštovní doručovatelky,

— zákaz výkonu funkce spojené s hmotnou odpovědností v socialistickém a družstevním obchodu a službách,

— zákaz funkce v oblasti rozhodování při nakládání s finančními a hmotnými prostředky organizace,

— zákaz výkonu povolání spojeného s hmotnou odpovědností v socialistických organizacích,

— zákaz hmotně odpovědného pracovníka a pracovníka v socialistickém obchodě vůbec.

Ve třetí položce — zákazy ostatní — byly větším dílem zastoupeny zákazy v oblasti železniční dopravy (zákaz výkonu funkce strojvedoucího, funkce průvodčího osobních vlaků, signalisty, výpravčího apod.), menším dílem zákazy z nejrůznějších oblastí národního hospodářství (zákaz povolání topiče, řízení vysokozdvižného vozíku, funkce člena závodní stráže, zákaz činnosti v orgánech státní správy apod.).

Hodnotíme-li vnitřní složení jednotlivých položek, zjišťujeme, že v prvých dvou je velmi malá vnitřní diferenciace mezi jednotlivými formami zákazu činnosti. V první skupině žádná, ve druhé skupině tvoří blíže konkretizované zákazy pouze velmi úzkou skupinu. Aniž bychom předbíhali dalšímu výkladu, uvedená zjištění nás vedou k závěru, že soudy při ukládání zákazu činnosti v těchto oblastech postupují v některých případech paušálně, nedostatečně přihlížejí ke konkrétním okolnostem případu. Z tohoto důvodu chceme vymezení formy zákazu činnosti v prvých dvou skupinách věnovat bližší pozornost.

I. Vymezení formy zákazu činnosti v oblasti řízení motorových vozidel.

Na počátku šedesátých let vedl nedostatek pracovních sil na určitých pracovních úsecích soudy k tomu, že v řadě případů ukládaly zákaz činnosti omezený jen na některý druh motorových vozidel. Zejména nedostatek řidičů ve strojně traktorových stanicích, v jednotných zemědělských družstvech i v dopravě se projevoval v ukládání zákazu řízení aut, motocyklů a skútrů s ponecháním možnosti řídit traktor. Taková praxe se stala terčem oprávněné kritiky ze strany teorie,[73]) kritické zhodnocení nalezneme i v rozboru a zhodnocení provedeném NS ČSSR, publikovaném ve Sb. rozh. pod č. I/1966. V dalších letech se praxe odklonila od povolování výjimek a v současné době je zákaz činnosti v této oblasti ukládán výhradně jako zákaz řízení motorových vozidel všech druhů.

[73]) Srov. Novotný, O.: O trestu a vězeňství, Praha 1967, str. 10—11.

Publikovaná judikatura zabývající se otázkou individualizace zákazu činnosti v oblasti řízení motorových vozidel pochází téměř výlučně z poloviny šedesátých let. Výše citované zhodnocení NS ČSSR (č. I/66 Sb. rozh.) připouštělo v odůvodněných případech omezení zákazu činnosti jen na některý druh motorových vozidel, avšak výslovně zdůrazňovalo, že takové omezení nesmí být v rozporu s účelem trestu. Povolování výjimek zejména u pachatelů, kteří se dopustili trestného činu po požití alkoholu při řízení traktoru, bylo hodnoceno jako nezákonné, odporující především prvku generální prevence. Konstatovalo se v něm, že velký rozsah povolování výjimek nasvědčuje tomu, že soudy jsou ovlivněny i nesprávným názorem na povahu traktoru jako motorového vozidla. Podceňují provozní riziko a možnost ohrožení dopravy, přitom však naopak bezpečné řízení traktoru po silnici je náročné a vyžaduje zvýšenou soustředěnost a pohotovost řidiče. Rozh. č. 20/65 Sb. rozh. připomíná, že zákaz řízení motorových vozidel musí mít za následek ztrátu takového oprávnění pro jednotlivé skupiny jako celku a není tedy možné, aby výrok soudu byl omezován jen na vozidla v osobním vlastnictví (stejně rozh. č. 35/77 Bull. NS ČSR). Na druhé straně lze však podle rozh. č. 15/66 Sb. rozh. uložit zákaz řízení např. nákladních aut socialistického sektoru nebo motorových vozidel socialistického sektoru, je-li to v souladu s účelem zabránit pachateli v dalším páchání určitých trestných činů, zejména proti majetku v socialistickém vlastnictví.

Jak k řešení této otázky přistupuje praxe v jiných socialistických státech? Sovětská a bulharská právní úprava nepřipouští možnost uložit za trestné činy spáchané v silniční dopravě zákaz řízení motorových vozidel omezený na některý druh vozidel. TZ RSFSR v sankci čl. 211, 211[1] výslovně stanoví trest odnětí práva vykonávat určitou funkci nebo činnost ve formě odnětí práva řídit dopravní prostředky. Pod pojem dopravní prostředky zahrnuje automobily, tramvaje, trolejbusy, traktory a jiná vozidla s vlastním pohonem. Soud je podle této úpravy povinen uložit zákaz činnosti v rozsahu uvedeném v zákoně.[74]) Obdobnou úpravu této otázky má po novelizaci v roce 1982 též TZ BLR.[75]) Maďarský trestní zákon naopak v ustanovení § 58 odst. 2 umožňuje uložit zákaz řízení vozidel vztahující se i jen na určitý druh vozidla. Praxe tu jde dosti daleko, neboť podle stanoviska Nejvyššího soudu MLR z roku 1983 je možné omezit okruh uplatnění zákazu řízení motorových vozidel na určité kategorie a druhy vozidel. Za správný je tu považován názor, který v otázce rozsahu zákazu činí rozdíl mezi tím, jestli trestný čin byl spáchán řidičem nákladního automobilu v době jeho volného času za jízdy vlastním osob-

---

[74]) Srov. Galperin, I. M., Melnikova, J. B.: Dopolnitělnyje nakazanija, Moskva 1981, str. 36—37.

[75]) Srov. Ljutov, K.: Presťplenija po transporta, Pravna mis'l č. 1/1983, str. 83.

ním automobilem (v takovém případě je možno zákaz omezit) nebo během služební jízdy (třeba uložit neomezený zákaz).[76]) Polský trestní zákon tuto otázku neřeší, avšak v praxi se uplatňuje názor připouštějící uložit zákaz řízení motorových vozidel i jen ve vztahu k určitému druhu vozidel.[77])

Při řešení otázky, zda je či není správné v některých případech omezit zákaz řízení motorových vozidel na určitý druh, je třeba vyjasnit, jaká výchozí zjištění by měl soud učinit, aby mohl danou otázku zodpovědět. Je třeba si uvědomit, že tento trest plní funkci preventivní, ochrannou. Soudy by proto při rozhodování měly vycházet z určité prognózy budoucího chování pachatele. Měly by zjišťovat, jaké ohrožení by v budoucnosti mohlo nastat, kdyby se pachateli ponechalo oprávnění k řízení motorových vozidel určitého druhu. Tato prognóza by se měla zakládat na konkrétních okolnostech případu, povaze spáchaného trestného činu, osobnosti pachatele, jeho kvalifikaci, dovednostech a zkušenostech v oblasti řízení motorových vozidel atd. Důležitým hlediskem, které by se tu mělo uplatnit, by mělo být zjištění, zda pachatel spáchal trestný čin porušením speciálních předpisů, které lze porušit jen při řízení určitých druhů motorových vozidel či porušením předpisů obecných, a dále zjištění, zda trestná činnost byla spojena jen s charakterem, povahou určitého druhu vozidla či nikoliv.

Podle našeho názoru je při použití výše uvedených hledisek v drtivé většině případů plně odůvodněno uložení zákazu řízení motorových vozidel všech druhů. Je to v souladu s požadavkem na účinnou ochranu bezpečnosti silničního provozu, který doznává stále rychlejších změn. Neustále se zvyšuje hustota silničního provozu, rychlost dopravních prostředků, zvyšují se i nároky na kvalifikaci a disciplínu účastníků silničního provozu.

Takové konstatování by však nemělo vést k závěru, že výjimky v rozsahu zákazu řízení motorových vozidel nepřicházejí v úvahu a že není třeba při ukládání zákazu řízení motorových vozidel diferencovat. Samozřejmě jakákoliv diferenciace odpadá v případě řízení pod vlivem alkoholu. Opilost je nejčastější příčinou těžkých následků nehod. Stav opilosti vylučuje bezpečné řízení jakéhokoliv druhu vozidla, a proto řidiče, který požil alkoholické nápoje, je třeba izolovat od řízení všech druhů vozidel. Stejně je tomu, jestliže pachatel vážným způsobem porušil dopravní předpisy nebo je soustavně nedodržuje. I tady není reálný předpoklad, že by pouze v případě řízení motorových vozidel určitého druhu znamenal potenciální nebezpečí pro bezpečnost dopravy. Jiná situace však nastane,

---

[76]) Srov. Společné stanovisko trestního a vojenského kolegia NS MLR č. 107/1983, uveřejněné in: Bírósági határozatok č. 8/1983, str. 563—569.

[77]) Srov. Kulesza, J.: Warunki orzekania kary dodatkowej zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych na podstawie art. 43 § 1 k. k., Nowe Prawo č. 5—6/1982, str. 40.

když trestný čin byl spáchán porušením speciálních předpisů vztahujících se na řízení pouze určitého druhu vozidel, event. když spáchání trestného činu bylo spojeno s charakterem určitého vozidla. Tak v případě řidiče nákladního automobilu, který způsobil dopravní nehodu s následky na majetku v důsledku nedostatečně upevněného nákladu, je možno považovat za odůvodněné omezení zákazu na nákladní automobily a traktory. Jestliže způsobil řidič osobního automobilu dopravní nehodu v důsledku rychlé jízdy, nemusí to být ještě důvodem pro zákaz vztahující se i na řízení jednoosého malého traktoru, který může vyvinout obvykle rychlost nejvýše 15 km/hod. V případě nehody s menšími následky, kterou se dopustil řidič osobního automobilu prvého pochybení, je možno ze zákazu vyloučit řízení malých motocyklů, zejména když pachatel je na vlastní vozidlo odkázán při dopravě do zaměstnání.

Příkladmým výpočtem jsme chtěli ukázat, že v zájmu dosažení zábranného účinku není třeba opomíjet další významnou složku trestu — složku výchovnou. Zákaz řízení motorových vozidel by měl být ukládán s cílem vyloučit z dopravy skutečně jen toho, kdo v souvislosti s řízením všech vozidel anebo vozidel určitého druhu ohrožuje bezpečnost provozu.

II. Vymezení formy zákazu činnosti v oblasti výkonu hmotně odpovědných funkcí.

Na rozdíl od poměrně snadného vymezení zákazu činnosti v oblasti řízení motorových vozidel činí určité obtíže vymezení zákazu činnosti v oblasti obchodu, služeb a v dalších odvětvích, jestliže se pachatel trestného činu dopustil jako hmotně odpovědný pracovník. Uložení zákazu činnosti je tu obvykle spojeno s trestnými činy rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví, poškozování spotřebitele, porušování povinnosti v provozu socialistické organizace a jinými hospodářskými trestnými činy. Soudy se tu většinou, jak ukázal provedený výzkum praxe, uchylují k ukládání zákazu činnosti vymezenému dosti všeobecně jako zákaz výkonu funkce či povolání s hmotnou odpovědností.

Vyskytují se však názory, které takové řešení označují za široké a neurčité. Argumentují tím, že s každým zaměstnáním je do určité míry spojena hmotná odpovědnost, takže obviněným se tak znemožňuje výkon téměř jakéhokoliv zaměstnání.

Tyto argumenty vyvrací rozh. č. 22/77 Sb. rozh. a odvolává se přitom na příslušná ustanovení zákoníku práce. Uvádí, že zaměstnáním s hmotnou odpovědností se rozumí jen takové zaměstnání, pro výkon kterého se vyžaduje uzavření zvláštní písemné dohody o hmotné odpovědnosti pracovníka za svěřené hotovosti, ceniny, zboží, zásoby materiálu nebo jiné hodnoty, které je povinen vyúčtovat, přičemž odpovídá za vzniklý schodek (§ 176 odst. 1 zák. práce). Pod pojmem zaměstnání s hmotnou odpovědností se tedy nerozumí zaměstnání, se kterým je spojena obecná odpověd-

nost pracovníka za škodu, kterou způsobil organizaci zaviněným porušením povinností při plnění pracovních úkolů anebo v přímé souvislosti s ním (§ 172 odst. 1 zák. práce), ani zaměstnání, se kterým je spojena odpovědnost pracovníka za ztrátu svěřených předmětů podle § 178 zák. práce. Citované rozhodnutí pokládá za možné uložení zákazu zaměstnání s hmotnou odpovědností bez omezení na určité odvětví hospodářství nebo oblast hospodářské činnosti socialistických organizací nebo státních orgánů a výslovně zdůrazňuje, že pachateli se tím ponechává možnost vykonávat jakékoliv zaměstnání, které není spojeno s uzavřením zvláštní písemné dohody o hmotné odpovědnosti podle § 176 odst. 1 zák. práce.

Souhlasíme s odůvodněním rozhodnutí v tom, že tímto způsobem je okruh zakázané činnosti přesně vymezen a vyhovuje tedy požadavku na stanovení takové formy zákazu činnosti, aby její výkon bylo možno účinně kontrolovat. Ale podívejme se na věc z druhé strany. Je správné takovým způsobem formulovat zákaz činnosti vždy, když jsou v zájmu ochrany socialistického vlastnictví pro jeho uložení splněny podmínky? Nelze sice nic namítat proti závěru, že pachateli se takovým zákazem neznemožňuje existenční uplatnění, ale odpovídá vždy takto vymezený zákaz činnosti také výchovnému cíli trestu? Tuto otázku uvedené rozhodnutí neřeší.

Chceme-li daný problém řešit, je třeba vzít v úvahu, že zákaz činnosti vymezený jako zákaz zaměstnání s hmotnou odpovědností je trestem nesporně poměrně závažným. Zasahuje velmi širokou sféru zaměstnání a funkcí, jejichž jediným společným znakem je uzavření dohody o hmotné odpovědnosti. Dohoda o hmotné odpovědnosti se uzavírá v řadě oborů u činností, které mají různorodou povahu. Týká se hodnot a předmětů rozdílného charakteru, které jsou předmětem obratu nebo oběhu. Její uzavření je podmínkou pro práci skladníka, který vydává ze skladu předměty jiným pracovníkům, stejně tak pro výkon řidičského povolání ohledně přepravovaného zboží, bloků na benzín, naftu apod., tedy hodnot svěřených k vyúčtování, vyžaduje se u vedoucího prodejny a jeho zástupce, účtujícího číšníka a řady dalších povolání.[78]) Proto musí konkrétní forma zákazu činnosti být pečlivě volena tak, aby odpovídala stupni nebezpečnosti trestného činu pro společnost a představovala tak újmu, která nepřesahuje intenzitu k ochraně naší společnosti nezbytně nutnou.

Na druhé straně nelze pominout, že i k bližší konkretizaci zákazu je třeba přistupovat obezřetně, neboť užším způsobem vymezený zákaz může být v rozporu se zájmem na ochraně společnosti. Způsobí-li prodavačka v prodejně manko proto, aby obstarala pro sebe peníze na koupi automobilu, může se stejné trestné činnosti dopustit i jako účtující servírka,

---

[78]) Srov. zejména Výnosy a opatření některých ministerstev, kterými se stanoví funkce, pro jejichž výkon je nezbytné uzavření písemné dohody o hmotné odpovědnosti reg. ve Sb. č. 7/77, 2/76, 21/76, 16/72.

poštovní doručovatelka, pokladní osobní přepravy ČSD, účtující kadeřnice, vedoucí výkupu sběrných surovin, kolportérka atd.

Rozborem odůvodnění rozsudků, obsažených ve zkoumaném vzorku, jsme zjistili, že soudy se důvody vedoucími k uložení zákazu zaměstnání s hmotnou odpovědností příliš nezabývají. Odůvodnění se většinou omezují na stručné konstatování, že obžalovanému byl uložen trest zákazu činnosti spojené s hmotnou odpovědností, neboť se daného trestného činu dopustil jako hmotně odpovědný pracovník.

Domníváme se, že správné určení šíře zákazu v mnohém závisí na dovednosti prognózovat budoucí chování odsouzeného. Při ukládání zákazu činnosti musí soud vycházet ze stupně pravděpodobnosti jeho chování, z toho, jak vysoká je pravděpodobnost, že odsouzený zneužije jiné než zakázané činnosti ke spáchání trestného činu. Je-li stupeň pravděpodobnosti zneužití jiné činnosti minimální, je možno zákaz činnosti zúžit ohraničením činností, k jejichž výkonu je třeba uzavření dohody o hmotné odpovědnosti, pomocí jednotlivých odvětví národního hospodářství či přímo uvedením určitého druhu zaměstnání nebo pracovního zařazení.

Aby stupeň věrohodnosti předpovědi byl co největší, je třeba pozorně prozkoumat všechny údaje o předchozím životě odsouzeného, zjistit motivy, které v něm vzbudily rozhodnutí spáchat trestný čin, seznámit se s prostředím, které formovalo jeho osobnost. Velký význam mají poznatky o vztahu odsouzeného k práci a k majetku v socialistickém vlastnictví. Pečlivě je třeba hodnotit všechny okolnosti spáchaného trestného činu, druhu vykonávané činnosti (zda se jednalo o činnost konkrétní, specializovanou či nikoliv), způsob zneužití této činnosti ke spáchání trestného činu, rozsah způsobené škody atd.

Uvedeme příklady z praxe, kde podle našeho názoru bylo možno zákaz činnosti určitým způsobem blíže konkretizovat. Skladnice K., odpovědná za hodnoty umístěné ve skladu, se trestné činnosti dopustila tím, že ze skladu odcizila celkem 47 kg krmiva Čos a 433 úsušků v hodnotě 1520 Kčs. Ze spisu je patrno, že K. pracovala na tomto úseku již 21 let a byla vždy hodnocena jako velmi dobrá pracovnice s odpovědným přístupem k plnění úkolů. Z kladného hodnocení z místa bydliště vyplývá, že šlo o první, ojedinělé vybočení v jejím životě. K trestné činnosti se doznala a škodu v plné výši uhradila. Soudem jí byl uložen kromě peněžitého trestu zákaz činnosti spojené s výkonem hmotně odpovědné funkce. Máme za to, že vzhledem k předchozímu životu odsouzené a k nevýrazné hodnotě odcizené věci postačilo vymezit zákaz na oblast dosavadní činnosti odsouzené, na činnost skladnice.

H. zařazená jako třídička ve spojovém uzlu, zneužila svého postavení ve spojích tím, že otevírala dopisy a drobné zásilky a odcizovala z nich peněžní částky. Za to byla odsouzena pro trestný čin podle § 239 odst. 1

písm. c) tr. zák. a § 3 odst. 1 zák. o přeč. k podmíněnému trestu odnětí svobody a k zákazu povolání s hmotnou odpovědností v socialistických organizacích. Hodnocení H. ze zaměstnání je pozitivní, v bydlišti požívá dobré pověsti. Motivem trestné činnosti nebyla zištnost, ale spíše zvědavost. Jednalo se o první, ojedinělé vybočení v jejím dosavadním životě. Podle našeho názoru bylo možno v tomto případě vzhledem k výše uvedeným skutečnostem a k druhu vykonávané činnosti omezit zákaz zaměstnání s hmotnou odpovědností na oblast spojů.

Závěrem je možno říci, že nelze vyloučit ukládání zákazu výkonu hmotně odpovědné funkce bez dalšího omezení. Je však třeba tento poměrně dosti široce formulovaný zákaz omezit na případy, kdy omezení zákazu jen na určitý druh zaměstnání, určité pracovní zařazení nebo určité odvětví nebo úsek národního hospodářství nedává záruku, že pachatel nebude stejnou nebo obdobnou trestnou činnost opakovat.

§ 3. K OTÁZKÁM VÝKONU TRESTU ZÁKAZU ČINNOSTI

Hledat cesty ke zvýšení účinnosti trestu zákazu činnosti vyžaduje věnovat pozornost nejen individualizaci tohoto trestu, ale i podmínkám a realizaci jeho výkonu. Je možno dokonce říci, že účinnost trestu zákazu činnosti je přímo závislá na tom, jak dalece je zabezpečen jeho výkon.

Podstata výkonu daného trestu spočívá ve vyloučení odsouzeného z výkonu činnosti, v souvislosti s níž se dopustil trestného činu a současně zahrnuje též zbavení odsouzeného práva takovou činnost během doby stanovené soudem vykonávat. Jde o trest, který není spojen s odnětím svobody a jeho výkon proto probíhá v běžných životních podmínkách. Jeho účinnost v důsledku toho v mnohém závisí na charakteru a složení sociálních skupin, které odsouzeného v průběhu trestu obklopují a pod jejichž vlivem se v této době nachází. Přestože je odsouzený vyloučen z výkonu dosavadní činnosti, pohybuje se stále ve stejném prostředí svého bydliště, dokonce někdy zůstává i ve stejném podniku, závodě atd. Přitom možnost společenských organizací spolupůsobit při výkonu tohoto trestu je poměrně omezená, což plyne z povahy tohoto trestu. Trestní zákon umožňuje společenské organizaci nabídnout záruku za dovršení nápravy odsouzeného při podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti (§ 61). Při vlastním výkonu trestu se však působení společenské organizace ve formě záruky za nápravu příliš neuplatní. Pokud společenské organizace záruku za nápravu obviněného nabízejí, snaží se spíše dosáhnout toho, aby neztratily pracovníka a převzetím záruky proto chtějí zabránit uložení zákazu činnosti. Kromě toho s uloženým zákazem činnosti bývá spojen přechod pracovníka do jiné organizace a v takovém případě

by převzetí záruky kolektivem původního pracoviště bylo v rozporu s jejím účelem, neboť pracovní kolektiv by neměl možnost na obviněného v průběhu výkonu trestu výchovně působit. Ani společenská organizace nového pracoviště, pokud by se na něm obviněný nacházel již v době ukládání trestu zákazu činnosti, není oprávněna záruku za nápravu nabídnout, neboť předpokladem úspěšného splnění tohoto úkolu je dokonalá znalost osoby obviněného, jeho charakterových a morálních vlastností atd. Společenská záruka by se mohla uplatnit jen v případě, že odsouzený přes uložený zákaz zůstává ve stejném podniku, závodě atd. I v tomto případě jde však o eventualitu spíše výjimečnou, protože odsouzený je zpravidla nucen, byť v rámci podniku, přejít do jiného pracovního kolektivu, do jiné provozovny, jiné dílny atd., kde není znám natolik, aby tu byly splněny předpoklady pro převzetí záruky.

Proto zajištění účinného působení tohoto trestu velmi závisí na správné organizaci jeho výkonu spojené s přísnou kontrolou chování odsouzeného. Jak ukazuje analýza právní úpravy výkonu tohoto trestu i poznatky získané z praxe, právě v této oblasti se vyskytují určité nedostatky, které mohou účinnost zkoumaného trestu negativně ovlivnit.

I. Úprava výkonu trestu zákazu činnosti se v trestním zákoně v podstatě omezuje na ust. § 49 odst. 3, které stanoví, že je-li trest zákazu činnosti uložen vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, potom doba výkonu trestu odnětí svobody se do výkonu zákazu činnosti nezapočítává. Ustanovení § 50 trestního zákona se sice též týká výkonu trestu zákazu činnosti, avšak upravuje pouze obecně, v čem záleží trest zákazu činnosti a stanoví podmínky, za nichž se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.

V literatuře je úprava výkonu trestu zákazu činnosti v trestním zákoně kritizována především s ohledem na zákaz řízení motorových vozidel jako velmi skoupá, mezerovitá a nedotažená.[79])

Dříve, než přistoupíme k rozboru příčin těchto kritických připomínek, podívejme se, zda obsahově bohatší či přesnější pravidla přinášejí trestní zákoníky jiných socialistických států.

V SSSR většina trestních zákoníků svazových republik obsahuje pouze pravidlo o počítání doby trvání tohoto trestu, které je obsahově shodné s naším ustanovením § 49 odst. 3. Tak podle čl. 29 odst. 3 TZ RSFSR jestliže je odnětí práva vykonávat určitou funkci nebo činnost uloženo jako vedlejší trest vedle trestu odnětí svobody, potom se vztahuje na celou dobu odnětí svobody a kromě toho na celou dobu stanovenou roz-

[79]) Srov. Babiaková, E.: Ešte raz k ukladaniu trestu zákazu riadenia motorových vozidiel, Socialistická zákonnost č. 4/1976; Ondruš, J.: Ukladanie a výkon trestu zákazu činnosti riadenia motorových vozidiel, Socialistická zákonnost č. 9/1974; Böhmer, J.: Aktuálne otázky aplikácie trestu nápravného opatrenia a zákazu činnosti, in: Tresty bez odňatia slobody, PÚ MS SSR, Bratislava 1978.

sudkem. Je-li odnětí práva zastávat určitou funkci nebo činnost uloženo jako vedlejší trest vedle jiného trestu než odnětí svobody, počítá se tato doba do počátku výkonu hlavního trestu.

TZ BLR uvádí, že doba trvání trestu ztráty práva zaujímat určitou státní nebo společenskou funkci a trestu ztráty práva vykonávat určité povolání nebo určitou činnost začíná plynout od nabytí právní moci rozsudku, avšak odsouzený nesmí požívat práva, jehož ztráta byla vyslovena dříve, než si odpyká trest odnětí svobody (čl. 49 odst. 3). Doba ztráty práva se zkracuje o dobu, o kterou bylo sníženo odnětí svobody milostí, prací nebo započetím vyšetřovací vazby (čl. 49 odst. 4). Po uplynutí doby může odsouzený znovu vykonávat práva, jejichž ztráta byla rozsudkem vyslovena (čl. 51).

S ohledem na v bulharské soudní praxi spornou otázku,[80]) zda doba, po kterou bylo osobě odňato administrativně řidičské oprávnění, se odečítá od délky trestu ztráty tohoto práva, uloženého soudem za totožné jednání, bylo nově přijato ustanovení, které výslovně danou problematiku řeší. Čl. 54 odst. 3 (nov. č. 28/82) stanoví, že při výkonu trestu ztráty práva podle čl. 37 se odečítá doba, po kterou za totéž jednání byla odsouzenému administrativně odňata možnost uplatňovat toto právo.

TZ PLR v čl. 45 stanoví, že zákaz zastávat určité funkce, vykonávat určité povolání nebo provozovat určitou činnost a zákaz řízení motorových vozidel zavazují od právní moci rozsudku. Doba těchto trestů neprobíhá v době výkonu trestu odnětí svobody, i když je uložen za jiný trestný čin, ani v době pobytu v resocializačním středisku.

V podstatě stejné pravidlo obsahuje TZ MLR. Stanoví, že doba uloženého trestu zákazu zaměstnání nebo zákazu řízení motorových vozidel začíná plynout od právní moci rozsudku. Do této doby se nezapočítává období výkonu trestu odnětí svobody a zpřísněného dohledu a období, po které se odsouzený vyhýbá výkonu trestu odnětí svobody a zpřísněnému dohledu. Jestliže není zrušeno podmíněné propuštění nebo podmíněné upuštění od potrestání, započítává se doba, po kterou byl odsouzený podmíněně propuštěn anebo po kterou bylo podmíněně upuštěno od potrestání, do výkonu trestu zákazu výkonu zaměstnání a zákazu řízení motorových vozidel (§ 57 odst. 2, § 59 odst. 2).

TZ NDR uvádí, že zákaz činnosti je účinný od právní moci rozsudku a že ve spojení s trestem odnětí svobody se jeho trvání počítá od propuštění z výkonu trestu (§ 53 odst. 5).

Přehlédneme-li uvedená ustanovení trestních zákoníků jiných socialistických zemí, můžeme konstatovat, že v některých z nich jsou obsažena určitá speciální, pro praxi užitečná pravidla, která v naší úpravě očividně chybějí.

---

[80]) Srov. Ljutov, K.: cit. článek, str. 83.

Prvé pravidlo, jehož zařazení do naší úpravy by bylo velmi žádoucí, nalezneme v TZ BLR. Týká se zápočtu doby, po kterou byla odsouzenému administrativní cestou odňata možnost realizovat oprávnění k určité činnosti, do doby výkonu trestu zákazu činnosti. Zakotvení podobného pravidla v našem trestním zákoně by pomohlo odstranit nejednotný postup vůči řidičům motorových vozidel, který vzniká v důsledku dnešní zákonné úpravy. Faktická délka trvání zákazu řízení motorových vozidel v jednotlivých případech se totiž různí v závislosti na tom, zda řidiči byl či nebyl zadržen řidičský průkaz podle administrativních předpisů. Vznikají tak v podstatě dvě kategorie řidičů — na jedné straně řidiči zvýhodnění, jimž nebyl zadržen řidičský průkaz, na druhé straně řidiči nezvýhodnění, kterým byl řidičský průkaz zadržen podle § 15 odst. 2 vyhlášky o řidičských průkazech. Na tuto problematiku záslužně poukázal již Ondruš,[81]) který současně rozebral postup v praxi, který k takovému stavu vede. Uvádí, že v praxi všude tam, kde je zaviněna vážnější dopravní nehoda anebo je přistižen řidič, který řídil motorové vozidlo po požití většího množství alkoholu, orgány VB zadrží řidičský průkaz a následně žádají prokurátora o souhlas k jeho nevrácení. Prokurátor po zvážení všech okolností případu, když dospěje k názoru, že se bude domáhat u soudu uložení trestu zákazu činnosti, vždy dá souhlas k nevrácení zadrženého řidičského průkazu. A právě toto období mezi okamžikem zadržení řidičského průkazu a dnem, kdy rozsudek, kterým byl soudem uložen zákaz řízení motorových vozidel, nabyl právní moci, tvoří jakési období, které se nikde neprojevuje, po které je však pachateli znemožněno řízení motorového vozidla, přestože dosud nebyl pravomocně odsouzen. Takový stav může vést až k obavě pachatele podat opravný prostředek, aby si jím dobu, po kterou je řidičský průkaz zadržován, zbytečně neprodlužoval. Řidiči, kterým nebyl řidičský průkaz zadržen, jsou naopak ve velké výhodě. Ti nemohou podáním odvolání nic ztratit, spíše si tímto způsobem mohou prodloužit dobu, ve které ještě mají možnost řídit motorové vozidlo.

Je proto na místě zařadit do trestního zákona ustanovení o tom, že do trestu zákazu řízení motorových vozidel se započítávává doba, po kterou byl před právní mocí rozsudku obviněnému zadržen pro týž skutek řidičský průkaz podle administrativních předpisů.

Druhé pravidlo, které je podnětné pro naši právní úpravu, uvádí zřetelně čl. 45 TZ PLR. Týká se důsledného respektování výkonu trestu odnětí svobody při počítání doby výkonu trestu zákazu činnosti. Úprava ust. § 49 odst. 3 trestního zákona ve smyslu tohoto pravidla by odstranila mezeru, která při počítání doby výkonu trestu zákazu činnosti podle dnešní úpravy vzniká. Do doby výkonu trestu zákazu činnosti se totiž

[81]) Srov. Ondruš, J.: cit. článek, str. 540—541.

nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody jen tehdy, byly-li tyto tresty uloženy vedle sebe. V případě, že odsouzený vykonává trest odnětí svobody uložený za jiný trestný čin, se jeho doba do výkonu trestu zákazu činnosti započítává. Dochází tak k faktickému zkrácení výkonu trestu zákazu činnosti, neboť jeho větší či menší část je vykonávána souběžně s trestem odnětí svobody, tj. za pobytu odsouzeného v nápravně výchovném ústavu. Např. obviněný B. byl rozsudkem ze dne 15. 2. 1982 uznán vinným trestným činem opilství podle § 201 trestního zákona a přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 7 písm. b) zákona č. 150/69 Sb., za což mu byl uložen úhrnný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání čtyř měsíců se zařazením do první nápravně výchovné skupiny a trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel na dobu tří roků. Za trestnou činnost stejného charakteru byl odsouzen již rozsudkem okresního soudu ze dne 12. 2. 1981, kdy mu byl uložen mimo jiné trest zákazu řízení motorových vozidel na dobu 18 měsíců. Odsouzený za tuto trestnou činnost ve skutečnosti vykonal jen čtrnáctiměsíční zákaz řízení motorových vozidel, neboť doba jeho výkonu byla zkrácena o čtyři měsíce výkonu trestu odnětí svobody, které odsouzený odpykal za nový trestný čin. Ostatně na nedostatek naší úpravy v tomto směru bylo již v literatuře upozorněno. Námi uvedený případ navozuje ještě další otázku. Od kdy počíná výkon nového trestu zákazu řízení motorových vozidel, když výkon před tím uloženého zákazu téhož druhu ještě neskončil? Ani tato problematika není zákonem řešena.

Třetí otázka, kterou se chceme zabývat z podnětu právních úprav jiných socialistických států, se týká určení okamžiku rozhodného pro počátek výkonu trestu zákazu činnosti. Výkon trestu zákazu činnosti začíná právní mocí rozsudku. Tuto skutečnost však na rozdíl od trestních zákoníků jiných socialistických států trestní zákon ani trestní řád výslovně neuvádějí. Poznatky praxe ukazují, že při výkonu zákazu řízení motorových vozidel mohou vznikat u odsouzených pochybnosti, od kterého okamžiku výkon tohoto trestu začíná. Jsou kromě zmíněného nedostatku způsobeny i tím, že zákon neukládá soudu povinnost uvědomit odsouzeného o právní moci rozsudku. Za tohoto stavu se odsouzení v některých případech celkem důvodně domnívají, dokonce i když o právní moci rozsudku vědí, že výkon trestu započne, vlastní-li dosud řidičský průkaz, až odnětím řidičského oprávnění. K odstranění pochybností v této sféře Ondruš[82]) navrhuje, aby zákaz činnosti, spočívající v zákazu řízení motorových vozidel, začal plynout od okamžiku, kdy byl řidičský průkaz skutečně uložen na dopravním inspektorátě. Babiaková[83]) naopak doporučuje k odstranění zmíněného stavu svěřit výkon tohoto trestu výlučně do působnosti soudu.

---

[82]) Srov. tamtéž.
[83]) Srov. Babiaková, E.: cit. článek, str. 235.

Nesdílíme ani jeden z těchto názorů. Připustit postup navrhovaný Ondrušem by znamenalo ponechat rozhodnutí o tom, od kterého momentu počne běžet výkon trestu, zcela v rukou odsouzeného. Odsouzený by prakticky sám určoval počátek výkonu trestu, přičemž tento moment by mohl záměrně oddalovat a prodlužovat tak v rozporu s účelem trestu dobu, v níž by byl ještě oprávněn řídit motorové vozidlo. Kromě toho by taková úprava vedla k paradoxní situaci, kdy soud by ukládal trest a přitom by nebyl informován o okamžiku, kdy výkon tohoto trestu začíná. Ani druhý návrh nepovažujeme za výhodný. Jeho realizace by znamenala tříštění evidence řidičských průkazů mezi orgány — dopravní inspektorát a soud. Takový stav by nutně vedl ještě k větším těžkostem, než které přináší současná právní úprava.

Ke zlepšení situace v tomto směru není třeba podle našeho názoru volit příliš radikální řešení. Schůdnou cestu vidíme především v zakotvení výslovného ustanovení v trestním zákoně o tom, že výkon trestu zákazu činnosti začíná právní mocí rozsudku. K lepší informovanosti odsouzeného by dále bylo postačující, kdyby soud vyrozuměl odsouzeného o počátku výkonu trestu a současně s tím ho vyzval, aby řidičský průkaz odevzdal dopravnímu inspektorátu. Tento postup by mohl též výrazně přispět ke zkrácení doby, která vzniká mezi právní mocí rozsudku a okamžikem, kdy je řidičský průkaz řidičem odevzdán na dopravním inspektorátě.

II. Tím se však již dostáváme k další významné otázce, jíž jsou úkoly soudu při zajišťování výkonu trestu zákazu činnosti a jeho kontroly.

Postup soudu není upraven trestním řádem, neboť ten v hlavě dvacáté o vykonávacím řízení, na rozdíl od obsahově bohaté úpravy výkonu jiných trestů, obsahuje jen jediné ustanovení týkající se výkonu trestu zákazu činnosti, které je však pouze odkazovací a vztahuje se na postup při podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti.

Úprava postupu soudu při zajišťování výkonu trestu zákazu činnosti je obsažena v jednacím řádu pro okresní a krajské soudy (instrukce ministra spravedlnosti ČSR čj. 417/73-L) v ustanovení § 87. Soudu se tu ukládá povinnost, jakmile byl pravomocným rozsudkem uložen trest zákazu činnosti, vyrozumět o tom s uvedením pravděpodobného dne, kdy zákaz pomine, orgány a osoby, jimž přísluší spolupůsobit při výkonu tohoto trestu.

Vyrozumí se zejména:

a) jde-li o zákaz vykonávat určité zaměstnání nebo povolání v pracovním nebo jiném poměru, organizace, v níž je odsouzený zaměstnán nebo v níž je činný, a okresní národní výbor příslušný podle pracoviště,

b) jde-li o zákaz vykonávat samostatné povolání, okresní národní výbor, v jehož obvodu se povolání vykonává,

c) jde-li o zákaz vykonávat činnost znalce nebo tlumočníka, předseda

krajského soudu, kde se vede seznam znalců a tlumočníků, do něhož je odsouzený zapsán,

d) jde-li o zákaz řízení motorových vozidel, okresní oddělení VB — okresní dopravní inspektorát místa bydliště odsouzeného, v jehož obvodu má odsouzený trvalý pobyt,

e) jde-li o zákaz činnosti v socialistickém obchodu, též ministerstvo obchodu a svazy spotřebních družstev.

Jednací řád dále ukládá soudu povinnost sledovat výkon trestu zákazu činnosti (s výjimkou trestu zákazu řízení motorových vozidel) uloženého na dobu delší než jeden rok. Za tím účelem požádá soud jednou ročně příslušný národní výbor nebo organizaci, jež byly o zákazu činnosti vyrozuměny, o vyšetření a sdělení, zda odsouzený nevykonává činnost, která byla výrokem soudu zakázána. Nemohou-li být tímto způsobem požadované údaje zjištěny, obrátí se soud o podání zprávy na příslušné oddělení Veřejné bezpečnosti. Zjistí-li soud, že odsouzený takto zakázanou činnost vykonává, upozorní na to okresního prokurátora a příslušný orgán nebo organizaci, jichž se tento nedostatek týká, a na základě § 2 odst. 4 zák. č. 36/1964 Sb. uloží, aby mu bylo sděleno, jaká opatření byla učiněna k odstranění zjištěného nedostatku.

Předmětem kritiky v literatuře je hned úvodní věta citovaného ustanovení jednacího řádu, resp. její část, v níž se uvádí, že soud vyrozumí příslušné orgány a organizace o pravděpodobném dni, kdy zákaz pomine. Vytýká se,[84]) že pravděpodobnost při výkonu zákazu činnosti nemůže mít své místo, když jde o trest, který je ukládán vždy na určitou dobu. Pokud mají v jednacím řádu vyjmenované orgány a organizace skutečně spolupůsobit při výkonu tohoto trestu, musí být přesně informovány o počátku i ukončení jeho výkonu. Formulace jednacího řádu zřejmě vychází z možnosti podmíněného upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, udělení milosti či smrti odsouzeného. Zejména je však třeba se zamyslet nad vymezením okruhu orgánů a organizací, které jsou vyrozumívány o výkonu trestu zákazu činnosti a nad formou jejich spolupůsobení. V literatuře se často upozorňuje na nedostatečnost současného systému kontroly výkonu tohoto trestu.[85]) Najít uspokojivé řešení však není jednoduché.

Pokusíme se nejprve rozebrat možnosti, které současný systém kontroly poskytuje a upozorníme přitom na nedostatky, jež při jeho realizaci v praxi vznikají. Odděleně je třeba pojednat o výkonu zákazu řízení motorových vozidel, který je upraven na rozdíl od výkonu ostatních činností odchylně a má proto své specifické problémy.

---

[84]) Srov. tamtéž, str. 232.

[85]) Srov. zejména Babiaková, E.: cit. článek; Ondruš, J.: cit. článek; Böhmer, J.: cit. článek; Šmolík, V., Fobl, F.: Dopravně bezpečnostní činnost VB, II. díl, zvláštní část, 3. svazek, Správní odpovědnost v silničním provozu, VŠ SNB, Praha 1984.

Výkon trestu zákazu řízení motorových vozidel nesleduje soud. Jeho kontrola je svěřena dopravním inspektorátům. Podle čl. 14 odst. 4 vyhl. č. 87/1964 Sb. o řidičských průkazech dopravní inspektorát vyznačuje zákaz řízení motorových vozidel, uložený soudem a týkající se jen některých z řidičských oprávnění, zapsaných v řidičském průkazu, v tomto dokladu a v ostatních případech musí řidič odevzdat řidičský průkaz dopravnímu inspektorátu, v jehož obvodu má trvalý pobyt. V praxi tedy jestliže rozsudek, jímž byl uložen zákaz řízení motorových vozidel, se stane pravomocným, je soud povinen vyrozumět o tom okresní dopravní inspektorát. Děje se tak žádostí o spolupůsobení při výkonu trestu, event. zasláním kopie rozsudku. V případě, že řidičský průkaz byl zadržen se souhlasem prokurátora již v přípravném řízení, odevzdává dopravní inspektorát na základě tohoto sdělení řidičský průkaz správní skupině okresního oddělení VB, kde je řidič evidován. Výkon trestu zákazu řízení motorových vozidel je tak tímto způsobem náležitě zabezpečen. Problémy však nastávají v případech, kdy řidičský průkaz nebyl do konečného rozhodnutí ve věci zadržen. Příčinou potíží je zejména opožděné a nepřesné informování dopravních inspektorátů soudy o počátku výkonu trestu zákazu řízení motorových vozidel a o jeho ukončení. Rozsudky nebo zprávy od soudu docházejí mnohdy opožděně a tak dopravní inspektorát ještě poměrně dlouhou dobu po nabytí právní moci rozsudku o uložení zákazu řízení motorových vozidel neví a nemůže vyzvat řidiče k odevzdání a uložení řidičského průkazu, příp. k vyznačení ztráty jen některého ze zapsaných řidičských oprávnění. Průtahy jsou způsobeny též tím, že podle vyhlášky o řidičských průkazech a podle jednacího řádu jsou sice dopravní inspektoráty orgánem, který spolupůsobí při výkonu tohoto trestu, avšak ve skutečnosti je vykonávacím orgánem orgán evidence řidičů — správní skupina okresního oddělení VB. Proto když dopravní inspektorát v důsledku žádosti soudu zjistí, že průkaz se u něho nenachází, postupuje ji správní skupině VB a ta teprve vyzývá řidiče k odevzdání řidičského průkazu. Řidič má za této situace možnost řídit motorové vozidlo do té doby, než je vyzván k odevzdání řidičského průkazu a ani při případné silniční kontrole nelze zjistit, že řidič porušuje zákaz řízení motorových vozidel uložený soudem, neboť o tom v řidičském průkazu není uveden žádný záznam. Mnohdy se zjistí, že řidiči byl uložen trest zákazu řízení motorových vozidel až tehdy, když soud zjišťuje, zda odsouzený uložený zákaz neporušil. Nevyhovující je též vyrozumění dopravního inspektorátu pouhou žádostí o spolupůsobení, která neobsahuje všechny potřebné údaje k zajištění náležitého výkonu trestu. Rovněž zaslané rozsudky v případech, kdy je dopravní inspektorát vyrozumíván zasláním kopie rozsudku, někdy postrádají vyznačení rozhodného údaje pro výkon trestu — dne právní moci rozsudku. Nedostatkem též je, že při současném uložení ne-

podmíněného trestu odnětí svobody soud dopravnímu inspektorátu nesděluje, od kdy do kdy se trest odnětí svobody vykonával. Dopravní inspektorát tak v některých případech nemá k dispozici přesné údaje o výkonu trestu zákazu řízení motorových vozidel a k ověření termínu jeko ukončení před vrácením řidičského průkazu je nucen vyzvat odsouzeného, aby si obstaral potvrzení příslušného soudu, že stanovená doba uplynula.

Domníváme se, že i přes uvedené nedostatky je základní koncepce organizace výkonu trestu zákazu řízení motorových vozidel správná. Je nereálné uvažovat o jiném orgánu, který by výkon tohoto trestu uskutečňoval. Naopak je velmi výhodné, když výkon tohoto trestu zabezpečuje orgán, v jehož činnosti jsou soustředěny důležité úkoly k zajištění bezpečnosti a plynulosti silničního provozu. To dovoluje spolu s realizací výkonu trestu zákazu řízení motorových vozidel zajistit v maximální možné míře ochranu bezpečnosti silničního provozu, neboť dopravní inspektoráty mohou např. po výkonu déle trvajícího zákazu rozhodnout, že před navrácením řidičského průkazu bude přezkoumána tělesná a duševní schopnost řidiče nebo přezkoušena jeho odborná způsobilost.

Ke zlepšení situace na tomto úseku by bylo postačující provést některé dílčí změny. Jde o to, aby dopravní inspektoráty byly pružně a přesně vyrozumívány o údajích potřebných k zajištění náležitého výkonu trestu a současně aby ani u odsouzeného nevznikaly pochybnosti, od kterého momentu výkon trestu začíná. To podle našeho názoru předpokládá zejména zpřesnit způsob vyrozumívání ze strany soudu v těchto směrech:

— vyrozumívat dopravní inspektorát o uložení zákazu řízení motorových vozidel vždy opisem rozsudku s vyznačením právní moci,

— vyrozumět současně odsouzeného o počátku výkonu zákazu řízení motorových vozidel a spolu s tím jej vyzvat, aby odevzdal řidičský průkaz dopravnímu inspektorátu,

— vyrozumět dopravní inspektorát o průběhu výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody tak, aby dopravní inspektorát byl přesně informován, která doba se do výkonu trestu zákazu řízení motorových vozidel nezapočítává.

Při výkonu trestu zákazu jiných činností, než je řízení motorových vozidel, zejména činností spočívajících ve výkonu povolání, zaměstnání či funkcí, žádá soud o spolupůsobení příslušné orgány a organizace uvedené v § 87 odst. 1 jednacího řádu. Jedná se především o organizaci, v níž je odsouzený zaměstnán, a okresní národní výbor příslušný podle pracoviště. Jejich spolupůsobení při výkonu trestu podle § 87 odst. 3 záleží v tom, že na požádání soudu (jednou ročně) vyšetřují a sdělují, zda odsouzený nevykonává činnost, která mu byla výrokem soudu zakázána. S přihlédnutím k okruhu působnosti těchto organizací a orgánů je možno říci, že výkon trestu je zpravidla řádně zabezpečen v případech, kdy odsouzený

pracuje stále v rámci téže hospodářské jednotky (podniku, zařízení atd.), případně v rámci téhož okresu. Jeho kontrola je však již ztížena při přechodu odsouzeného do jiné organizace. Možnost porušit výkon tohoto trestu se pak ještě zvyšuje při přesídlení odsouzeného do jiného okresu, kraje atd. Žádný obecně závazný předpis totiž neukládá organizacím nově přijímajícím pracovníka do zaměstnání dbát na to, aby nebyli do zaměstnání přijímáni pracovníci, kterým byl uložen zákaz výkonu činnosti, kterou mají v nové organizaci vykonávat. Také organizacím, z nichž takový pracovník odchází v důsledku uloženého zákazu činnosti, není uložena povinnost informovat novou organizaci o důvodech rozvázání pracovního poměru.

Zaměřili jsme se podrobněji na zkoumání způsobu zajištění kontroly výkonu zákazu činnosti v oblasti obchodu. Jde o oblast, kde dochází poměrně často k poškozování spotřebitele a k rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví a kde je třeba zvláště účinně zasahovat proti porušování zásad poctivosti v obchodě, proti všem projevům hospodářské kriminality. Zákazy činnosti ukládané soudy zaměstnancům obchodu jsou ponejvíce ukládány ve formě zákazu výkonu hmotně odpovědné funkce či zákazu činnosti v obchodě vůbec. Přitom odsouzení se jen velmi neradi vzdávají svého dosavadního zaměstnání a snaží se tu udržet za každou cenu.

Je-li uložen zákaz činnosti v obchodě, je povinnen soud podle jednacího řádu vyrozumět kromě zaměstnavatelské organizace a příslušného národního výboru také ministerstvo obchodu a svazy spotřebních družstev. Ministerstvo obchodu využívalo těchto informací k sestavování zvláštních seznamů, které čas od času publikovalo. Tyto přehledy obsahovaly poznatky o zákazech činnosti v obchodním sektoru a byly určeny pouze pro potřebu vedoucích pracovníků obchodních organizací a pro pracovníky kádrových oddělení. Tato forma kontroly, uplatňovaná s cílem umožnit pracovníkům kádrových oddělení pohotově ověřovat potřebné údaje, se však vyznačovala i některými negativními rysy a bylo proto od jejího používání koncem 60. let upuštěno. Jednak tyto výtahy vlastně představovaly vytvoření jakéhosi speciálního druhu rejstříku trestů, který přitom byl k dispozici poměrně širokému okruhu pracovníků. Jednak jeho existence byla v rozporu s ust. § 50 odst. 2, § 60 odst. 4 a § 70 odst. 3 trestního zákona. Nedostatkem bylo i to, že tento rejstřík nebyl doplňován podle rozhodnutí o mimořádných opravných prostředcích a rozhodnutí o amnestii.

V současné době postupují pracovníci kádrových oddělení v rámci resortu ministerstva obchodu podle směrnice ke kádrové a personální práci z roku 1971.[86]) Podle ní nesmějí být do vedoucích funkcí, do funkcí kon-

[86]) Srov. Směrnice ministerstva obchodu ČSR ze dne 7. 12. 1971 ke kádrové a personální práci v resortu ministerstva obchodu ČSR, poř. č. 10 Věstníku č. 11 z 30. 12. 1971.

trolních a vedoucích funkcí spojených s hmotnou odpovědností ustanoveny osoby, kterým bylo prokázáno rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví nebo hrubé zneužívání funkce k získání osobního prospěchu. Nemohou být přijímány ani osoby, u kterých byl vysloven zákaz pracovat v obchodě, a to po dobu trvání tohoto zákazu. V praxi jsou pracovníci kádrových oddělení na základě této směrnice povinni vyžadovat při přijímání pracovníka výpis z rejstříku trestů. Přehled o osobách, jimž byl uložen zákaz činnosti, mohou využít kontrolní orgány, které pak uplatňují kárný postih vůči pracovníku, jestliže takovou osobu přijal.

Vnitřní směrnicí je však kontrola výkonu zákazu činnosti omezena jen na hranice jednoho resortu. Neexistuje-li obecně závazný předpis, vyskytuje se možnost porušení zákazu činnosti při přechodu odsouzeného do jiného resortu. Ve snaze zabránit této možnosti v oblasti obchodu došlo v roce 1975 k dohodě mezi ministerstvem vnitřního obchodu a předsedou představenstva Českého svazu spotřebních družstev o přijímání pracovníků organizací státního a družstevního obchodu. V tomto společném opatření šlo především o to, aby organizace státního a družstevního obchodu si podávaly úplné a pravdivé informace o činnosti a chování pracovníků a o důvodech případného rozvázání pracovního poměru. Přijetí každého pracovníka může být uskutečněno jen po předchozím prověření, k dispozici musí být mimo jiné i výpis z rejstříku trestů a posudek o pracovní činnosti z organizace, odkud pracovník odchází. V podstatě stejný postup je uplatněn i v Zásadách spolupráce mezi ministerstvem obchodu ČSR a Českým svazem spotřebních družstev pro období let 1981 až 1985. Tato opatření však nepřekračují oblast obchodu a odsouzenému je ponechán prostor vykonávat eventuálně funkci spojenou s hmotnou odpovědností v jiné oblasti národního hospodářvstí.

Domníváme se, že by bylo potřebné ke zvýšení účinnosti zákazu výkonu hmotně odpovědných funkcí uvažovat o zakotvení ustanovení v obecně závazném předpise, např. v zákoníku práce, v němž by byla organizacím přijímajícím pracovníka pro výkon hmotně odpovědné funkce uložena povinnost prověřovat jeho způsobilost pro výkon této funkce výpisem z rejstříku trestů.

Velmi nesnadná je však i kontrola zákazu výkonu ostatních činností. Je možno uvažovat o různých řešeních. Všechna však mají i určité nevýhody, které brání jejich realizaci. Jednou možnou alternativou je rozšíření okruhu ústředních orgánů, které jsou soudem vyrozumívány o zákazu činnosti, na další orgány, v okruhu jejichž působnosti byl zákaz činnosti uložen. Námitkou tu může být, že zdaleka ne všechny činnosti jsou vykonávány jen v okruhu působnosti jednoho ústředního orgánu. Lze namítat i to, že rozšíření evidence by nemělo smysl, pokud by v okruhu působnosti těchto orgánů nevyvíjely činnost příslušné kontrolní orgány.

Jiná alternativa, se kterou je možno se často setkat v sovětské literatuře,[87]) je spatřována v zaznamenávání údajů o uložení zákazu činnosti v osobních dokladech odsouzeného. V sovětské literatuře se navrhuje využívat k tomuto účelu pracovní knížky. U nás se před časem vyskytly úvahy o záznamech potřebných údajů do občanských průkazů. Nehledě na to, že by realizace tohoto záměru vedla odsouzené namnoze ke snaze zbavit se takového dokladu, je třeba tu uplatnit stejné výhrady jako k vedení zvláštního rejstříku trestů zákazu činnosti ministerstvem obchodu, zejména to, že by existence takového trvalého záznamu byla v rozporu s ustanovením trestního zákona o zahlazení odsouzení.

V sovětské literatuře[88]) se též uvažuje o takové koncepci výkonu trestu zákazu činnosti a jeho kontroly, v níž by úkoly spojené s výkonem a kontrolou tohoto trestu převzaly speciální centralizované orgány, které by byly vytvořeny jako resocializační služba buď při místních orgánech státní moci nebo při soudech. Tyto orgány by prováděly systematickou výchovnou práci s odsouzenými, kontrolovaly jejich chování, napomáhaly odsouzeným v novém zařazení do pracovního procesu, případně při získávání nové specializace. Výchovnými prostředky a metodami by působily na odsouzeného s cílem překonat v jeho vědomí zakořeněné škodlivé názory a návyky, změnit jeho chování a přesvědčení, zkrátka dosáhnout plné nápravy, resocializace odsouzeného.

U nás sledování výkonu zákazu činnosti provádí soud. Jde však skutečně o pouhé sledování, neboť se omezuje na zjištění, zda odsouzený nevykonává zakázanou činnost. Spoléhá se tedy jen na výchovný účinek samotného represívního prvku, který spočívá ve vyřazení odsouzeného z výkonu činnosti, v souvislosti s níž se dopustil trestného činu, zvláště když výchovné působení tu povětšině nelze spojovat, jak již bylo uvedeno v úvodu, se spolupůsobením společenských organizací. Pouhé působení represívního prvku je postačující a plní dobře své poslání u pachatelů méně narušených. Zkušenosti ukazují, že však s tímto působením nelze vystačit u pachatelů hlouběji morálně narušených, kteří snáze podléhají kriminogenním vlivům doléhajícím na ně z prostředí, které je obklopuje, hůře zvládají nepříznivé tlaky a podněty, které na ně působí. Bylo by proto užitečné, v případě ukládání zákazu činnosti hlouběji morálně narušeným pachatelům, byť jako vedlejšího trestu, uvažovat o způsobu zvýšení výchovného účinku jeho výkonu.

Vhodnou cestu k dosažení tohoto cíle vidíme v organizování výchovné

---

[87]) Srov. Machotkin, V. P.: cit. dílo, str. 74; Ťuťugin, V. I.: cit. dílo, str. 133 a násl.

[88]) Srov. Ťuťugin, V. I.: tamtéž; Galperin, I. M.: Zadači soveršenstvovanija těorii i praktiki primeněnija nakazanij, ně svjazannych s lišenijem svobody, str. 25—26, in: Nakazanija, ně svjazannyje s lišenijem svobody, Moskva 1972; Karpec, I. I.: Nakazanije — socialnyje, pravovyje i kriminologičeskije problemy, Moskva 1973, str. 280 až 285.

činnosti zvláštními orgány — v ustanovení tzv. dozoru. V naší literatuře se dozorem v rámci podmíněného odsouzení podrobně zabýval zejména Repík.[89]) Existují však návrhy na realizaci takové výchovné činnosti i s odsouzenými k trestu nápravného opatření, s podmíněně propuštěnými, s propuštěnými z ochranné výchovy a ochranného léčení. Domníváme se, že by se výchovné působení ve formě dozoru velmi dobře uplatnilo i při výkonu trestu zákazu činnosti. Dozor by nařizoval soud v rozsudku jako fakultativní doplněk výkonu trestu zákazu činnosti v případě, kdy by to bylo potřebné vzhledem k hloubce narušenosti pachatele. Jeho obsahem by byla jednak zvýšená kontrola chování odsouzeného během výkonu trestu (zejména povinnosti odsouzeného hlásit se v určitých termínech orgánu vykonávajícímu dozor, oznamovat mu změnu zaměstnání, informovat ho o druhu vykonávané činnosti), jednak systematická výchovná práce s odsouzeným (zahrnovala by mimo jiné pomoc při získávání zaměstnání, pomoc při získávání potřebné kvalifikace). Realizace tohoto dozoru si však vyžaduje především vybudování systému orgánů dozoru, což je úkol velmi náročný, uskutečnitelný v delším období. Od jeho vybudování nelze očekávat, že všechny úkoly spojené s výkonem trestu by byly přeneseny na orgán dozoru. Naopak bude správné, když soud bude mít i nadále rozhodující vliv na výkon trestu. To znamená, že bude v celkem nezměněné podobě sledovat výkon trestu a rozhodovat důležité otázky s výkonem spojené.

III. Samostatnou otázku, která však úzce souvisí s výkonem trestu zákazu činnosti a jeho kontrolou, tvoří problematika podmíněného upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti. Instituce podmíněného upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti, založená v podstatě na stejných základech jako podmíněné propuštění, je nespornou předností naší úpravy ve srovnání s jinými socialistickými státy. Jako prostředek dovršení výchovného působení trestu může významným způsobem posilovat jeho výchovné poslání.

Rozhlédneme-li se po úpravě této otázky v ostatních socialistických státech, zjišťujeme, že do jisté míry obdobná úprava je obsažena pouze v trestních zákonících svazových republik SSSR.[90]) Zde se však jedná o velmi rámcové ustanovení, které přináší řadu nejasností a vede v praxi k častým pochybením. V důsledku toho je častým předmětem kritiky sovětské teorie i praxe.[91]) Upuštění od výkonu zbytku trestu, avšak nevyznačující se podmíněným charakterem, je upraveno v trestním zákoníku polském a NDR. Požadavkem pro upuštění od výkonu zbytku trestu podle čl. 89 TZ PLR je, vedle dodržování právního řádu v době výkonu

---

[89]) Srov. Repík, B.: cit. práce, str. 94—100, 109—110.
[90]) Srov. např. čl. 52—54 trestního zákoníku RSFSR.
[91]) Srov. Ťuťugin, V. I.: cit. dílo, str. 105 a násl.

trestu, uplynutí poloviny trestu, zpřísněné navíc tím, že od zákazu nelze upustit dříve než po uplynutí jednoho roku. TZ NDR připouští pouhé zkrácení trvání zákazu, resp. též zrušení odnětí řidičského oprávnění a jiných povolení, jestliže bylo dosaženo účelu trestu a odsouzený dává záruku svého pozitivního vývoje (§ 53 odst. 6, § 54 odst. 3, § 55 odst. 2 TZ NDR). Maďarský trestní zákoník vůbec upuštění od výkonu zbytku trestu neupravuje. Důsledky zákazu uloženého navždy zmírňuje tím, že umožňuje soudu zbavit odsouzeného trvalého zákazu po uplynutí deseti let, pokud se stal pro výkon činnosti mezitím způsobilý.

V praxi je podmíněné upuštění poměrně často využíváno. Tak např. v roce 1983 byl v ČSR tento institut použit ve 2256 případech. Vezmeme-li celkový počet trestů zákazu činnosti uložených v tomto roce jako 100 %, potom počet případů podmíněného upuštění od výkonu zbytku trestu k celkovému počtu uložených zákazů činí 25,1 %. Při hodnocení tohoto údaje je třeba si uvědomit, že v počtech upuštění od zákazu činnosti, o nichž soudy rozhodovaly v roce 1983, jsou pochopitelně i případy, kdy trest zákazu činnosti byl uložen v dřívějším období (např. v roce 1982). Na druhé straně však platí to, že o části uložených trestů zákazu činnosti v roce 1983 bylo rozhodováno v následujícím období, kdy bylo vysloveno upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti (např. v roce 1984 nebo ještě později). Zajímavější je zkoumat údaje o podmíněném upuštění z hlediska forem zákazu činnosti. Tady zjišťujeme, že ze všech případů podmíněného upuštění jde zhruba v 90 % případů o zákaz řízení motorových vozidel. Je samozřejmé, že vysoký počet podmíněných upuštění u zákazu řízení motorových vozidel je do značné míry dán poměrem celkového počtu ukládaných zákazů řízení motorových vozidel k zákazům ostatním. Současně je však třeba uvážit, zda vysoký podíl zákazu řízení motorových vozidel není ovlivněn také tím, že soudy přistupují k povolování podmíněného upuštění příliš benevolentně.

Z čeho soudy při rozhodování o podmíněném upuštění vycházejí? Podle ust. § 61 odst. 3 trestního zákona soud podmíněně upustí od výkonu zbytku trestu po výkonu jeho poloviny, jestliže odsouzený v době výkonu trestu vzorným plněním svých povinností v zaměstnání nebo v povolání a způsobem svého života prokázal, že dalšího výkonu tohoto trestu není třeba, anebo jestliže soud přijme záruku nabídnutou společenskou organizací za dovršení nápravy odsouzeného. Soudy proto opírají svá rozhodnutí o poznatky o pracovní morálce odsouzeného a o jeho chování ve volném čase. Zjišťují je z hodnocení zaměstnavatele, ze zpráv z místa bydliště, z opisu rejstříku trestů a v případě zákazu řízení motorových vozidel také ze zpráv příslušného oddělení VB.

Jedná-li se o zákaz výkonu povolání, zaměstnání, eventuálně funkce, lze z takto zjištěných poznatků o chování odsouzeného, samozřejmě s při-

hlédnutím k jeho osobním a charakterovým vlastnostem, k prostředí, ve kterém žije, k průběhu jeho dosavadního života a k charakteru trestné činnosti, většinou s poměrně velkou pravděpodobností usuzovat, zda odsouzený již odvykl nekalým způsobům, které ho přivedly k trestnému činu a zda je tedy možno podmíněně upustit od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti. Obtížná je však situace u zákazu řízení motorových vozidel. Zákaz činnosti v této formě je ukládán často takovým pachatelům, kteří vedli spořádaný život před spácháním trestného činu a kteří ve stejném způsobu života pokračují i v době výkonu trestu. Složitost je i v tom, že soud má posoudit, jak bude řídit motorové vozidlo člověk, kterému je v tomto bráněno. Jedině v případech, kdy byla příčinou trestného činu opilost, je tu významným vodítkem pro soud zjištění, zda odsouzený nepožívá alkoholické nápoje. Obtížná prognóza budoucího chování odsouzeného v silničním provozu vede téměř k automatickému povolování podmíněného upuštění a tím ke zkracování výkonu trestu, aniž by byl vždy spolehlivě splněn jeho účel.

Uvedeme případ, kdy soud i při recidivě dokonce dvakrát upustil od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti.

Rozsudkem ze dne 5. 3. 1971 byl P. P., nar. 1947, technik, uznán vinným trestným činem opilství podle § 201 a trestným činem ublížení na zdraví podle § 223 odst. 1, 2 trestního zákona, za což mu byl uložen trest nápravného opatření v trvání 12 měsíců s 25% srážkou ze mzdy a zákaz řízení motorových vozidel na dva a půl roku. K trestné činnosti došlo jednak v nočních hodinách dne 31. 12. 1970, kdy P. P. v podnapilosti řídil osobní automobil svého otce z Poděbrad do Hradce Králové, jednak v ranních hodinách dne 1. 1. 1971, kdy při jízdě v podnapilém stavu po Hradci Králové nezvládl řízení a havaroval nejdříve nárazem na zábranu umístěnou na silnici v důsledku opravy a posléze na strom, přičemž spolujezdkyně utrpěla zhmoždění hrudníku, otřes mozku lehkého stupně a mnohačetné oděrky. Trestné činnosti bezprostředně předcházela účast obviněného na taneční zábavě v Poděbradech, kde vypil 1 litr vína. V požívání alkoholu pokračoval ještě v nočním podniku v Hradci Králové, který navštívil těsně před havárií. Widmarkovou zkouškou bylo zjištěno 1,82 promile alkoholu v krvi. P. P. byl zaměstnavatelem hodnocen jako průměrný pracovník, který se snaží zapracovat a o němž není známo, že by ve větší míře požíval alkoholické nápoje. Ze zprávy z místa bydliště vyplynulo, že obviněný má dobrou pověst, nejsou na něj stížnosti, nebyl dosud projednáván pro přestupek a alkohol častěji nepije. Rozsudek nabyl právní moci vyhlášením dne 5. 3. 1971. P. P. podal dne 18. 4. 1973 žádost o podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu řízení motorových vozidel. Na základě zpráv ze zaměstnání a z místa bydliště soud zjistil, že obviněný má velmi dobrou pracovní morálku, je iniciativní, ochotný,

vzorný, v kolektivu oblíbený, že v místě bydliště má dobrou pověst a nepožívá alkoholické nápoje. V kartě řidiče neměl kromě zmíněného trestného činu žádný záznam. Usnesením z 5. 7. 1973 proto soud od výkonu zbytku trestu podmíněně upustil na zkušební dobu dvou let. Přesto, že charakter trestného činu a způsob jeho spáchání svědčily o určité lehkomyslnosti odsouzeného, jeho vzorné chování během výkonu trestu, rozhodnutí o upuštění hluboko za polovinou výkonu trestu spolu se stanovením maximální zkušební doby vytvářely vcelku příznivé podmínky, že podmíněným upuštěním bude úspěšně dovršen výchovný proces.

P. P. se však trestného činu opilství podle § 201 dopustil opětovně, když dne 23. 5. 1979 ve večerních hodinách řídil v podnapilém stavu svůj osobní automobil z obce Pašinka do Kolína. Ve výpovědi uvedl, že po 16. hodině, když čekal na autobus, vypil několik piv, na nádraží dvě dvanáctistupňová piva a doma potom dvě nebo tři jedenáctistupňová. Nepočítal prý, že pojede autem. Když však ve stanovenou dobu manželka nepřijela, rozhodl se, že jí pojede naproti. Podle zjištění příslušníků VB byl nucen na přechodu pro chodce zabrzdit, učinil to však takovým způsobem, že dostal smyk. Widmarkovou zkouškou bylo zjištěno 1,45 promile alkoholu v krvi. Z vyžádaných zpráv vyplynulo, že P. P. vede i nadále spořádaný život. Zaměstnavatel ho hodnotil jako odpovědného pracovníka s dobrými organizačními schopnostmi, dobrou pracovní morálkou, klidné, vyrovnané povahy, na pracovišti nepožívajícího alkoholické nápoje. Také ve zprávě z místa bydliště se uvádělo, že obviněný je klidné, tiché povahy, žije ve spořádaných rodinných poměrech a že je možno o něm říci, že alkoholické nápoje nepožívá. Rozsudkem ze dne 13. 9. 1979 mu byl uložen peněžitý trest ve výši 2000 Kčs a trest zákazu řízení motorových vozidel na tři roky. Výkon uloženého zákazu počal běžet dne 13. 10. 1979. Ihned po polovině jeho výkonu dne 23. 4. 1981 podal P. P. žádost o podmíněné upuštění. Soud usnesením z 10. 8. 1981 od zbytku trestu podmíněně upustil, když zprávy zaměstnavatele a MNV byly téměř doslovně shodné s předchozími. Stanovil přitom zkušební dobu na jeden rok. Podle našeho názoru tu soud jednostranně hodnotil jen kladné chování odsouzeného na pracovišti a jeho vyrovnané rodinné poměry. Proto automaticky podmíněné upuštění povolil, dokonce jen s roční zkušební dobou, která byla kratší než nevykonaný zbytek trestu. Nepřihlédl přitom dostatečně k tomu, že pachatel má k takové trestné činnosti určité sklony, že opakovaná trestná činnost tohoto druhu svědčí o jeho neukázněnosti v silničním provozu a je možno říci, že i o určité lehkomyslnosti jako charakterovém rysu, který nemusí najít odraz ve vyžádaných zprávách.

Za půl roku po uplynutí zkušební doby, dne 23. 1. 1983 se P. P. dopustil trestného činu opilství znovu. Tentokrát řídil osobní automobil, ač měl v krvi 1,75 promile alkoholu, v důsledku čehož nezvládl řízení a narazil

do stromu. Z havarovaného automobilu utekl. Rozsudkem z 12. 4. 1983 mu byl uložen trest odnětí svobody v trvání desíti měsíců, podmíněně odložený na zkušební dobu pěti roků, zákaz řízení motorových vozidel na pět let a peněžitý trest ve výši 4000 Kčs.

Je možné uvažovat o různých řešeních, která by mohla vést k zefektivnění podmíněného upuštění od výkonu trestu zákazu řízení motorových vozidel. Vyskytly se návrhy, aby pro případy dopravních nehod, kdy řidič byl pod vlivem alkoholu nebo jinak hrubě porušil dopravní předpisy a projevil tak bezohlednost vůči ostatním účastníkům silničního provozu, se doba potřebná k podmíněnému upuštění od výkonu zbytku tohoto trestu prodlužovala z jedné poloviny např. na dvě třetiny. Zpřísnit podmínky by bylo možné též stanovením určité pevné hranice, kterou by byla stanovena minimální doba výkonu trestu potřebná k podmíněnému upuštění, jako je tomu v TZ PLR. V úvahu přichází i kombinace tohoto zpřísnění se stanovením obligatorní povinnosti soustavně se seznamovat v průběhu zkušební doby s dopravními předpisy účastí na školení řidičů motorových vozidel, event. v případě zavinění dopravní nehody pod vlivem alkoholu, stanovením povinnosti zdržovat se nadměrného požívání alkoholických nápojů. Další cestou k prohloubení výchovného účinku podmíněného upuštění je prodloužení zkušební doby na pět let a současné stanovení podmínky, že v konkrétním případě nesmí být zkušební doba kratší než zbytek trestu, jak se to uvádí v návrhu zásad novelizace trestního práva. Konečně přichází v úvahu i krajní možnost — stanovit úpravu, která by u trestu zákazu řízení motorových vozidel, na rozdíl od trestu zákazu ostatních činností, podmíněné upuštění neumožňovala.

Jak jsme již uvedli, považujeme existenci podmíněného upuštění za přednost naší právní úpravy. Domníváme se proto, že určité nedostatky v praxi nemohou ještě odůvodnit zrušení tohoto institutu. Na druhé straně je však zapotřebí úpravou zajistit, aby jeho využití v oblasti řízení motorových vozidel bylo co nejefektivnější. Rozhodně je třeba akceptovat návrh na prodloužení zkušební doby v podobě, v jaké je obsažen v návrhu zásad novelizace trestního práva. Pokud by byl zaveden samostatný druh trestu zákazu řízení motorových vozidel, bylo by účelné stanovit, podobně jako je tomu u podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, že v závažných případech (recidiva, těžké následky způsobené řízením pod vlivem alkoholu) je podmíněné upuštění možné až po dvou třetinách výkonu trestu.

IV. Již v úvodu kapitoly jsme uvedli, že účinnost trestu je přímo závislá na způsobu jeho výkonu. Z hlediska účinnosti trestu proto mají velký význam prostředky (záruky), s jejichž pomocí je možno předcházet narušování režimu výkonu trestu a vést boj s takovými jevy. Důležitou záruku výkonu trestu tvoří existence zvláštních ustanovení, podle nichž

je možno postihnout jednání spočívající v maření nebo ztěžování výkonu trestu.

Pokud jde o trest zákazu činnosti, je možno obecně uvažovat o dvojím charakteru odpovědnosti za porušení jeho výkonu — správním nebo trestním. Naše úprava je založena, stejně jako je tomu v řadě jiných socialistických států,[92]) na odpovědnosti trestní. Domníváme se, že taková úprava je správná, neboť použití jen správního opatření za porušení režimu výkonu trestu by nemohlo zabezpečit jeho náležitou efektivnost. Hrozba trestním postihem intenzívněji vede odsouzené k tomu, aby respektovali uložený zákaz.

Zákonná úprava postihu za porušení režimu výkonu trestu zákazu činnosti v našem trestním právu přináší však jiný, opačný problém. Znaky skutkové podstaty přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 7 písm. b) zákona o přečinech jsou totiž formulovány tak široce, že je postižitelný podle tohoto ustanovení nejen výkon určité činnosti zakázaný výrokem soudu, ale i výkon činnosti zakázaný rozhodnutím státního orgánu učiněným ve správním řízení.

Rozšíření trestního postihu i na případy maření nebo ztěžování výkonu rozhodnutí správního orgánu, kterým byl uložen zákaz činnosti, vede s ohledem na nedostatečnou a nepřesnou úpravu odnětí řidičského oprávnění rozhodnutím dopravního inspektorátu podle vyhl. č. 87/64 Sb. o řidičských průkazech k rozporným výkladům formálních znaků tohoto přečinu v teorii i v praxi. Názorová shoda je pouze v otázce, že řídí-li motorové vozidlo řidič, jemuž bylo podle § 13 odst. 2, resp. § 14 odst. 2 vyhl. č. 87/1964 Sb. rozhodnutím dopravního inspektorátu odňato řidičské oprávnění, vykonává činnost, která mu byla zakázána ve smyslu znaků tohoto přečinu.[93]) Odlišné názory jsou však na výklad otázky doby odnětí řidičského oprávnění, po kterou má řízení motorového vozidla povahu zakázané činnosti a kdy vykazuje formální znaky uvedeného přečinu.

Podle § 14 odst. 2 vyhl. č. 87/64 Sb. okresní dopravní inspektorát může rozhodnout, že se řidičské oprávnění odnímá, stal-li se řidič nespolehlivým k řízení motorových vozidel (§ 7 odst. 1), přičemž je povinen na odůvodněnou žádost řidiče přezkoumat, zda jeho nespolehlivost k řízení motorových vozidel trvá i nadále. Žádost může být podána nejdříve po uplynutí šesti měsíců od rozhodnutí o odnětí řidičského oprávnění. Shledá-li okresní dopravní inspektorát, že nespolehlivost řidiče k řízení motorových vozidel trvá, může řidič podat novou žádost po uplynutí dalších šesti měsíců.

Praxe se v poslední době ustálila na názoru, že doba, po kterou se řidiči rozhodnutím dopravního inspektorátu podle § 14 odst. 2 cit. vyhl. odnímá řidičské oprávnění, je šest měsíců a po jejím uplynutí, není-li rozhodnuto

---

[92]) Srov. např. čl. 259 trestního zákoníku PLR.
[93]) Srov. stanovisko č. 11/1979 Sb. rozh.

že nespolehlivost řidiče k řízení motorových vozidel již nadále netrvá, nastává právní stav, který nemá povahu zákazu řízení motorových vozidel, nýbrž pouze povahu případů, kdy osoba ještě nezískala řidičské oprávnění. Z toho plyne závěr, že řídí-li osoba motorové vozidlo v době po uplynutí šesti měsíců od rozhodnutí, kterým jí bylo řidičské oprávnění podle § 14 odst. 2 cit. vyhl. odňato, nenaplňuje podle názoru praxe formální znaky přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí, ale jen znaky přestupku podle § 10 písm. a) zák. č. 60/1961 Sb.

Je však možno zastávat i názor opačný, že řidičské oprávnění se podle § 14 odst. 2 cit. vyhl. neodnímá na určitou dobu a že tedy odnětí řidičského oprávnění trvá až do doby, dokud dopravní inspektorát na žádost řidiče, aby bylo přezkoumáno, zda jeho nespolehlivost k řízení motorových vozidel ještě trvá, nerozhodne o tom, že se mu vrací odňaté řidičské oprávnění. Ze skutečnosti, že řidič může tuto žádost podat nejdříve po uplynutí šesti měsíců, nevyplývá, že mu toto oprávnění bylo odňato jen na dobu šesti měsíců. Nepožádá-li řidič po uplynutí šesti měsíců od rozhodnutí o odnětí řidičského oprávnění o přezkoumání, zda jeho nespolehlivost k řízení motorových vozidel ještě trvá, a řídí-li přesto motorové vozidlo, dopouští se proto podle tohoto názoru přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí podle § 7 písm. b) zákona o přečinech.

Který z názorů je správný? Podle našeho názoru je v souladu se zákonem a proto správný jedině naposledy uvedený názor, tedy názor, který není v současné době v praxi akceptován. Výklad používaný v praxi je výkladem ryze účelovým, který je v rozporu se zákonem. Vychází se při něm z toho, že odnětí řidičského oprávnění podle § 14 odst. 2 cit. vyhl. nemůže mít pro řidiče nepříznivější důsledky při řízení motorového vozidla v době, kdy mu bylo řidičské oprávnění odňato, než jaké by měl, kdyby mu byl uložen trest zákazu řízení motorových vozidel. To znamená, že tedy postup podle § 14 odst. 2 cit. vyhl. nemůže mít takové důsledky natrvalo. Podle našeho názoru tu není náležitě respektována povaha administrativního odnětí řidičského oprávnění. Jde o jeho zaměňování se správním trestem, kterým podle platné úpravy není.

Odnětí řidičského oprávnění podle administrativních předpisů má zcela jinou povahu než trest zákazu činnosti podle trestního zákona. Odnětí není správním trestem, nýbrž v širším pojetí je sankcí směřující bezprostředně k obnovení stavu, který odpovídá požadavku právní normy, v užším smyslu pak sankcí, jejíž realizací se nuceně přerušuje porušování právní normy. V podstatě má tedy povahu jakéhosi ochranného opatření (použijeme-li terminologie trestněprávní), jehož účelem je ochrana společnosti, resp. ochrana bezpečnosti silničního provozu, přičemž významnou úlohu tu sehrává stránka zabezpečovací. Trvá tak dlouho, dokud to

vyžaduje její účel. Proto tato správní sankce může za určitých okolností představovat větší újmu než soudem uložený trest zákazu činnosti.

V důsledku toho nelze souhlasit ani s tím, že po uplynutí šesti měsíců, když není rozhodnuto, že nespolehlivost řidiče už nadále netrvá, nastává právní stav, který nemá povahu zákazu řízení motorového vozidla, ale povahu případů, kdy osoba ještě nezískala řidičské oprávnění. Jinými slovy připustit, že řidič, jemuž nebylo řidičské oprávnění po šesti měsících dopravním inspektorátem navráceno, má stejné postavení jako osoba, která ještě nezískala řidičské oprávnění. Oba řidiči jsou si rovni pouze v tom, že nevlastní řidičský průkaz. Podstata tohoto jevu je však zásadně rozdílná, neboť první z nich ztratil řidičské oprávnění pro nespolehlivost, zatímco druhý dosud vůbec řidičské oprávnění nezískal. Odlišné postavení obou řidičů pak nachází výraz i v odlišném právním hodnocení tohoto postavení. Toto odlišné postavení plyne mimo jiné též z § 7 odst. 2 cit. vyhl. Ten, kdo není spolehlivý k řízení, nesmí být zařazen do výcviku v autoškole; zjistí-li dopravní inspektorát nespolehlivost k řízení motorových vozidel dodatečně, odmítne jeho přihlášku k závěrečné zkoušce.

Jinou otázkou je, zda současná úprava řeší nastolený problém vyhovujícím způsobem. Z nastíněných rozdílných názorů je zřejmé, že úprava trpí vážnými nedostatky. První nedostatek je v tom, že administrativněprávní úprava umožňuje uložit v případech velmi rozdílných pouze jedno opatření, které má v podstatě charakter zabezpečovacího opatření. Na jedné straně jsou to případy, kdy je jeho použití účelné (např. pro časté a nadměrné požívání alkoholických nápojů), na druhé straně jsou to však i případy, v nichž by z výchovného hlediska bylo na místě použití opatření z časového hlediska odstupňovatelného, ukládaného na předem určenou dobu, tj. opatření charakteru správního trestu (za dopravní přestupek). Druhý nedostatek je v tom, že znaky skutkové podstaty přečinu podle § 7 písm. b) zák. o přeč. jsou vymezeny příliš široce. Domníváme se, že neodpovídá představě většiny členů společnosti o spravedlnosti stav, kdy porušení výkonu sankce uložené správním orgánem má stejné důsledky jako porušení výkonu trestu uloženého soudem. Přitom podle současné úpravy, kdy jde o správní sankci časově neomezenou, mohou být tyto důsledky dokonce závažnější.

Nedostatky úpravy však nelze překlenout účelovým výkladem. Lze je odstranit jen její změnou. Řešení spatřujeme především v zúžení zákonných znaků skutkové podstaty přečinu podle § 7 písm. b) zákona o přečinech, v přenesení odpovědnosti za porušení výkonu zákazu činnosti uloženého správním orgánem ve správním řízení z oblasti trestní odpovědnosti do oblasti odpovědnosti správní.

Kapitola III.

K OTÁZCE ZAVEDENÍ NOVÉHO TRESTU ZÁKAZU ŘÍZENÍ MOTOROVÝCH VOZIDEL

Otázka, zda je třeba zavést nový trest zákazu řízení motorových vozidel v poslední době nejvíce rozvířila diskusi kolem trestu zákazu činnosti. Návrhy na vyčlenění zákazu řízení motorových vozidel z trestu zákazu činnosti a jeho konstituování jako samostatného druhu trestu jsou většinou zdůvodňovány několika okolnostmi:

1. nezbytností prodloužit délku trvání zákazu činnosti právě v oblasti řízení motorových vozidel,
2. potřebou postihnout zákazem řízení motorových vozidel mladistvé a
3. vytvořením zvláštních skutkových podstat dopravních deliktů.

Na druhé straně zastánci dosavadní jednotné zákonné úpravy[94]) argumentují:

1. pružným a dostatečně širokým obsahem dosavadního trestu zákazu činnosti,
2. potřebou prodloužit trvání zákazu a ukládat zákaz mladistvým ve všech oblastech, tedy nejen v oblasti řízení motorových vozidel a
3. tím, že speciální skutkové podstaty nevyžadují speciální druh trestu.

Tak Repík proti návrhům na vyčlenění samostatného trestu zákazu řízení motorových vozidel namítá: „Především se zapomíná na skutečnost, že existence samostatného trestu zákazu řízení motorových vozidel je dána základně užším rozsahem zákazu činnosti všeobecně. Roztříštěná úprava zákazů rozmanitých oddělených činností je charakteristická především pro buržoazní trestní právo, kde se ukazuje jako nežádoucí rezidium historického vývoje. Jednotná, jednoduchá, velmi pružná a přitom v poměrně přesně vymezených hranicích se pohybující čs. úprava je předností a ne nedostatkem. Vyčlenění trestu zákazu řízení motorových vozidel jako zvláštního druhu trestu by mělo smysl jen tehdy, když by měl pro tento druh trestu platit zvláštní režim. To se však nenavrhuje, a pokud ano, jde o změny, které jsou žádoucí pro trest zákazu činnosti vůbec.“[95])

Rovněž Čič se staví k návrhům na zavedení speciálního trestu zákazu řízení motorových vozidel zamítavě, když uvádí: „Návrhy na zvláštní trest vyplývají z úvah o speciálních dopravních skutkových podstatách. Uvedli jsme již, že československá koncepce zákazu činnosti se v praxi osvědčila. Odpovídá základním hlediskům určení podmínky uložení trestu.

---

[94]) Srov. zejména Repík, B.: Niektoré súčasné problémy trestov bez odňatia slobody, Právny obzor č. 5/1978, str. 414—415; Čič, M.: cit. dílo, str. 162.
[95]) Repík, B.: tamtéž.

Není tedy vážných důvodů ani argumentů pro vyčlenění zvláštního trestu jen pro dispozici určitého druhu. Nově formulovaný objekt trestného činu, který zasahuje i do systematiky trestního zákona, sám o sobě ještě věcně ani logicky neodůvodňuje speciální sankci. Podle našeho názoru by měl trest zákazu činnosti zůstat v dosavadním vymezení podmínek jeho ukládání, a to i řidičům motorových vozidel, včetně mladistvých osob."[96])

Je známo, že ani v připravované novelizaci trestního zákona se nenavrhuje zavedení samostatného trestu zákazu řízení motorových vozidel. Přesto se domníváme, že jeho vyčlenění jako samostatného druhu trestu by mělo své opodstatnění. Nechceme se přitom opírat o tu skutečnost, že ve více socialistických státech je zákaz řízení motorových vozidel samostatným trestem. Důvodem k samostatné úpravě zákazu řízení motorových vozidel v těchto zemích se stala nezbytnost postihnout tímto trestem i řidiče amatéry, kterým by jinak v důsledku obecně užšího rozsahu zákazu činnosti nemohl být uložen. Tato skutečnost proto nemůže být pro jeho zavedení v našem trestním zákoně dostatečným důvodem. Jeho zdůvodnění nelze hledat, jak správně uvádí Čič,[97]) ani v nově formulovaném objektu trestných činů. Navíc v posledních návrzích novelizace trestního zákona se o vytvoření zvláštní hlavy o trestných činech a přečinech proti bezpečnosti dopravního provozu již ani neuvažuje. Důvod je třeba spatřovat jedině v odchylném právním režimu vyčleněného trestu zákazu řízení motorových vozidel. Tento odchylný režim by měl podle našeho názoru zahrnovat jednak změny navrhované dosud pro zákaz činnosti jako celek, jednak i další odchylky v režimu ukládání a výkonu.

Domníváme se, že navrhované změny (prodloužení délky trvání a ukládání zákazu mladistvým) jsou podmíněny právě nedostatky v oblasti ochrany bezpečnosti silničního provozu a není vhodné je vztahovat na zákaz činnosti jako celek.

1. Podle našeho názoru není na místě prodlužovat horní hranici výměry trestu zákazu činnosti jako celku. Již v kapitole o podstatě trestu zákazu činnosti jsme ukázali, že zákaz činnosti v podobě zákazu zaměstnání, povolání nebo funkce je trestem poměrně závažným, že představuje vážný zásah do práva na svobodnou volbu povolání či zaměstnání spojený s celou řadou důsledků materiální a morální povahy. Uvedli jsme rovněž, že z poznatků o tendencích dalšího rozvoje socialistické společnosti vyplývá, že závažnost tohoto trestu ve srovnání s některými dalšími tresty nespojenými s odnětím svobody se bude ještě zvyšovat. Nebylo by proto v souladu s těmito tendencemi prodlužovat horní hranici zákazu v podobě zákazu zaměstnání, povolání nebo funkce. Zdůvodnění je možno dále opírat i o to, že zákaz činnosti v této podobě je možno samostatně ukládat

[96]) Čič, M.: cit. dílo, str. 162.
[97]) Tamtéž.

jen v řídkých případech za méně závažné trestné činy. V těchto případech je jeho dosavadní rozpětí plně vyhovující. V závažnějších případech je zákaz činnosti v této podobě zpravidla ukládán vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody, který jeho trvání de facto prodlužuje. I v těchto případech je proto délka trvání zákazu postačující. Stejný názor patrně má i Čič, když požaduje, aby zákaz činnosti ukládaný vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody byl ponechán v dosavadní délce.

Jiná situace je však v oblasti řízení motorových vozidel. Zde se zákaz činnosti v délce trvání do pěti let, jak jsme již ukázali také na příkladech, jeví jako nedostatečný. Požadavek na prodloužení trvání zákazu řízení motorových vozidel není v rozporu s ideou depenalizace. Čič velmi přiléhavě uvádí, že totiž nemůže jít o „depenalizaci jen proto, že ji chceme hlásat a potom také mechanicky realizovat. Ostatně nové materiální podmínky života naší společnosti, rozvoj a složitost společenských vztahů přinášejí s sebou též reálně a potenciálně konfliktní situace ve větším rozsahu než ve společnosti, která je na nižším stupni vývoje. To zvláště platí při hodnocení kulpózních trestných činů, zejména v dopravě."[98]) Doprava v současné době ve srovnání s počátkem šedesátých let doznala obrovského rozmachu, nejen pokud jde o technický pokrok, počet a úroveň motorových vozidel, délku a stav komunikací, ale též pokud jde o okruh osob oprávněných řídit motorová vozidla. Z nich se dosti zřetelně počíná vydělovat skupina řidičů — speciálních recidivistů, kteří projevují opakovaně trestnými činy v dopravě, ať již jde o opilství nebo kulpózní trestné činy, vysokou nespolehlivost k řízení motorových vozidel. A právě zejména u těchto řidičů je potřeba zpřísnit trest zákazu řízení motorových vozidel. Vždyť tento trest je v oblasti dopravy, přehlédneme-li současný systém trestů, zcela bezkonkurečním, nejúčinnějším trestem. Jeho zpřísnění je žádoucí i s ohledem na to, že i za velmi závažné trestné činy v dopravě jsou vzhledem k osobě pachatele jen velmi výjimečně ukládány dlouhodobé nepodmíněné tresty odnětí svobody a tak délka zákazu tu nebývá ani fakticky prodlužována. Současně však nelze nepřipomenout určitou nevyváženost okruhu osob, kterým může být zákaz řízení motorových vozidel ukládán. Na jedné straně tu jde o řidiče amatéry, na druhé straně o řidiče z povolání. U řidičů z povolání bude třeba s ohledem na vysokou citelnost tohoto trestu velmi pečlivě vážit konkrétní výměru trestu v rámci zvýšeného rozpětí.

2. Domníváme se, že není nezbytné rozšířit dosah zákazu činnosti jako celku na mladistvé pachatele. V připravované novelizaci se navrhuje, aby zákaz činnosti byl ukládán mladistvým, pokud to nebude na překážku přípravě na jejich budoucí povolání. Uvážíme-li obsah zákazu činnosti a konkrétní formy, v jakých je zákaz činnosti v praxi ukládán, je zřejmé,

[98]) Čič, M.: cit. dílo, str. 161.

že ukládání zákazu činnosti by přicházelo prakticky v úvahu jen ve formě zákazu řízení motorových vozidel. Umožnit ukládat zákaz řízení motorových vozidel mladistvým vyžaduje potřeba vyřadit je dočasně ze silničního provozu za trestné činy, jichž se dopouštějí jako řidiči motocyklů, resp. potřeba neumožnit jim získat po určitou dobu řidičské oprávnění v důsledku trestných činů, jichž se dopustili v souvislosti s řízením motorového vozidla bez příslušného oprávnění.

Kromě těchto dvou odchylek přicházejí v úvahu ještě další změny, které by odlišovaly režim zákazu řízení motorových vozidel od režimu zákazu činnosti.

3. Za takovou změnu považujeme obligatornost uložení zákazu řízení motorových vozidel, jestliže pachatel řídil motorové vozidlo v opilosti. Podnětné v tomto směru jsou právní úpravy PLR, SSSR a BLR.[99]) V literatuře obligatornost uložení zákazu řízení motorových vozidel navrhuje Dolenský.[100]) Uvádí, že „stanovení obligatorního ukládání daného trestu v zákoně má své kladné i záporné stránky. Z jedné strany je tím omezena individualizace trestu při jeho ukládání; z druhé strany tato skutečnost posiluje působení generální prevence a vylučuje možnost působení místních vlivů na soudce. Zejména jde o působení administrativy ze strany podniků, které nezřídka projevují zájem o to, aby odsouzený i nadále pracoval jako řidič". Dále poukazuje na to, že trestné činy v dopravě pro své zvláštnosti velmi omezují možnost individualizace trestu a umožňují tak učinit výjimku ve prospěch obligatorního ukládání zákazu řízení motorových vozidel. Doslovně uvádí: „Trestné činy v dopravě je možno víceméně snadno ve srovnání s mnoha jinými trestnými činy popsat pomocí přesných právních znaků. Míra trestu v daném případě je velmi těsně spjata s charakterem spáchaného trestného činu, což podstatně snižuje význam individuálního soudního uvážení. Vysoký stupeň disciplíny, kterého se dosahuje v dopravě, nedovoluje připuštění individuální výjimky". Je jisté, že nelze požadovat obligatornost ukládání za všechny trestné činy páchané v silniční dopravě. Pokud však jde o opilství v dopravě, je tato argumentace Dolenského velmi přiléhavá. Zakotvením obligatorního ukládání zákazu řízení motorových vozidel v případě, že pachatel řídí motorové vozidlo v opilosti, by byl v podstatě též legalizován stav, kterého bylo v praxi soudů dosaženo jejím usměrněním judikaturou nejvyšších soudů (srov. zejména rozh. č. 41/78, 42/78 Sb. rozh.). Navíc obligatorní ukládání zákazu by nebylo něčím novým v našem trestním

---

[99]) Srov. čl. 43 § 2 trestního zákoníku PLR, některá ustanovení zvláštní části trestního zákoníku BLR a RSFSR, kde je obligatorní uložení zákazu činnosti jako vedlejšího trestu stanoveno přímo v jednotlivých sankcích.

[100]) Srov. Dolenský, A.: Ugolovno-pravovoje obespečenije bezopasnosti dviženija avtotransporta v ČSSR, str. 151—152, in: Ugolovno-pravovoje obespečenije bezopasnosti dviženija avtotransporta v socialističeskich stranach, Moskva 1982.

zákonodárství. Taková úprava existovala již v trestním zákoně z roku 1950 (podle § 51 odst. 1 tohoto zákona vyslovil soud zákaz činnosti obligatorně, poškodil-li nebo ohrozil-li pachatel trestným činem hospodářské zájmy republiky a dopustil-li se tohoto trestného činu při výkonu činnosti nebo povolání).

4. Další odchylky v právním režimu zákazu řízení motorových vozidel jsou žádoucí v oblasti výkonu tohoto trestu. O vhodných změnách v režimu výkonu trestu zákazu činnosti obecně i speciálně v režimu výkonu zákazu řízení motorových vozidel bylo pojednáno již v části práce věnované některým otázkám výkonu tohoto trestu. Zde pro přehlednost zopakujeme ty, které se týkají výhradně výkonu zákazu řízení motorových vozidel a které by měly najít své vyjádření v trestním zákoně. Jedná se o tyto změny:

— započítání do doby výkonu zákazu řízení motorových vozidel doby, po kterou byl před právní mocí rozsudku obviněnému zadržen řidičský průkaz podle administrativních předpisů,

— zpřísnění podmínek pro podmíněné upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu řízení motorových vozidel v závažných případech (recidiva, těžké následky způsobené řízením v opilosti) tak, že podmíněné upuštění by bylo možné až po dvou třetinách výkonu trestu.

ZÁVĚR

Z rozboru účelu a podstaty trestu zákazu činnosti vyplývá, že tento trest výrazně brání páchání trestných činů, prováděných v souvislosti se zakázanou činností a současně může být i významným výchovným prostředkem, pokud jde o pachatele i ostatní členy společnosti. Újma spojená s tímto trestem působí velmi rozdílně u různých kategorií osob. Vysoce citelným může být zvláště zákaz určité profesionální činnosti, a to též v závislosti na objektivních znacích odsouzených osob, jako je délka praxe v oblasti, v níž je činnost zakázána, stupeň dosaženého vzdělání a věk. Z této skutečnosti by bylo možno usuzovat, že zákaz činnosti může být takovým pachatelům ukládán i za závažné trestné činy. Potíž je však v tom, že společnost si citelnost tohoto trestu vždy dostatečně neuvědomuje a že tudíž tento trest může působit ve smyslu generálně preventivním málo výrazně.

S dalším rozvojem socialistické společnosti lze však očekávat, že závažnost trestu se bude zvyšovat. Souvisí to s růstem požadavků na kulturní úroveň lidu obecně a na úroveň profesionálních znalostí ve všech sférách pracovní činnosti zvláště. Porostou-li nároky na pracovní kvalifikaci a bude-li tedy třeba vynakládat stále větší úsilí k získání potřebných

vědomostí na všech úsecích národního hospodářství, promítne se tato skutečnost nepochybně i ve výraznějším hodnocení společenského postavení či určité pracovní činnosti, a to jak ze strany jednotlivce, tak ze strany společnosti.

Z těchto poznatků jsme vycházeli při úvaze, jak zvýšit účinnost tohoto trestu. Připojili jsme se k názorům, které, jak se zdá, jsou v menšině a které navrhují vyčlenění samostatného trestu zákazu řízení motorových vozidel. Změny v právním režimu zákazu řízení motorových vozidel, zejména jeho prodloužení na deset let, jsou odůvodněny potřebou dostatečně chránit bezpečnost dopravy, jejíž bouřlivý rozvoj přináší s sebou řadu konfliktních situací v daleko větší míře, než tomu bylo před čtvrt stoletím. Zákaz řízení motorových vozidel je s to v této oblasti velmi účinně splnit účel trestu, a to v řadě případů i jako trest samostatný. U zákazu, ukládaného v ostatních oblastech činnosti, není však třeba, podle našeho názoru, represívní prvek stupňovat. Opíráme náš názor o to, že některých kategorií osob se již nyní zákaz činnosti dotýká velmi citelně a že dokonce lze předpokládat v dalším období růst závažnosti tohoto trestu. Je možno vzít v úvahu i to, že u pachatelů hlouběji morálně narušených, kterým by patrně v zostřené podobě měl být ukládán, se pouhé zintezívňování represívní složky trestu nesetkává s žádoucím výchovným působením.

Cesty k dalšímu zvýšení účinnosti trestu zákazu činnosti je třeba podle našeho názoru více hledat v důslednějším zajištění kontroly jeho výkonu. Kromě zpřesnění a doplnění úpravy jeho výkonu v trestním zákoně a zefektivnění podmíněného upuštění od zbytku jeho výkonu prodloužením zkušební doby, je třeba uvažovat o posílení jeho výchovného účinku ustanovením tzv. dozoru.

Dozor jako fakultativní doplněk výkonu tohoto trestu by představoval jednak zvýšenou kontrolu chování odsouzeného během výkonu trestu, jednak systematickou výchovnou práci s odsouzeným. Otázkou, kterým orgánům by měl být dozor svěřen, jsme se v práci nezabývali. Jde o problém širšího dosahu, vyžadující komplexní řešení. Zřízení orgánů dozoru by mělo být zvažováno nejen z hlediska požadavků trestu zákazu činnosti, ale též z hlediska další jejich činnosti. V literatuře se předpokládá jejich působení v rámci podmíněného odsouzení, nápravného opatření, podmíněného propuštění, eventuálně dalších prostředků trestněprávního působení. Přistoupit k řešení tohoto problému nelze však bez současného uvážení reálně existujících možností ve společnosti.

V práci jsme chtěli ukázat i na to, že možnosti zvyšování účinnosti trestu zákazu činnosti nejsou vyčerpány ani v rámci dosavadní právní úpravy. Určité rezervy jsou v činnosti soudů při ukládání tohoto trestu. Upozornili jsme na to, že soudy by měly v některých případech citlivěji

přistupovat k vymezení konkrétní formy trestu zákazu činnosti. Měly by volit vždy takovou formu, která omezuje odsouzeného na jeho právech jen v míře nezbytně nutné, odpovídající konkrétní povaze trestného činu a osobě pachatele. Trest příliš intenzívní, a to nejen z hlediska délky, ale právě i z hlediska jeho formy, ztrácí na své účinnosti, neboť je pociťován jako nespravedlivý a jako takový působí zejména z hlediska výchovného spíše negativně. K vyšší účinnosti by přispěla též větší pozornost soudů věnovaná výkonu tohoto trestu a důslednější spolupůsobení ostatních orgánů, jichž se výkon dotýká.

Мария Вандухова

ЗАПРЕЩЕНИЕ ЗАНИМАТЬСЯ ОПРЕДЕЛЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ В ЧЕХОСЛОВАЦКОМ УГОЛОВНОМ ПРАВЕ

Резюме

Работа исходит из анализа цели наказания лишением права заниматься определенной деятельностью. Наряду с ярким воспрепятствующим действием, которое в случае наказания лишением права заниматься определенной деятельностью выступает на передний план, в работе ставится ударение также на его воспитательной функции. Отрицается мнение, согласно которому указанное наказание, назначенное на более продолжительные сроки (напр., на 10 лет), воспитательной функции не выполняет.

Предмет исследования представляет собой также сущность наказания лишением права заниматься определенной деятельностью, которая рассматривается, с одной стороны, как временно ограниченное запрещение реализации конкретных субъективных прав (права на занятие определенной деятельностью или занятия определенной должности, на что требуется специальное разрешение), а с другой стороны, как временно ограниченная возможность свободного выбора вышеуказанных видов деятельности. Ущерб не исчерпывается запрещением права занимать определенные должности и осуществлять определенные правомочия, приобретенные до момента осуждения, но включает также лишение возможности их дальнейшего развития.

При оценке тяжести ущерба принимается во внимание факт, что лишение права заниматься определенной деятельностью не затрагивает область прав и интересов одного и того же рода, но касается деятельности, которая реализуется в двух отличающихся друг от друга областях жизни человека, которыми являются как область трудовой деятельности, так область свободного времени человека. Из анализа данных, установленных о лицах, лишенных права заниматься определенной деятельностью, по материалам уголовных дел, выводится, что весьма действенным может оказаться особенно лишение права заниматься определенной профессиональной деятельностью в зависимости от объективных признаков осужденных лиц, как напр. трудовой стаж в области запрещенной деятельности, степень образования и возраст. Общество, однако, действенности этого наказания не всегда осознает в достаточной мере, поэтому и воздействие в смысле общего предупреждения может оказаться не слишком ярким.

В работе предполагается, что значение указанного наказания будет по мере дальнейшего развития социалистического общества повышаться. По мере повышения требований к квалификации работников и усилий для получения необходимых знаний на всех участках народного хозяйства этот факт несомненно найдет свое отражение также в более определенной оценке общественного положения или определенной трудовой деятельности как со стороны отдельного лица, так и со стороны общества.

Из приведенных сведений исходят рассуждения о повышении действенности наказания лишением права заниматься определенной деятельностью или занимать определенные должности. Возможности дальнейшего повышения действенности этого наказания рассматриваются с точки зрения 1. правового регулирования условий его назначения, 2. индивидуализации, 3. условий и порядка приведения его в исполнение.

В анализе условий назначения данного наказания подтверждается правильность существующего правового урегулирования как в отношении законного требования взаимосвязи между преступлением и деятельностью, которая представляет собой предмет запрещения, так и в отношении порядка и объема определения круга видов деятельности, которые могут подлежать запрещению. Оговорки, однако, имеются в отношении существующих рамок наказания. На основании примеров из практики показывается, что сроки с одного до пяти лет являются низкими и оказываются недостаточными в связи с назначением наказания лишением права водить автомашины.

Из сложной проблематики индивидуализации наказания работа направляет свое внимание на вопрос определения конкретной формы наказания лишением права заниматься определенной деятельностью. Из проведенного исследования вытекает, что правильное определение конкретного содержания этого наказания вызывает иногда затруднения. В частности, в случае применения указанного наказания в области вождения автомашин и в области осуществления материально ответственных функций суды действуют иногда не дифференцированно. В работе рекомендуется более тонкий подход к указанному вопросу, Суды должны выбирать всегда такие формы, которые ограничивают права осужденного лишь в необходимой степени, которая соответствует конкретному характеру преступления и личности виновного.

Определенные недостатки, которые могут оказать на действенность исследуемого наказания отрицательное влияние, имеют место также в области исполнения этого наказания. На основании сопоставления правового регулирования исполнения наказания лишением права заниматься определенной деятельностью с другими социалистическими государствами делается заключение, что в нашем уголовном законе отсутствуют некоторые для практики полезные правила. Далее работа уделяет свое внимание порядку действий суда по обеспечению приведения данного наказания в исполнение, урегулирование которого содержится в регламенте для районных и областных судов, причем анализируются возможности, которые предоставляет существующая система контроля. Предлагается в целях более последовательного обеспечения контроля в области исполнения этого наказания принят концепцию, согласно которой в делах, назначенных судом, участие в задачах, связанных с исполнением наказания принимали бы специальные органы в форме т. наз. надзора. Надзор представлял бы собой как повышенный контроль за поведением осужденного в течение отбывания наказания, так и систематическую воспитательную работу с осужденным. В целях более эффективного использования условного освобождения от исполнения оставшейся части наказания лишением права заниматься определенной деятельностью в работе предлагается продление испытательного срока на пять лет с одновременным установлением условия, что в конкретном случае испытательный срок не должен быть короче оставшейся части наказания. Далее рекомендуется установление того, что условное освобождение в определенных случаях является возможным только после отбытия двух третей наказания.

В заключении автор работы присоединяется к мнениям, предлагающим выделение самостоятельного вида наказания лишением права вождения автомашин. Аргумент усматривается в необходимости более действенной охраны безопасности движения, что можно обеспечить только путем введения самостоятельного вида наказания со специальным юридическим режимом.

Marie Vanduchová

DAS TÄTIGKEITSVERBOT IM TSCHECHOSLOWAKISCHEN STRAFRECHT

Resümee

Die Arbeit geht von der Analyse des Zwecks der Strafe des Tätigkeitsverbotes aus. Neben der betonten Wirkung eines Hindernisses, die bei der Strafe des Tätigkeitsverbots im Vordergrund steht, wird in der Arbeit auch auf die erzieherische Funktion Gewicht gelegt. Abgelehnt wird die Ansicht, wonach das für eine längere Dauer auferlegte Tätigkeitsverbot (z. B. für 10 Jahre) die erzieherische Funktion einbüßt.

Gegenstand der Untersuchung ist weiter das Wesen der Strafe des Tätigkeitsverbots, die einerseits als zeitlich begrenztes Verbot der Realisierung konkreter subjektiven Rechte (des Rechts auf Ausübung einer bestimmten Beschäftigung, eines Berufs, einer Funktion oder einer bestimmten Tätigkeit zu deren Ausübung eine besondere Bewilligung nötig ist) verstanden wird und andererseits gleichzeitig als zeitlich begrenzte Möglichkeit einer freien Wahl der erwähnten Tätigkeiten. Die Beeinträchtigung erschöpft sich hier nicht bloß im Verbot der Ausübung bestimmter Berechtigungen, Funktionen, in der Beschäftigung usw. bis zum Augenblick der Verurteilung bereits erlangter und benutzter Stellungen, sondern beinhaltet auch das Verbot der Möglichkeit ihrer ferneren Erlangung und Ausweitung.

Bei der Beurteilung der Gewichtigkeit der Beeinträchtigung wird die Tatsache berücksichtigt, daß das Tätigkeitsverbot nicht in den Bereich der Rechte und Interessen einer Art eingreift, sondern daß es sich auf die Tätigkeiten bezieht, die in zwei unterschiedlichen Lebensbereichen des Menschen realisiert werden, nämlich einerseits im Bereich der Arbeitstätigkeit und andererseits im Bereich der Freizeit. Aus der Analyse der Angaben, die bezüglich der zum Tätigkeitsverbot verurteilten Personen sich aus den Strafakten feststellbar sind, läßt sich ableiten, daß besonders das Verbot einer bestimmten professionellen Tätigkeit sehr stark empfunden werden kann, und zwar auch in Abhängigkeit von subjektiven Merkmalen der verurteilten Personen, als da sind die Länge der Praxis im Bereich, in dem die Tätigkeit verboten wurde, der Grand der erlangten Bildung und das Alter. Die Gesellschaft ist sich jedoch nicht immer voll dessen bewußt, als wie schwer diese Strafe empfunden wird und wie wenig sie daher im Sinne der generellen Prävention wirken kann.

In der Arbeit wird vorausgesetzt, daß die Gewichtigkeit dieser Strafe sich in der weiteren Entwicklung der sozialistischen Gesellschaft erhöhen sind. Wenn die Ansprüche an die Arbeitsqualifikation wachsen werden und es notwendig sein wird, immer größere Mühe aufzuwenden, um die erforderlichen Kenntnisse auf allen Abschnitten der Volkswirtschaft zu erlangen, wird sich diese Tatsache zweifellos auch in der ausdrucksvolleren Wertung der gesellschaftlichen Stellung oder einer bestimmten Arbeitstätigkeit sowohl von seiten des Einzelnen wie auch von seiten der Gesellschaft zeigen.

Von diesen Erkenntnissen wird in der Arbeit ausgegangen bei der Erwägung, wie die Wirkung der Strafe des Tätigkeitsverbotes zu steigern wäre. Die Möglichkeiten einer weiteren Steigerung der Wirksamkeit dieser Strafe werden untersucht vom Gesichtspunkt: 1. der rechtlichen Regelung der Bedingungen für ihre Auferlegung, 2. der Individualisierung, 3. der Bedingungen und der Art des Strafvollzugs.

Bei der Untersuchung der Bedingungen für die Auferlegung der Strafe des Tätigkeitsverbots wird die Richtigkeit der bisherigen rechtlichen Regelung bestätigt, soweit es um das gesetzliche Erfordernis eines Zusammenhanges zwischen der Straftat und der Tätigkeit, die Gegenstand des Verbots sein soll, geht, und soweit es um die Art und dem Umfang und die Umschreibung des Tätigkeitsbereiches geht, der verboten werden kann. Vorbehalte werden jedoch angeführt bezüglich der bisherigen gesetzlichen Spannweite der Strafe. An Beispielen aus der Praxis wird dokumentiert, daß die Spannweite von einem bis fünf Jahren gering ist und sich als ungenügend erweist beim Verbot des Lenkens von Motorfahrzeugen.

Bezüglich der komplizierten Problematik der Individualisierung der Strafe ist die Arbeit auf die Frage der Umschreibung der konkreten Form der Strafe des Tätigkeitsverbotes ausgerichtet. Wie aus der durchgeführten Erforschung der Praxis hervorgeht, macht die richtige Umschreibung des konkreten Inhalts dieser Strafe manchmal Schwierigkeiten. Besonders bei der Auferlegung des Tätigkeitsverbotes im Bereich des Lenkens von Motorfahrzeugen und im Bereich der Ausübung von Funktionen mit materieller Verantwortlichkeit gehen die Gerichte manchmal pauschal vor. In der Arbeit wird feinfühligeres Herangehen an diese Frage empfohlen. Die Gerichte sollten stets eine solche Form wählen, die den Verurteilten an seinen Rechten nur im unerläßlich notwendigen Ausmaß beschränken, wie es dem konkreten Charakter der Straftat und der Person des Täters entspricht.

Bestimmte Mängel, die die Wirksamkeit der untersuchten Strafe negativ beeinflussen können, treten auch im Bereich des Vollzuges dieser Strafe auf. Aufgrund des Vergleichens der rechtlichen Regelung des Strafvollzuges des Tätigkeitsverbots mit anderen sozialistischen Staaten gelangt man zur Schlußfolgerung, daß in unserem Strafgesetz einige, für die Praxis nützliche Regeln fehlen. Weiters befaßt sich die Arbeit mit der Regelung des Vorgehens des Gerichts bei der Überprüfung des Vollzugs der Strafe des Tätigkeitsverbotes, wie sie in der Prozeßordnung für die Bezierks- und Kreisgerichte enthalten ist, und untersucht die Möglichkeiten, die das gegenwärtige Kontrollsystem bietet. Es wird beantragt, zur konsequenteren Absicherung der Kontrolle des Vollzugs dieser Strafe eine Konzeption zu übernehmen, wonach in vom Gericht angeordneten Fällen sich an den mit dem Vollzug dieser Strafe verbundenen Aufgaben besondere Organe in der Form der Aufsicht zu beteiligen hätten. Die Aufsicht würde einerseits die erhöhte Kontrolle des Verurteilten während des Strafvollzuges bedeuten, andererseits eine systematische Erziehungsarbeit mit dem Verurteilten. Zur effektiveren Ausnutzung des bedingten Erlassens des Strafvollzuges des Tätigkeitsverbots wird in der Arbeit die Verlängerung der Bewährungsfrist auf fünf Jahre beantragt, unter gleichzeitiger Festlegung der Bedingung, daß im konkreten Fall die Bewährungsfrist nicht kürzer sein darf als der Rest der Strafe. Weiter wird empfohlen festzulegen, daß das bedingte Erlassen in gewichtigeren Fällen erst nach Vollzug von zwei Dritteln der Strafe möglich ist.

Im Schlußteil schließt sich die Arbeit der Ansicht an, wonach die Ausgliederung einer selbständigen Strafe des Verbotes des Lenkens von Motorfahrzeugen befürwortet wird. Der Grund dafür wird in der Notwendigkeit erblickt, die Verkehrssicherheit wirksamer zu schützen, die bloß durch die Einführung einer selbständigen Strafe mit speziellem rechtlichen Regime gesichert werden kann.

46018

Tem. sk. 02/23
Brož. 10 Kčs